

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Küllli Park

CHRISTOPH BLUME SUBSTANTIIVI- JA ADJEKTIIVIMOODUSTUS

Magistritöö

Juhendaja dotsent Külli Habicht

TARTU 2014

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Uurimuse metoodika ja materjal	7
1.1. Christoph Blume ja tema keelekasutus	7
1.2. 17. sajandi kirjakeel ja selle uurimine	11
1.3. Töö meetod ja kasutuspõhine lähenemine	13
2. Eesti keele sõnamoodustus	20
2.1. Eesti keele sõnatuletus	24
2.2. Eesti keele liitsõnamoodustus	30
2.3. Liitsõnamoodustuse ja sõnatuletuse omavaheline seos	35
2.4. Liitsõnade kasutus ja kujunemine 17. sajandil	37
3. Blume nimisõna- ja omadussõnatuletiste analüüs	42
3.1. Nimisõnatuletised	44
3.1.1. Tegevustuletised	45
3.1.2. Isikutuletised	49
3.1.3. Modifitseerivad tuletised	52
3.1.4. Omadustuletised	53
3.1.5. Muud nimisõnatuletised	54
3.2. Omadussõnatuletised	55
3.2.1. Possessiivsed adjektiivituletised	56
3.2.2. Võrdlustuletised	58
3.2.3. Modifitseerivad adjektiivituletised	60
3.2.4. Muud omadussõnatuletised	60
4. Blume tuletiste võrdlus G. Mülleri ja H. Stahli ja H. Gösekeni tuletistega	62
4.1. Nimisõnatuletised	62

4.2. Omadussõnatuletised	66
5. Blume liitnimisõnade ja -omadussõnade analüüs	70
5.1. Liitsubstantiivid	72
5.2. Liitsubstantiivide jagunemine tähendusrühmadesse	81
5.3. Liitadjektiivid	86
5.4. Liitadjektiivide jagunemine tähendusrühmadesse	89
6. Blume liitsõnade võrdlus G. Mülleri, H. Stahli ja H. Gösekeni liitsõnadega	91
6.1. Liitsubstantiivid	91
6.2. Liitadjektiivid	94
Kokkuvõte	97
Lühendid	101
Jooniste ja tabelite nimekiri	103
Kirjandus	104
Christoph Blume's noun and adjective derivatives and compounds	110
Lisa 1. Empiirilise materjali tabel. Tuletised	114
Lisa 2. Empiirilise materjali tabel. Liitsõnad	127

Sissejuhatus

Siinses magistritöös käsitletakse diakrooniliselt 17. sajandi keskpaigas tegutsenud olulise autori Christoph Blume noomenimoodustust. Eesmärk on noomenimoodustusmallide abil iseloomustada eesti kirjakeele algusperioodi leksikaalset arengut ja keskseid sõnamoodustumehhanisme. Töös analüüsitakse Christoph Blume teostes „Geistliche Wochen-Arbeit“ (1666) ja „Geistliche Seelen-Ergötzung“ (1667) esinenud liitsubstantiivi- ja -adjektiive ning substantiivi- ja adjektiivituletisi. See võimaldab ühelt poolt jälgida 17. sajandi sõnamoodustussüsteemi ja kirikukeele sõnavara kujunemist, teiselt poolt aga iseloomustada Blume keelekasutuse leksikaalset eripära. Kuivõrd vana kirjakeele tekstide sõnamoodustust on seni väga vähe uuritud, on teema oluline eesti kirjakeele leksikaalse struktuuri kujunemise seisukohast. Nimi- ja omadussõnad on uurimiseks valitud seetõttu, et need sisusõnad kajastavad ühtlasi mõistesüsteemi arengut. Komplekssed noomenid esindavad omakorda rikkalikke moodustusmalle, mille jälgimine võimaldab diakrooniliselt kirjeldada eesti kirjakeele keskseid sõnamoodustumehhanisme ja mille võrdlemine võiks anda ka hea aluse autorite leksikaalse eripära väljaselgitamiseks. Üldteoreetilise taustana on lähtutud kasutuspõhisest meetodikast, mille eesmärk on uurida tegelikku keelekasutust, arvestades sealhulgas sageduse mõju keelendite juurdumisele.

Blume sõnavara võrreldakse siinses töös teiste sama perioodi autorite sõnavaraga, et anda ülevaade tema tekstide sõnamoodustuslikust eripärast ja kirjeldada ühteaegu leksikaalselt komplekssete üksuste kasutamise traditsiooni kujunemist oluliste mõistete tähistamisel. Niisiis lisab sinne uurimus diakroonilise mõõtme eesti kirjakeele sõnatuletuse ja liitsõnamoodustuse uurimisse. Kuigi Blume tegevus on olnud eesti kirjakeele ajaloos oluline, on tema keelekasutuse eripära seni veel vähe uuritud. Christoph Blume kui üks headest eesti keele tundjatest 17. sajandi kirikukirjanduses oli uuenduslik autor, kes ka põhjendas oma muudatusi keelekasutuses. Eesti vana kirjakeele sõnatuletus ja liitsõnamoodustus on samuti valdkonnad, millega pole seni väga põhjalikult tegeldud. Niisiis on siinses töös ühendatud kaks vähe uuritud ala: ühelt poolt Blume keelekasutus ja

teiselt poolt 17. sajandi sõnamoodustus. Siinne töö arendab ühtlasi edasi minu bakalaureusetööd „Christoph Blume nimisõna- ja omadussõnatuletised“, kus analüüsisin teoses „Geistliche Wochen-Arbeit“ leiduvaid nimisõna- ja omadussõnatuletisi.

Magistritöö koosneb kuuest sisupeatükist. Esmalt on tutvustatud töö materjali, lähtekohti ja metoodikat, sh Christoph Blume keelekasutust, 17. sajandi kirjakeelt ning kasutuspõhist lähenemist kui üldteoreetilist alust. Teooriaosas on antud ülevaade eesti keele sõnamoodustusest (tuletusest ja liitsõnamoodustusest), aga teatud määral ka üldkeeleteaduse käsitlustest, mis aitavad mõista sõnamoodustuse problemaatikat üldisemas mõttes. Analüüsisosas on eraldi kirjeldatud Blume kahes teoses kasutatud tuletisi ja liitsõnu ning seejärel võrreldud neid Heinrich Gösekeni, Georg Mülleri ja Heinrich Stahli materjaliga.

Uurimismaterjali otsimisel on kombineeritud materjali käsitsi märgendamine (Blume tekstidest tuletiste ja liitsõnade otsimisel) korpuseotsingutega (Blumelt leitud tuletiste ja liitsõnade otsimine teiste autorite tekstidest). Blume tekstidest leitud substantiivi- ja adjektiivituletiste ning liitsubstantiivide ja -adjektiivide analüüsimisel on uuritud järgmisi aspekte: tuletusliiteid ja nende sagedust, komplekssete üksuste tähendust ja vormi, sagedasemaid tähendusühmasid, leksikaliseerunud vorme, liitsõnade kokku- ja lahkukirjutamist ning liitsõna laiendosa sõnaliiki ja vormi. Empiirilise materjali võrdluses on Blume tekstide liitsõnu ja tuletisi võrreldud Heinrich Gösekeni sõnaraamatust ning Heinrich Stahli ja Georg Mülleri tekstidest leitud liitsõnade ja tuletistega, toodud esile Blume eripärast sõnavara ning analüüsitud liitsõnakasutuse sarnasusi ja erinevusi. Töö lõppu on lisadena paigutatud Blume tuletiste ja liitsõnade loendid. Empiirilise materjali tabelis on toodud sõna sagedus tekstides (absoluutarvudes ja normaliseerituna), konkreetset sõnakujud, tähendus ja liitmismall. Samuti on seal esitatud Gösekenil, Stahlil ja Mülleril esinenud sõnakujud koos absoluutarvude ja normaliseeritud sagedusega.

Kasutuspõhise lähenemise ülevaates on toetutud põhiliselt Michael Barlow' ja Suzanne Kemmeri teosele „Usage-based models of language“ (2000). Blume elu ja keelekasutust tutvustavas peatükis on olulisima allikana kasutatud Anne Lille 1988. aastal ilmunud artiklit „Christoph Blume ja XVII sajandi kirjakeel“. Derivatsiooni teoreetilise tausta

kirjeldamisel on tuginetud Reet Kasiku käsitlustele „Eesti keele sõnatuletus“ (2009) ja „Komplekssete sõnade struktuur“ (2013) ning liitsõnade teoreetilise tausta kirjeldamisel on järgitud „Eesti keele grammatikas“ (1995) ja „Eesti keele käsiraamatus“ (2007) esitatud põhimõtteid. Liitsõnade ja tuletiste tähenduste leidmisel on esmalt lähtutud kontekstist ning seejärel vajaduse korral saksakeelses rööptekstis esinevast vastest, mille tõlkimisel eesti keelde on kasutatud saksa-eesti sõnaraamatut (Götz, Wellmann 2012; Kibbermann jt 2007). Mõnel juhul on tähenduse väljaselgitamisel kasutatud Ferdinand Johann Wiedemanni eesti-saksa sõnaraamatut (Wiedemann 1973) või Tartu Ülikooli vana kirjakeele uurimisrühma koostatud Heinrich Gösekeni sõnaraamatut (Kingisepp jt 2010). Lisaks on tähenduste otsimisel toetunud Anne Lille ja Külli Habichti artiklitele. Mülleri ja Stahli sõnavaraga võrdlemisel on kasutatud vana kirjakeele korpuse sõneotsingut (VAKK).

1. Uurimuse metoodika ja materjal

1.1. Christoph Blume ja tema keelekasutus

Christoph Blumet võib pidada 17. sajandi kirikukirjanduse loojate hulgas üheks paremaks eesti keele tundjaks. Blume saabus Eestisse esimest korda 1645. aastal (Lill 1988: 7). Ta sündis 5. augustil 1625 Leipzgis ja maeti 18. veebruaril 1669 Niguliste kirikusse. On teada, et Blume immatrikuleeriti 1641. aastal Leipzigi ülikooli. 1638. aastal astus Blume Leipzgis muusikakultuuri viljeleva Tooma kooli õpilaseks, kus õppis kuus aastat ja oli kuulsa Tooma koori liige. (Tering 1988: 106) Mõnda aega töötas ta Eestimaal koduõpetajana, kuni suundus 1648. aastal õppima Wittenbergi ülikooli (Aarma 2007: 29). 1652. aastal kutsuti ta Hageri pastoriks, kus ta töötas oma surmani (Helk 1978: 198). Hageri kihelkond hõlmas Rapla maakonnast Kohila valla ja osa Rapla ja Märjamaa valda ning Harju maakonnast Kernu, Saku ja Saue valla (TE 8 2012: 20). Niisiis elas ja töötas ta Põhja-Eestis. Blume oli abielus kaks korda. 1653. aastal abiellus ta Tallinna linnakodaniku Jochim Wie(ge)boldti tütre Annaga ja pärast esimese naise surma abiellus J. Gutsloffi lese Anna Haberniga. (Tering 1988: 107)

Blumelt on teadaolevalt ilmunud neli eesti keelt sisaldavat teost: 1662. aastal „Kleines Corpus Doctrinae“ („Väike õpetuskogu“), 1666. aastal „Geistliche Wochen-Arbeit“, seejärel 1667. aastal „Geistliche Hohe Fäst-Tahgs Freude“ ja „Geistliche Seelen-Ergötzung“ (Lill 1988: 7). „Kleines Corpus Doctrinae“ oli populaarne usuõpik, milles sisaldus ka eestikeelne pühendusluuletus Johann Kohsenilt. Hiljem ilmusid tema saksa- ja eestikeelse paralleeltekstiga raamatud Leipzgis. (Aarma 2007: 30) Trükised sisaldavad kuut liiki tekste: palveid, küsimusi ja kostmisi katekismusest, vagu mõtteid, laule jne. Samuti sisaldavad need noote ja protestantlike vaimulike laulude eestikeelseid tekste. (Kolbuszewski 1982: 574)

Christoph Blumet teatakse ka eestikeelse proovijutluse visandi autori ja Uue Testamendi eesti keelde tõlkijana (Kolbuszewski 1982: 573). Liina Pärismaa bakalaureusetöö „Christoph Blumele omistatava proovijutluse autorsusest keelekasutuse põhjal“ tulemusena võib arvata, et 1651. aasta proovijutluse „In noie Jesu, Amen! Dnica

Septuagesimae Eglm Matth: 20. v. 1.“ autor on Blume. Ehkki valitud keelejoonte puhul leiti kõige enam sarnasusi Stahli keelekasutusega, sarnanes proovijutluse käekiri siiski Blume omaga. Blume võis proovijutluse kirjutamisel lähtuda Stahli-pärasest keelekasutusest, kuna tema enda eesti keele oskus ei olnud võib-olla veel nii hea kui hilisemate tekstide kirjutamise ajal kümmekond aastat hiljem. Samuti oli Stahli keelekasutus sellel ajal üldise normi staatuses, millest lähtusid paljud selle aja autorid. (Pärismaa 2013: 48–49) Ehkki proovijutluse ortograafia ning uuritud omapärased jooned olid kõige sarnasemad 17. sajandi traditsiooni kujundanud Stahli tekstidega, esineb selles siiski sõnu, mille kirjakuju oli korpuseotsingu järgi samasugune nagu Blume hilisemates tekstides: küsisõna *mixperrast*, tegusõna *verdenip*, *da*-infinitiiv *sehda*, fraas *lebbi kõrbe*. Viimane neist esineb vaid Blumel. (Pärismaa 2013: 42–45) Vello Helgi andmetel lõpetas Christoph Blume koos Heinrich Gösekeniga 1657. aastal Uue Testamendi tõlkimise Jheringi ja Gutsblaffi ning mitme redaktsioonikomisjoni liikme surma järel. Kuuekümnendatel aastatel olevatki käsikiri valminud, kuid seda ei jõutud trükkida. (Helk 1978: 199) „Geistliche Hohe Fäst-Tahgs Freude“ eessõna järgi võib pidada Blumet ka üheks esimestest, kes nimetas oma raamatute lugejana eestlasi (Lill 1988: 8).

Sisu poolest langevad „Kleines Corpus Doctrinae“ (KCD) ja „Geistliche Hohe Fäst-Tahgs Freude“ (GHFTF) teataval määral kokku (Lill 1988: 7). Kui aga võrrelda nende kahe teose tsitaate, siis on näha, et hilisemas teoses on Blume keel muutunud rahvapärasemaks ja tõlge täpsemaks. Olulisemateks muutusteks on relatiivpronoomeni *kumb* asendamine sõnaga *ke*; adverbi *jerkest* asendamine sõnaga *iggas*; superlatiivi vormistuse muutumine (sõna *pissokene* asendub fraasiga *keike wehhemb*) ja hilisema teose eestipärasem sõnajärg. Karitiivadjektiivi tarvitamine näitab Blume keelepädevuse arenemist hilisemates raamatutes. Kui sellal kasutati traditsiooniliselt karitiivse tähendusega vorme (*mata*-, *tu*-, *ta*-vormi) koos sõnaga *ilma*, siis Blume keelekasutuse arenemisega vähenes *ilma* kasutus ja tihti moodustas ta karitiivadjektiive vaid *-mata* ja *-ta* abil. Võrreldes Blume hilisemate teostega, on esimeses raamatus rohkem Stahli-päraseid vorme: *kindel*, *heh*, *sahtko* jne. Sõnavara varieerumine toimub nii Blume enda teostes kui ka teiste kaasaegsete autorite (Stahli ja Gösekeni) tekstides. Enamik Blume

KCD sõnadest on esindatud ka Gösekeni leksikas, aga Stahliga võrreldes on suuremaid erinevusi. (Lill 1988: 97–99)

Christoph Blume omandas eesti keele 17. sajandi keskpaigaks kujunenud põhimõtete järgi, mis olid paljuski ebakindlad ja varieeruvad (Lill 1988: 14–15). Eesti keeles toimusid olulised muutused: kadumas oli possessiivsuffixs, *t*-imperatiiv mitmuse 2. ja 3. pöördes, varieerusid mitmuse ja mineviku tunnused, kujunemas oli *p*, *t*, *k* vältevaheldus, toimus klusiilide nõrgenemine sõna keskel, *v* kadumine labiaalvokaali kõrvalt ja *i* muutumine *e*-ks diftongi järelkomponendina (Lill 1988: 99). Võrrelduna kaasaegsete autoritega (Stahl, Saleman) on Blume keelekasutus kõige ühtlasem (Lill 1988: 13). Blume kurdab, et ühiskonnas puudub huvi eesti keele vastu. Kuna ta peab senist eesti keele ortograafiat algajale keeruliseks, pakub ta võimalusi selle lihtsustamiseks ja hääldusega kooskõlla viimiseks. Ta jätab tähestikust välja *q* ja *y* ning *ck*-ühendist *c*. Samuti kirjutab ta *dt* asemel oma teostes *t*. Kuigi Blume polnud ainuke uuendusmeelne autor, oli ta esimene, kes teoreetiliselt põhjendas ja tegelikult ka rakendas kirjaipildi mõningast lihtsustamist. (Lill 1988: 8–9)

Blume tekstides oli mitme murde jooni: leidub Harju-, Lääne-, Järva- ja Virumaale omast keelt, aga ka lõunaeesti jooni. Eesti keele häälduse kohta märgib Blume, et *f*-i ei hääldata, sõna algul puudub *d* ja kolmanda pöörde lõpus hääldatakse *p*-d tugevalt. (Lill 1988: 10) Vokaali pikkust märgib ta nii üheainsa tähega (*Lotus*) kui ka pikendusmärgiga *h* (*Pehwal* 'päeval'), aga pikka *e*-d kaksiktähega (*Meele*), nii nagu oli ka Stahli kirjutustava. Hääliku *ä* märgiks on *e* (*teus* 'täis'), *õ* märkimiseks *o* (*Oppedus*). Sõnaalgulise *h* kasutamine pole järjekindel (*Aik* ~ *Haik*). (Saareste 1956: 277–278) Teiste kaasaegsete autoritega võrreldes paistab Blume puhul silma, et ta on loobunud saksa keele määrava artikli tõlkimisest eesti keelde. Samas on tema jaoks keerulisem umbmäärase artikli kasutamine – *ein* tõlkimisel on Blume kasutanud vastena *üks* või on jätnud selle üldsegi tõlkimata. Blume järgib oma eesti tekstides üldiselt saksa keele sõnajärge, kuigi on leidnud ka vabamaid vasteid. Tavaliselt ei tundu sõnastus võõras, v.a verbi *olema* viimine lause lõppu. Blumel on eksimusi ka *ma*- ja *da*-infinitiivi kasutamises infinitiivitarindites – tihti kasutab ta *ma*-vormi seal, kus peaks olema *-da*. (Lill 1988: 10–12)

Lill on analüüsinud Blume 1666–1667 ilmunud teoste eestikeelsest tekstist 1180 sõna ning kõrvutanud neid paralleelteksti saksakeelsete vastetega. Adverbide puhul tuleb Blumel esile vanapärasusi: adverb *tehl* (*tääl*) 'siin', rahvakeelsed *kummatik* 'kummatigi', *lacht* ja *wallalis* 'lahti' jne. Küsisõnadena kasutas ka sõnu *eps* 'kas ei' ja *onks* 'kas on' – küsipartikkel *kas* esineb ainult ühel korral. Sõna *see* mitmuslik vorm on Blumel nekujuline (*nesinnaste Sannade*). (Lill 1988: 100) Modaal sõnadest leiduvad Blume tekstides esmakordselt ka praegu kasutatavad *parrako* 'kahjuks' ja *puhhas* 'puha' (Lill 1988: 103). Pronoomenite *minnult* ja *sinnult* lühikesed paralleelvormid *mult* ja *sult* olid 17. sajandil veel üsna haruldased, kuid Liina Lepsalu uurimuse järgi esinevad need Blume tekstides „Geistliche Seelen-Ergötzung“ ja „Kleines Corpus Doctrinae“ vastavalt kaks ja viis korda. Korpuseotsingutest ilmnes, et *sult* esineb ühe korra ka Stahlil tekstides, sõnavorm *mult* 17. sajandi tekstides aga ainult Blumel. Lisaks arhailistele asesõnadele *mea* ja *ke* kasutab Blume tänapäevaseid asesõnu *mis* ja *kes*: *mis* ja *mea* esinemus on peaaegu võrdne, *ke*-vormi tänapäevase *kes* asemel on tekstides aga umbes neli korda rohkem. (Lepsalu 2012: 24, 30)

Blume tekstides leidub ka eesti keelele omaseid fraseoloogilisi väljendeid, mida ta on pakkunud saksakeelsete ühendite vasteteks (*tallel pidama* < *sks in acht zu haben*). Võrreldes Blume leksikat tänapäevasega, on A. Lille andmetel 6,6% sõnadest sellised, mida praegune kirjakeel ei kasuta: murdesõnad (nt *luhlma* 'mõtlemine'), vana kirjakeele tuletised ja liitsõnad (nt *issun* 'olen näljane'), laenuid saksa keelest (nt *Adeler* 'kotkas'). 4,1% moodustavad sõnad, mis on vananenud ja kirjakeelest kadunud. 1,6% kasutatakse 17. sajandiga võrreldes teises tähenduses (nt *Kaddominne* 'kahetsemine'). (Lill 1988: 100) Mainitud sõnad leiduvad ka Stahlil, mistõttu võib arvata, et tegemist on 17. sajandile iseloomulike keelenditega. 6% sõnavarast moodustavad saksa toorlaenuid, mida on siiski võrdlemisi vähe (*Püti-Rahha* 'taskuraha'). Kuna võõrkeelsete sünonüümide tähistamiseks ei jätku eesti keeles sõnu, siis võib ühel eestikeelsel sõnal tihti olla mitu saksa vastet (nt saksakeelsete sõnade *Not*, *Elend*, *Weh* ja *Jammer* vasteks on *häda*). (Lill 1988: 101) Sobivate verbivastete leidmiseks kasutati liitkeelendeid, mis moodustati neutraalse tähendusega verbist täpsustava sõna lisamisega (*Ello hajama* 'elama'). Praegusest erineva arhailise tüvega on Blume tekstides Lille andmetel 7,1% verbidest, millest paljudele võib

leida vasteid soome keeles. (Lill 1988: 102) Blumel varieerusid laadivahelduslikud vormid: laadivaheldusele vastavalt on moodustatud vormid *ajal, kaldal, jallata, pojalt, ussust, wennalle*, ilma laadivahelduseta aga *haudast, kordal, leibas, suggul, teggul, uskust* (Lepsalu 2012: 20).

C. Blume on üks nendest autoritest, kelle osast eesti kirjakeele arengus on vähe räägitud. Üheks põhjuseks võib olla tema teoste kauane kadunuks pidamine. (EBL 1929: 49) 1662. aastal ilmunud „Kleines Corpus Doctrinae“ Tallinnas asuvat eksemplari peeti kadunuks ning Stockholmi ja Göttingeni eksemplarid olid defektsed. Kolm Blume hilisema aja teost avastati alles 1979. aastal Poolast Wroclawi ülikooli raamatukogust. Seni on Blume uurimine piirdunud üksikute artiklite avaldamisega, mis on aga sellegipoolest heaks materjaliks tema elust ja keelekasutusest ülevaate saamiseks. Anne Lille artiklis „Christoph Blume ja XVII sajandi eesti kirjakeel“ (1988) ning Andrus Saareste artiklis „Christoph Blume keelest“ (1956) on tähelepanu pööratud ka Blume keelekasutuse võrdlusele kaasaegsete autoritega, sh Stahli ja Gösekeniga.

1.2. 17. sajandi kirjakeel ja selle uurimine

Kõige laiema lähenemise järgi võiks vanaks kirjakeeleks lugeda seda osa kirjakeelest, mis vastandub tänapäevasele normitud ühiskeelele, kuigi ajaliste piiride osas puudub üldkehtiv kokkulepe. Kuigi üksikuid sõnu, koha- ja isikunimesid on allikates säilinud ka ajast enne 16. sajandit, võiks eesti kirjakeele algusajaks pidada 16. sajandit, mil ilmusid esimesed eestikeelsed tekstid. (Habicht 2003: 136–138)

Christoph Blume tegutses eesti kirjakeele teisel sotsioperioodil, mil tekstikorpus suurenes ja alustati teadliku keele normimisega (Laanekask 2004: 19). Kirjakeele teine periood algas Heli Laanekase periodiseeringu järgi 17. saj algul ja lõppes Uue Testamendi tartukeelse tõlke ilmumisega 1686. aastal. Alguses ei olnud ajaloosündmused kirjakeele arenguks kuigi soodsad: 1600. aastal puhkenud sõja tõttu Vana-Liivimaa alade pärast vaevasid inimesi ikaldused ja katkuepidemiad. Sellegipoolest alustas 1632. aastal Tartus tööd ladina õppekeelega ülikool, eelkõige selleks, et kohapeal harida vaimulikke ja

ametimehi Rootsi riigi uute alade jaoks. Võimalikuks sai luterliku kirjasõna ja hariduse tõhusam levitamine. (Laanekask 2004: 19)

1630–1680 arvatakse olevat ilmunud vähemalt 30 eesti raamatut, nende hulgas autoriteetsed religioossed tekstid ja esimesed grammatikad. Keelekasutus muutus mõneti ühtlasemaks. Selgelt kujunesid välja kaks kirjakeelt. (Laanekask 2004: 19–20) 17. sajandi põhjaeestiliste allikate seas on väärtuslik materjal Georg Müllerilt, kelle käsikirjaline tekstikogu (39 jutlust) on kirja pandud aastatel 1600–1606. Sama sajandi kirjakeele mõjukaimaks kujundajaks ja varasema ebaühtlase kirjaviisi fikseerijaks võiks aga pidada Tallinnas sündinud Heinrich Stahli. Tema panus oli suur ennekõike tänu sellele, et ta raamatud ilmusid trükituna ja need levisid Eesti kirikuõpetajate hulgas. Kokku on tema tekste ilmunud üle 1700 lehekülje. 17. sajandi esimesel poolel ilmusid esimesed eesti keele grammatikad: Heinrich Stahli põhjaeestikeelne „Anführung zu der Estnischen Sprach“ koos sõnastikuga (ilmus 1637. aastal) ja Johannes Gutslaffi lõunaeestikeelne „Observationes grammaticae circa linguam Esthonicam“ (ilmus 1648. aastal). 1660. aastal ilmus juba põhjalikum grammatikakäsitus ja sõnastik Heinrich Gösekenilt. Tema saksa-ladina-eesti sõnaraamat sisaldab 12 000 eesti sõna, mh küllalt palju ka eksootilist sõnavara (nt *kallis hais* 'palsam'). (Ehala jt 2012: 79–82) Et Stahl, Müller ja Göseken olid n-ö Blume sajandil ühed mõjukamad autorid, on siinses uurimuses võrreldud Blume tuletisi ja liitsõnu just nende autorite omadega.

17. sajandil oli eesti kirjakeel ebaühtlane, lähtudes paljuski saksa keelest. Kirjakeele normi kujundamisel oli tähtis üksikute autoriteetsete usutegelaste (nt Stahli) tõlketekstide eeskuju. (Ehala jt 2012: 79–82) Stahli ja tema järgijate eesti keele ortograafia põhimõtted olid järgmised (Laanekask 2004: 22–23):

- vokaali pikendusmärgiks on sageli *h* ja *ä* märgiks *e* (*hehste* = *hääste* 'hästi');
- lühikese täishääliku märgiks on järgneva kaashääliku kirjutamine kahe tähega (*kurri* 'kuri');
- *õ* on enamasti kirjutatud *ö*-ga (*pöld* 'pöld'), mõnikord omaaegselt häälikust tingituna ka *a*, *o* või *e*-ga (*sanna* 'sõna', *pohjast* 'põhjast', *keick* 'kõik');

- sulghäälikut *g* märgiti kaashäälikuühendiga *gk* (*tigke* 'tige');
- esinevad saksa ortograafialemasused *c, ch, ck, ff, w, tz, x* (*hexitus* 'eksitus').

1680. aastatel pandi kirja eesti kirjakeele põhireeglid – Bengt Gottfried Forselius pakkus välja uue, varasemast kergemini loetava kirjaviisi. Seda nimetatakse vanaks kirjaviisiks e Forseliuse kirjaviisiks. Selle tulemusena vähendati nt võõrtähtede kasutust ning jäeti ära *h* täishääliku pikkuse märgina (*söön*, varasema *söhn* asemel). (Ehala jt 2012: 84–85) Blume tekstid on pärit 1660. aastatest, mistõttu on tema teostes mitmeid uuendusi Stahliga võrreldes. Tähtsamate muudatustena on ta teadlikult eesti tähestikust välja jätnud võõrtähti ning loobunud saksa keele määrava artikli tõlkimisest eesti keelde.

Eesti vanema kirjakeele sõnamoodustust ei ole eriti põhjalikult käsitletud. Esimesed selleteemalised käsitlused pärinevad 19. sajandi esimesest poolest (nt A. F. J. Knüpffer). Vanema kirjakeele tuletistega on tegelenud Arnold Kask, kes on uurinud *is*-tuletisi eesti kirjakeeles, mh ka vanemate eesti keele sõnaraamatute materjali põhjal. Sõnamoodustusprobleemidega on tegelenud ka K. Habicht (1995) oma magistritöös „*us*-liiteliste abstrakttuletiste areng eesti kirjakeeles“. Samuti on ta uurinud Stahli tänapäeva keelest erinevaid tuletisi ja püüdnud välja selgitada ta sõnatuletismehhanisme. (Habicht 2003: 142–143) Liitsõnu on uurinud Rein Kull (1967), kes on kirjutanud väitekirja liitnimisõnade kujunemisest eesti kirjakeeles.

1.3. Töö meetod ja kasutuspõhine lähenemine

Magistritöö meetod on kvalitatiivne (deskriptiivne). Liitsõnade ja tuletiste leidmiseks on Blume tekstid käsitsi märgendatud ning koondatud huvipakkuvad liitsõnad ja tuletised sõnaliigi järgi eraldi loenditesse. Töös pole jälgitud tuletistena ainult neid üksusi, mille moodustusstruktuur on Blume enda tekstide põhjal motiveeritud, vaid arvesse on võetud ka vanemad tuletised. Seega pole tuletiste määratlusel peetud eesmärgiks analüüsida vaid Blume enda moodustatud tuletisi (eeldades, et alussõnad esinevad ta tekstides), vaid uurimise alla on võetud ka need tuletised, mille alussõna ei leidu Blume uuritavates tekstides. Et vanas kirjakeeles on liitsõnade kokku- ja lahkukirjutus varieeruv ning

kindlat traditsiooni ega kokkulepet pole veel kujunenud, siis on uurimuses käsitletud liitsõnana neid keelendeid, mis on tekstides vähemalt ühe korra kokku kirjutatud. Sagedamini kokku kirjutatud liitsõnade kõrval on empiirilise materjali hulgas ka selliseid, mille kokkukirjutus on pigem juhuslik ja mille puhul pole sisuliselt alati tegemist liitsõnadega. Liitsõnana pole käsitletud juhuslikke kokkukirjutisi, kus osiste vahel puudub sisuline seos, nt kontekstis *ke teije seisate Osel Jumjala Koa=Töstket teije Kehd ülles põha Kirko sees* 'kes te seisate öösel Jumala kojas, tõstke oma käed üles pühas kirikus'. Analüüsimate on jäetud laulud, sest sealne sõnavara ja vormistik on sageli mõjutatud riimist. Tuletistena on käsitletud sõnu, mis on vähemasti korra esinenud ka iseseisvalt, s.t tuletisena pole käsitletud neid, mis esinevad ainult liitsõna koosseisus. Need tuletised, mis esinevad ainult liitsõna komponendina (ja mitte iseseisvalt tekstis), on esitatud vaid liitsõnade tabelis. Tuletiste kasutussageduste arvestamisel on arvesse võetud ka liitsõnad, kus tuletis esineb esi- või järelkomponendina.

Töö lõppu lisatud empiirilise materjali tabelis on liitsõnad ja tuletised järjestatud märksõna alusel alfabeetiliselt. Märksõnaks on võimaluse korral tänapäeva eesti keele sõna singulari nominatiivis. Tänapäevase märksõnakuju saamiseks on Blume sõnu häälikuliselt muudetud, nt *Awwitaja – aitaja, Jssa-Mah – isamaa, pehwlikko-Mees – päevliku*-mees* 'päike', *Towotus – tõotus*. Märksõnas on autorilähedast, kuid kirjapildilt tänapäevastatud varianti kasutatud vaid siis, kui vastavat sõna tänapäeva kirjakeeles ei tunda, nt *võimus** 'võit', või kui tuletusliide on aja jooksul muutunud, nt *tervus* 'tervis'. Empiirilise materjali tabelites on ühtsuse eesmärgil esitatud tähendused ka siis, kui need ei erine kirjapildist. Tabelites on eraldi veerus esitatud liitsõnade liitmismall. Liitmismalle eristatakse laiendosa sõnaliigi ja vormi alusel ning sama malli järgi moodustatud liitsõnadel on harilikult ka mingi tähenduslik ühisosa (Kasik 2013: 209). Liitmismalli määramisel liitsõnades on kattuvate muutevormide korral lisatud kõik käändevõimalused, v.a siis, kui mõni neist on võimalik üksnes teoreetiliselt, kuid mitte konkreetses lauseümbruses. Näiteks liitsõnas *Leha-Wotme-Aeg* 'lihavõtteaeg' on esikomponendi *liha* käändevorm nominatiivis, genitiivis ja partitiivis sama, kuid liitmismallis on esitatud vaid esimesed kaks käänet, sest partitiivis esiosa on analoogilisi liitsõnu arvestades ebatõenäoline. Juhul kui on avastatud mõni Blume trükiviga (nt

saksakeelses vastes *gelohet*), on veakoht märgitud allakriipsutusega. Liitsõnade analüüsimisel on järgitud „Eesti keele grammatikas“ (EKG 1995) ja „Eesti keele käsiraamatus“ esitatud süsteemi (EKK 2007). Tuletiste analüüsil ja tähendusrühmade piiritlemisel on järgitud R. Kasiku süsteemi (2009, 2013).

Blume tuletiste ja liitsõnade võrdlemisel sama sajandi autorite G. Mülleri ja H. Stahli tuletiste ja liitsõnadega on sagedusi esitatud kahel moel: absoluutarvudes ja normaliseeritud kujul (promillides). Mõlemad sagedused on esitatud töö lõppu lisatud empiirilise materjali tabelites. Normaliseeritud sageduste puhul on tuletise/liitsõna esinemise kordade arv suhestatud tekstisõnade hulgaga. Gösekeni puhul on võrdlemiseks kasutatud tema sõnaraamatut. **Blume** tekstide kogumaht on umbes **24 532** tekstisõna (GWA-s 11 956 ja GSE-s 12 576 sõne). **Mülleri** jutluste sõnade arv on **121 309** ja **Stahli** tekstide sõnade arv on kokku **652 992**: „Hand- vnd Haußbuch“ I osa – 16 466, „Hand- vnd Haußbuch“ II osa – 68 003, „Hand- vnd Haußbuch“ III osa – 79 179, „Hand- vnd Haußbuch“ IV osa – 67 923, „Leyen Spiegel“ I osa – 313 439, „Leyen Spiegel“ II osa – 107 982.

Magistritöö empiirilise osa üldteoreetiliseks aluseks on **kasutuspõhine lähenemine**. Keeled erinevad üksteisest, kuigi neid mõjutavad samad põhimõtted. Lausungid erinevad üksteisest, kuigi need moodustatakse samade struktuuriliste seaduspärasuste järgi. Keeled muutuvad aja jooksul, aga üsna regulaarsel moel. (Bybee 2010: 1) Sellist lähenemist tutvustas R. W. Langacker 1987. aastal, tähistades seda terminiga *usage-based approach* (Barlow, Kemmer 2000: VII). Kasutuspõhises lähenemises vaadeldakse tegelikku keelekasutust (Tomasello 2000: 61), seega on kasutuspõhise lähenemise peamiseks uurimisobjektiks keel, mida inimesed oma suhtluses kasutavad ja mõistavad (Barlow, Kemmer 2000: VIII–XV). Andmeid kogutakse korpuseuuringute, diakrooniliste andmekogude, psühholingvistiliste eksperimentide ning lapsekeele uurimise abil (Bybee, Beckner 2010: 827). Kasutuspõhises lähenemises ei jäeta mingeid andmeid analüüsis välja, sest kõik need kajastavad tegelikkust rohkem kui ideaali. Selles teoorias tähtsustatakse ka kvantitatiivseid uurimusi, et mõista keelendite kasutamise ulatust. (Bybee 2010: 10–12) Siinse uurimuse eesmärk pole niisiis mitte ainult analüüsida

üksikuid eripäraga silma torkavaid keelendeid, vaid kirjeldada 17. sajandi sõnamoodustraditsiooni kujunemist Blume tekstide näitel, mistõttu on kõikide keeleandmete ja nende sageduste arvestamine oluline tegur.

R. W. Langackeri jaoks seostuvad kasutuspõhise lähenemisega märksõnad *maksimaalsus* (ingl k *maximalist*), *laienevus* (ingl k *nonreductive*) ja *alt üles iseloom* (ingl k *bottom-up character of the general tradition*). Maksimaalsuse põhimõtte järgi on keelele omane ulatuslikkus ja pidevalt suurenev üksustekogum. Keelekõneleja saab oma teadmiste ja oskuste abil moodustada uusi üksusi, nende hulk ei ole piiratud. Langacker peab lisaks reeglitele ja põhimõtetele oluliseks arvestada ka tegelike keelemustrite kasutust. Alt üles põhimõtte järgi on spetsiifiliste ja isikupäraste üksuste alusel kujunenud üldised üksused. (Langacker 1990: 264; Barlow, Kemmer 2000: IX–X)

Kasutuspõhises lähenemises eristatakse kahte peamist suunda. Esimene neist on seotud John Rupert Firthi traditsiooniga, kus pööratakse rohkem tähelepanu konteksti olulisusele, sh ka sotsiaalsetele aspektidele. Teise suuna (ingl k *enunciativist linguistics*) esindajad lähtuvad kõneaktist, mille põhjal uuritakse keelestruktuuri. (Barlow, Kemmer 2000: VII) Kõneaktist lähtuvat lähenemist saab kasutada suulise keele uurimisel, näiteks dialoogide puhul. Siinne uurimus haakub paremini Firthi traditsiooniga, sest uurimismaterjaliks on kirjalikud tekstid. Empiirilise materjali analüüsimisel on uuritud keelelise konteksti mõju (tuletiste ja liitsõnade tähendustele ning kokku- ja lahkukirjutamisele). Arvesse on võetud ka sotsiaalseid aspekte. Töös uuritud autorid Blume, Stahl, Göseken ja Müller on baltisakslased, kelle keelekasutust on mõjutanud nende emakeel saksa keel ning piirkond, kus nad elasid ja töötasid. Blume töötas Hageri pastorina Põhja-Eestis. Samuti on teada, et Stahl on sündinud Tallinnas (Habicht 2001b: 13) ja et Göseken töötas Põhja-Eestis Kullamaal pastorina (Kingisepp 2010: 14). Mülleri päritolu on keerulisem, sest siinkohal uurijate arvamused lahknevad, kuid peetakse võimalikuks, et Müller sündis samuti Tallinnas (Habicht 2000: 9–15). Seega on kõiki nelja autorit mõjutanud põhjaeesti keel seoses nende elu ja tööga selles piirkonnas.

Kasutuspõhisele meetodile on iseloomulikud mitmed eeldused. Keelestruktuur ja -keelekasutus on tihedalt seotud. Esiteks, keelekasutus kujundab kõneleja keelesüsteemi.

Teiseks, keelekasutus on väga spetsiifiline, igal lausungil on oma leksikaalne sisu. Keelesüsteem on kujunenud selliste leksikaalsete juhtude põhjal ja sarnaste juhtude kordumisel – nende eeskujul on järk-järgult üldistatud abstraktsemaid nähtusi, nt foneeme, morfeeme ja süntaktilisi mustreid. Seega on keeleüksused dünaamilised ning võivad kasutuse tulemusena muutuda. (Barlow, Kemmer 2000: IX) Teiseks kasutuspõhise meetodi iseloomulikuks omaduseks on kasutussagedus. Selle lähenemise järgi mõjutab just kasutus keele struktuuri ning mõju ulatus sõltub keelenähtuse erinevatest aspektidest, mistõttu uurimisel pööratakse tähelepanu kasutusmuutritele, esinemissagedusele ja varieerumisele. (Bybee, Beckner 2010: 827, 839) Kasutussageduse arvestamine eristab kasutuspõhist lähenemist teistest lähenemistest. Üksuse suurema sageduse tulemusena juurdub see keeles. (Barlow, Kemmer 2000: X) Kasutuspõhise lähenemisega on avastatud, et inimesed kasutavad omaette üksustena palju juurdunud väljendeid (nt *How-ya-doin, could you please*), kuigi neid väljendeid saab osadeks lahutada ja kombineerida (Tomasello 2000: 61). Korduvad koosinemised aitavad kaasa koosinemise seaduspärasuste ja seotud tähenduste juurdumisele grammatikas. See kehtib ka nõrgemalt koos esinevate sõnade vahel, nt inglise keeles *it is one thing to X, it is another thing to Y*. (Barlow, Kemmer 2000: 319)

Väljendite juurdumisel on tähtis mõju nii sõnesagedusel (ingl k *token frequency*) kui ka tüübisagedusel (ingl k *type frequency*). Esimese moodustavad jooksvas tekstis esinenud sõned ja teise erinevad üksused, mida on võimalik moodustada. On leitud, et mida suurem on sõnesagedus, seda enam tõlgendatakse koosinevaid sõnu ühe üksusena. Inglise keele ebaregulaarsete verbide seas muutuvad korrapäraseks pigem need, mida kasutatakse harvem (*weep, weeped*), samal ajal kui sagedasti kasutatud ebaregulaarsed verbid pigem ei muutu (*keep, kept*). Tüübisagedus seevastu määrab konstruktsiooni produktiivsuse: produktiivsete konstruktsioonide puhul on uue üksuse moodustumine tõenäolisem. (Bybee, Beckner 2010: 839–841) Mida sagedamini esinevad teatud sõnad üksteise ümbruses, seda tõenäolisem on, et nendest kujunevad mõistetähistused, mida hakatakse kokku kirjutama. Niisamuti mõjutab sagedus tuletusliidete kujunemist: mida rohkem on ühe või teise sufiksiga tuletisi, seda produktiivsem on see liide. Produktiivsust

tuletuses on rohkem selgitatud sõnatuletuse peatükis (2.1. Eesti keele sõnatuletus). Seetõttu tuleb sõnamoodustuse uurimisel arvestada ka sõne- ja tüübisagedust.

Kolmandaks põhimõtteks on mõistmise ja kasutuse arvestamine keelesüsteemis. Selle asemel et eristada mõisteid *keeleline kompetentsus* (ingl k *competence*) ja *keeleline väljendus* (ingl k *performance*), leitakse kasutuspõhises meetodis, et keelekasutus on osa kõneleja kompetentsusest. Et kasutuspõhises meetodis on arusaamine ja keelekasutus keskse tähtsusega, siis on eriti oluline ka keele omandamine ehk keelesüsteemi kujunemine. (Barlow, Kemmer 2000: X–XI) Kui lapsed alles hakkavad keelt omandama, siis alguses kasutatakse vaid lekseeme (eelkõige verbe) (Argus 2008: 11; Barlow, Kemmer 2000: XII). Lapsed kasutavad alguses keelt nii, nagu kuulevad seda täiskasvanuid rääkimas, mistõttu on kultuuriline ja jälgendav õppimine keelearengus tähtis, eriti noores eas (Tomasello 2000: 71). Samuti on täheldatud, et tihti esinevad laste esimesed grammatilised konstruktsioonid kindlate lekseemide kontekstis ning alles hiljem kasutatakse neid ka teiste lekseemide ümbruses (Bybee, Beckner 2010: 828–829).

Kasutuspõhises lähenemises peetakse keelt arenevaks nähtuseks, mis ei koosne vaid määratud hulgast üksustest, mida saab kasutada kindlate juhiste ja korra järgi. Kuna keelesüsteem on tihedalt seotud kasutusega, siis tuleks kogu uurimismaterjal kasutuspõhise meetodi põhimõtte järgi koguda tegelikust keelekasutusest, nt korpusest. Korpustest kasutatakse kõige sagedamini selliseid, mis koosnevad paljudest tekstidest, mille autoriteks on erinevad kõnelejad või kirjutajad. Sellistes korpustes on omavahel seotud kasutus, sünkrooniline varieerumine ja diakrooniline muutumine. Inimese keelekasutust mõjutavad lisaks tema kogemused ja suhtlus teiste inimestega (seda on uurinud veel näiteks William Labov), mistõttu võib keeles ette tulla varieerumist. Kasutuspõhises lähenemises peetakse lisaks keelesüsteemile oluliseks ka mittekeelelist süsteemi. Kõik keele aspektid foneetilisest semantiliseni võivad mõjutada nii keelelist kui ka mittekeelelist konteksti. (Barlow, Kemmer 2000: XII–XXI)

Eesti keele varaseimasse uurimisse on põhipanuse andnud sakslased. Esimesed eesti keele grammatikad ja sõnaraamatud olid Eestis töötavate saksa pastorite koostatud, need olid mõeldud õpikuteks Eestis töötavatele sakslastele (Kasik 2011: 26). Misjonitööd

tegevate pastorite ajendiks oli uurida, kirjeldada ja arendada eesti keelt selleks, et jumalasõna eestlaste seas paremini levitada (Kasik 2011: 265). Seda enam, et tegemist polnud lingvistide, vaid misjonäridega, võib eeldada, et keelt õpiti ja osaliselt ka kirjeldati eestlaste enda keelekasutuse või varem tõlgitud tekstide põhjal. Teoste avaldamisel oli eesmärgiks religioosne sõnum võimalikult adekvaatselt lugejani viia ja kasutada keelt, mida inimesed mõistaksid. Et 17. sajandi kohta pole olemas „tegelikumat“ kasutust kui säilinud tekstid, siis eeldatakse siinses töös, et need annavad edasi omaaegset kirjakeele tava ja võimaldavad ühtlasi iseloomustada eesti (kirja)keele struktuuris oluliste leksikaalselt mitmemorfeemsete üksuste kasutust ja juurdumist. Kasutuskeskne lähenemine teeb sellise analüüsi võimalikuks.

2. Eesti keele sõnamoodustus

Traditsiooniliselt koosneb keelekirjeldus kahest eraldiseisvast osast: grammatikast ja leksikast. Uuemates grammatikateooriates arvatakse üha enam, et leksika ja grammatika on teineteisega seotud ja vastastikku mõjusad. Üks kõige tihedamalt leksikaga põimunud grammatikavaldkondi on sõnamoodustus – ühelt poolt on tegemist sõnarikastusvahendiga, teiselt poolt on protsess ise grammatiline. (Kasik 2013: 9)

Eesti keele sõnamoodustust (eelkõige sõnatuletust) on uuritud kolmes suunas: funktsionaalsest aspektist on uurinud Reet Kasik, struktuursest aspektist Silvi Vare ning sõnagrammatika teooriat on viljelenud Henn Saari. Siinses uurimuses on järgitud Reet Kasiku sõnatuletussüsteemi. Eesti liitsõnamoodustus on tuletusega võrreldes vähem uuritud valdkond. Liitsõna süvauurimusi on kaks: Elli Riikoja (1960) käsitleb liitsubstantiivide liitumistüüpe rahvakeeles ning Rein Kull (1963a, 1963b, 1964, 1967) uurib liitsõnu varasematest kirjakeele tekstidest 20. sajandi keskpaigani. Eesti liitsõnamoodustuse süsteem on korralikult läbi uurimata. Kirjeldamist vajaksid liitmisviiside osatähtsus eri allkeeltes ja muudes keelevariantides, kompleksi tähendusmotivatsiooni sõltuvus keelekasutuselast, liitsõnade loova interpretatsiooni mehhanismid ja kontekstitegurid selle taustal, sõna- ja fraasisüntaksi piir jpm. (Kasik, Vare, Kerge 2003: 55–57) Siinne uurimus keskendub 17. sajandi sõnamoodustuse uurimisele Blume nimisõna- ja omadussõnatuletiste ning liitsubstantiivide ja -adjektiivide näitel.

Sõnamoodustusega on seotud leksikaliseerumine. Leksikaliseerumist keelemuutusprotsessina hakati uurima 1990ndatel seoses grammatiseerumise uurimisega. Seda protsessi on mõistetud erinevalt. Kõige laiemalt tähendab see uue keeleüksuse leksikoni osaks võtmist. Teise vaatenurga järgi toimub leksikaliseerumine siis, kui vorm muutub läbipaistmatuks ja tervikuna käsitletavaks. Kui käsitleda leksikaliseerumist protsessina, mille tulemusena tekivad uued leksikaalsed üksused, siis võidakse seda ikkagi erinevalt määratleda: a) tavalise sõnaloomena, b) ühtesulamisprotsessina või c) eraldumis- ja iseseisvumisprotsessina. Enamasti käsitletakse sõnamoodustust ja

leksikaliseerumist siiski eraldi nähtustena, kuigi siingi pole jäika piiri. Selgemad leksikaliseerumise juhtumid on sellised, kus liitsõna on muutunud läbipaistmatuks, mille tulemusena on üks sõnatüvedest äratuntav, teine mitte (nt murdeline ja kõnekeelne *pühaba*), mõnikord pole võimalik tuvastada kumbagi (*veski*). Ebaproduktiivseks võivad muutuda ka tuletusliited, nt sõnu *loojak*, *seisak* võib pidada leksikaliseerunuks. Leksikaliseeruda võivad ka sõnade muutevormid (nt algselt verbist tuletatud vormid *paraku*, *kogemata*). (Velsker 2010: 521–523)

Leksikaliseerumise juures rõhutatakse konkreetsete tähenduste teket ja arenemist – leksikaliseerunud üksuse tähendus ei ole täielikult ennustatav tema lähtekomponentide tähenduse järgi (Velsker 2010: 521; Brinton, Traugott 2005: 20–21). Ehkki selle protsessi käigus tekib konkreetseid tähendusi, võivad lekseemid mõnikord kaotada oma tähendussisu ja omandada pragmaatilise tähenduse, näiteks võidakse kasutada loomanimetusi solvangutena (*sa siga!*) (Brinton, Traugott 2005: 108). Leksikaliseerumisele on iseloomulikud järgmised tunnused (Velsker 2010: 522–525; Brinton, Traugott 2005: 96–97):

- Leksikaliseerumist käsitletatakse ajaloolise muutusena, mis toimub keeles järkjärguliselt.
- Leksikaliseerumine pole üksnes muutmata kujul üksuste kasutuselevõtt keeles. Seetõttu ei peeta leksikaliseerumiseks laenamist, kui selle tulemusena ei toimu vormilisi ja semantilisi muutusi, ning sõnamoodustusprotsessi, mis on regulaarne ja läbipaistev.
- Sisendiks võib olla mistahes keeleline üksus, muu hulgas liitsõna, süntaktiline konstruktsioon (nt **furh* 'korts, vagu' + **lang* 'pikk' > *furlong* 'mõõtmisvahend') ja isegi grammatiline üksus.
- Tekkinud leksikaalsed üksused läbivad sageli muutuse. Grammatilisuse-leksikaalsuse skaalal liiguvad nad leksikaalse otsa poole, nt liitsõnast analüüsimatuks liitsõnaks (*veski*) või morfeemist eristamatuks sõnaosaks (*maantee*, kus tavakõneleja ei taju genitiivi *n*-vormi).

- Väljundiks on leksikaalne, s.t sisukas ja konkreetse tähendusega sõnavorm, mis kuulub keelekõnelejate sõnavarrale.
- Väljundiks võivad olla mistahes vormiga lekseemid: liitsõnad, liitsõnad, idiomaatilised fraasid, tuletised.
- Leksikaliseerumisega kaasneb sageli fusioon – morfoloogiliste koostisosade vahelise piiri ähmastumine. Leksikaliseerumisele peetakse iseloomulikuks sisemise struktuuri hägustumist, nt on ajalooliselt liitsõnadest kujunenud liitsõnu ja seega läbitud leksikaliseerumisprotsess.
- Leksikaliseerumisega kaasneb sageli ka produktiivsuse kadu.

Leksikaliseerumisega võivad kaasneda idiomatiseerumine ja demotivatsioon. Idiomatiseerumise tulemusena kaotab tuletis oma läbipaistvuse, ehkki see on mõnikord mitmeti tõlgendatav (Kasik 2013: 24–25). Selle näiteks võib tuua väljendverbi *lokku lööma*, kus üksikkomponentidest on raske tähendust tuletada. Demotivatsiooni näiteks on *sinine leht* haiguslehe tähenduses, ehkki see ei ole enam sinisel paberil nagu varem. (Velsker 2010: 521–524) Leksikaliseerumisega on tegemist siis, kui keelekõnelejad võtavad selle vormi vastu ja kasutavad seda. Leksikaliseerunud üksusi moodustatakse pigem ebaregulaarselt ning need on keele- ja valdkonnaspetsiifilised, mistõttu pole need eriti produktiivsed. (Brinton, Traugott 2005: 101, 109) Uue loodud või kujunenud vormi konventsionaliseerumist ja sõnavarrale võtmist nimetatakse ka terminiga *institutsionaliseerumine* (Velsker 2010: 522).

Komplekssete sõnade (tuletiste ja liitsõnade) leksikaliseerumisega on tegu siis, kui neid tuleb eraldi loetleda ja meeles pidada, s.t neid ei ole võimalik olemasolevate reeglite abil vabalt tuletada. Seega on tegu diakroonilise protsessiga, mis jätab üksikuid eripäraseid jälgi (Brinton, Traugott 2005: 50), nt eesti keeles sõnas *maantee* (sälinud kunagine omastava käände lõpp). Semantiline ja morfoloogiline läbipaistvus väheneb leksikaliseerumise tulemusena astmeliselt, kuni sellest kujuneb tähenduselt või vormilt liigendamatu sõna, mille moodustanud morfeemid ei eristu enam selgelt üksteisest. Selle tulemusena muutub tuletis liitsõnaks, selle sarnaseks või on tema moodustanud liited

muutunud üheks sulandliiteks. Enam või vähem leksikaliseerunud tuletised on *loom* ja *loodus* (vrd *looma*), *matma* (vrd *maa*), *keevitama* (vrd *keema*), *kannatama* (vrd *kandma*) jne. Peale selle alluvad tuletised üldistele tähendus- ja kasutusnihetele (nt *vabatahtlik* omaduse ja selle kandjana), kuni uus tähendus muutub üldlevinuks, kuigi uurimuste järgi alluvad tuletised neile protsessidele märksa harvem kui lihtsõnad. Kui ühte tuletustüüpi kuuluvatel sõnadel on peale sama liite ka mingi tähenduslik ühisosa, siis leksikaliseerunud tuletise tähendus on individuaalne: tähendus võib olla üldisem (nt *peamine*) või kitsam (nt *katma*-verbist *katus*). Leksikaliseerumine võib puudutada ka tervet tuletustüüpi, nt *ja*-tuletised võivad märkida elukutset (nt *õpetaja*). Produktiivses tuletustüübis ei välista sõna leksikaliseerumine selle kasutamist regulaarses tuletustähenduses (nt tuletise *juhatus* tähendustes 'juhtkond' ja 'juhatamine'). Leksikaliseerunud tuletiste seas on spontaanse tähendus- või struktuurimuutusega sõnu, teadlikult eritähenduses moodustatud või suunatud tähendusmuutusega sõnu ning ka selliseid sõnu, mille moodustusviis ei vasta tuletustüübi üldistele tingimustele (nt *tegelane* < *tegema* – *lane*-tuletised on reeglipäraselt substantiivitüvelised). (Kasik 2013: 46–49)

Vana kirjakeele näidete põhjal on leksikaliseerumist uurinud K. Habicht artiklites „Grammatiseerumise ja leksikaliseerumise suhtest eesti vana kirjakeele modaalpartiklite näitel“ (2006) ning „Lexicalization and Grammaticalization – Opposite Phenomena?“ (2001). Tüüpilise leksikaliseerumise näitena saab tuua partikli *aituma/aitüma*, mis on leksikaliseerunud iseseisvast fraasist *aita*, *Jumal* (Habicht 2006: 167). Samuti on K. Habicht (2001: 40–49) kirjeldanud eesti vana kirjakeele *v*-kesksõnu, mida saab kasutada omadussõna või nimisõna funktsioonis ning seetõttu käsitleda leksikaliseerunud vormidena. Eva Velskri (2010: 521) sõnul on leksikaliseerumisnähtustele tähelepanu pööranud ka varem, nt Paul Ariste (1958; 1969). Näiteks on Ariste kirjutanud verbist *pole*, mis on kujunenud eitava kõne vormist *ep ole* selle kokkuhääldamise ja ühe sõnana tajumise teel (Ariste 1958: 685), ning arutlenud selle üle, kuidas sufiks (nt *ism*, *lane*) võib kujuneda iseseisvaks sõnaks ehk leksikaliseeruda (Ariste 1969: 81). Leksikaliseerumise piiritlemise erinevatest tõlgendustest on kirjutanud pikemalt E. Velsker oma artiklis „Leksikaliseerumine keelemuutuses“ (2010). Ülevaatlik teos on ilmunud Laurel J.

Brintonilt ja Elizabeth C. Traugott'ilt (2005), kus muu hulgas on süvitsi võrreldud leksikaliseerumist, grammatisatsiooni ja nende vahepealseid protsesse.

Edasises peatükis vaadeldakse lähemalt eesti keele sõnatuletust ja liitsõnamoodustust. Ehkki valdavalt on keskendutud nende moodustusviiside kirjeldamisele eesti keele põhjal, siis mõnel juhul on antud ülevaadet ka üldkeeleteaduslikest käsitlustest, mis aitavad mõista sõnamoodustuse problemaatikat, mh tuletiste ja liitsõnade määratlemise aspekte. Eraldi käsitletakse liitsõnatuletust – protsessi, kus liitega moodustatakse süntaktilisest fraasist kompleksne lekseem, mis on samal ajal nii liitsõna kui ka tuletis. Viimases alapeatükis on Rein Kulli väitekirjale tuginedes vaadeldud 17. sajandi liitsõnakasutust ja -kujunemist.

2.1. Eesti keele sõnatuletus

Tuletuse ehk derivatsiooni abil moodustatakse sõna teise sõna baasil selle tüvele (vahel ka vormile) (tuletus)liite lisamise teel, nt *sõbra* + *lik* > *sõbra/lik* (EKK 2007: 368). Sõnamoodustuses kasutatakse kahesuguseid tuletusliiteid: **järelliiteid** ehk sufikseid ning **eesliiteid** ehk prefikseid. Tuletise tähenduse moodustavadki nii alussõna kui ka tuletusliide koos (Štekauer, Lieber 2005: 158): alussõna leksikaalne tähendus ja tuletusliite kategoriaalne tähendus kujundavad üheskoos tuletise derivatiivse tähenduse ehk **tuletustähenduse**. Tuletamise teel moodustatud sõna on **tuletis** ehk derivaat. Sõna, millest tuletis moodustatakse, on **tuletusalus**, selle sõna tüvi on **tuletustüvi**. Alussõnaks võib peale liitsõna olla ka tuletis ja liitsõna, tuletustüvi võib olla vokaal- või konsonantlõpuline, nõrga- või tugevaastmeline. Eesti keele liited on järelliited. Erandiks on vaid *eba-*, mis on eesliide. (Kasik 2013: 29–35) Ühe ja sama liitega tuletatud sõnad moodustavad morfoloogilise **tuletustüübi**, nt *lane*-tuletised (Kasik 2013: 40).

Substantiive tuletavate sufiksitate arv on eesti keeles kõige suurem. Mitmekesisem ja reeglistatuim on just verbidest substantiivide moodustamise süsteem. Suure osa substantiivituletusest hõlmab ka sõnaliigisisene muutetuletus. Kõige regulaarsemalt tähistavad substantiivitüvest moodustatud substantiivid isikut (*eestlane*), kohta (*männik*),

kogu (*nimistu*), omadust ja tegevusala (*skautlus*) ning eset (*põlvik*). (Kasik 2009: 88–89) Substantiive tuletatavaid liiteid ja liitevariante on umbes 40 (Kasik 2013: 97).

Tuletises võib olla ka rohkem kui üks liide. Teineteisele järgnevad liited moodustavad liitliite, kuigi võivad mõnikord ka kokku sulada uueks iseseisvaks liitevariandiks, mis liitub otse lihttüvele. See on iseseisvunud kumulatiivne sulandmorfeem, mille osadel ei ole oma tähendusfunktsiooni, näitena võib tuua verbiliited *-tle* (liite *-le* variant), *-nda* (liite *-ta* variant). (Kasik 2013: 30–35) Tuletiste moodustamisel võib toimuda mitmeid tüvemuutusi. Tüve lõpphäälik ja liite algushäälik võivad kattuda (*sündmus* + *stik* = *sündmustik*), mis on regulaarne peamiselt vokaalide ja *s*-i puhul. Ebaregulaarse muutusena võib esineda ka tüvevokaali teisenemist (*püsti* > *püsta/kas*). Kui liide algab vokaaliga, siis võib alustüvi lüheneda konsonantlõpuliseks (*vaatle/ma* > *vaatl/us*). Mõnikord esineb tüve ja liite piiril ka sidehäälik, nt tuletistes *hea/d/us* ja *hari/d/us*, kus sidehäälikuks on *d*. Tuletiste moodustamisel võib alustüvi ka nõrgeneda (*teatama* > *teade*). (Kasik 2009: 32) Kui tuletustüüp on reeglipäraselt esma- või teisevärtelise tüvega, siis nõrgeneb ka kolmandavärteline alussõna, mille muuteparadigmas astmevaheldus puudub, nt *valge* > *valge-ne-ma*, *julgus* > *julgus-ta-ma* (Kasik 2013: 36–38).

Tuletamine on alussõnade ja tuletusmorfeemide ühendamine uueks lekseemiks, aga keeles on ka neid tuletise- või liitsõnakujulisi moodustisi, millel ei ole esmapilgul selget alussõna (*tari-stu*, *mür-in*, *sihver-plaat*). Sellised lekseemid ei ole motiveeritud mingist teisest sõnast, vaid pigem avaramast struktuurimustrist, sõnamallist. Selline moodustus on iseloomulik eriti deskriptiiv- ja laensõnadele. Seega võib lähtevormiks olla ajaloolise muutuse läbi teinud, laenatud või deskriptiivne unikaaltüvi. (Kasik 2013: 9–10, 20) Et sõnasiseste morfeemipiiride selgus, alussõna olemasolu ja tema läbipaistvus tuletise koostises võib sarnase struktuuriga sõnades siiski varieeruda, siis on tuletiste ja liitsõnade vahel ebakindlate piiridega üleminekuala. Sellistel juhtudel pole tähendusseos alussõnaga selge või ootuspärane (*kodu* ja *koda*); alussõna ei ole tuntud (*reba-ne*); selleks on kinnistüvi (*liht-ne*); alussõnas on toimunud fonoloogilisi muutusi, mis ei võimalda seda üheselt samastada oletatava alussõna tüüpilise tüvekujuga (*tõstma* ja *tõusma*) või ei olegi sõnal alussõna, vaid tähenduselt lähedane samatüveline korrelaat (*mõtlema* ja *mõte* – ei saa tõlgendada teineteise tuletistena). Tuletis on selge siis, kui liitel on eristuv vormi-

ja/või tähendusfunktsioon ning alussõna ja liite eristamist toetab tähendusseos ja samade morfeemide olemasolu paljudes teisteski sõnades. Tuletiseks ei saa pidada sõna, mille juurtüvi on unikaalne, nii et seda ei ole tänapäeva keeles võimalik seostada ühegi teise sõnaga, hoolimata sellest, et sõna fonoloogiline kuju meenutab tuletist (*vaene*). Piirid tuletiste ja mittetuletiste vahel pole selged, mistõttu võib üksikute sõnade paigutamine ühte või teise rühma olla tõlgendamise küsimus. (Kasik 2013: 22–23) Siinses uurimuses on käsitletud tuletistena neid sõnu, kus saab eristada alussõna ja tuletusliite. Vanu läänemeresoomelisi tuletisi, nagu *vaene*, *sulane*, *sarnane*, pole empiirilise materjali hulka arvatud ehkki need on ära mainitud töö analüüsisosas – tegemist on tuletistega, mille eeskujul on kujunenud tänapäevane tuletussüsteem.

Tuletusliidete funktsioonide alusel võib need jagada kolmeks (Kasik 2009: 14–15):

- 1) Tuletusliitel võib olla vaid modifitseeriv funktsioon, nt *maja* > *majake*. Modifitseeriva funktsiooniga tuletusliidete abil on eesti keeles võimalik anda sõnale naissugu märkiv lisatähendus, kahandada alussõna omadust või moodustada konkreetse tähendusega substantiivist hellitussõna (Kasik 1997: 43).
- 2) Tuletus võib muuta tuletise süntaktilis-semantilist funktsiooni, nt *ärkama* > *äratama*.
- 3) Tuletus võib muuta ka sõna sõnaliiki, nt *lõpetama* > *lõpetaja*.

Süntaktilise funktsiooniga tuletisi moodustatakse sellepärast, et lausestruktuur nõuab teatud positsioonis kindlat sõnaliiki (*Jaani jooks on kiire.* > *Jaan jookseb kiiresti.* > *Jaan on kiire jooksja.*) (Kasik 2009: 27–29).

Semantilisest aspektist eristatakse samuti kolme tüüpi tuletusliiteid (Kasik 2009: 15–16):

- 1) Tuletusliitel on üks kindel kategoriaalne tähendus, nt eitava tähendusega adjektiivisufiks *kärsitu*.
- 2) Tuletistest enamik kuulub ühte ja samasse semantilisse rühma, nt *us*-nimisõnad tähistavad tavaliselt abstraktset omadust või tegevust (*õpetus*).

- 3) Tuletusliite tähendus on väga üldine, selgub alles konkreetsetes sõnas, nt *ik-tuletised* (*tulevik, pilvik*).

Kindla kategooriaalse tähendusega afiks võib moodustada tuletisi, millel on idiomatiseerunud tähendus ehk tuletise tähendus ei ole tuletusmalliga määratud derivatiivse tähendusega ning on läbipaistvuse kaotanud. Näitena võib tuua *ja*-sufiksi, millega moodustatud tuletised tähistavad tavaliselt tegijat, kuid idiomatiseerunud tähendusega *ja*-tuletistel on lisatunnused ning nendega võib märkida ka nt ameteid (*õmbleja, õpetaja*). (Kasik 1997: 42–43) Idiomatiseeruda võib ka üksiktuletis, kui ta saab konkreetsema tähenduse, näiteks *katus*, olles küll 'katmise vahend', kuid ka 'ehitise osa' (Kasik 2009: 25). Lisatähendusega tuletusliited kuuluvad sageli eelnevalt välja toodud (semantilise aspekti alusel tehtud liigituse alusel) kolmandasse tüüpi, kus liidetal puudub kindel kategooriaalne tähendus (*põlvik, sajand, malend*) (Kasik 1997: 42–43). Tuletise idiomatiseerumise põhjuseks on kõige sagedamini suur kasutussagedus.

Afiksite liitumisel on mitmeid piiranguid. Rochelle Lieber toob välja süntaktilise/kategooriaalse piirangu, mis puudutab tuletusliidete liitumist teatud tüüpi alussõnadele, näiteks inglise keeles sufiksi *-ness* liitumine (ka tuletatud) adjektiividele. Samuti on kitsendusi afiksite omavahelisel ühendamisel. Autor selgitab, et afiksid moodustavad klasse sõltuvalt nende fonoloogilisest käitumisest ning igale klassile on omased teatud piirangud. (Lieber 2004: 155–156) Näiteks inglise keele sufiks *-al* liitub ainult nendele verbidele, kus rõhk on viimasel silbil. Mõne afiksi liitumine sõltub ka sõna sisestruktuurist, näiteks itaalia keeles ei liitu sufiks *-mente* liitsõnadele. (Štekauer, Lieber 2005: 160)

Afiksite liitumisel tuleb arvestada ka semantiliste piirangutega. Tuntumaks näiteks on negatiivse tähendusega liited, inglise keeles *un-*, *non-* ja *in-*. Samuti on afiksite liitumise puhul tähele pandud, et üldiselt hoidutakse semantiliste omaduste kordamisest – kui sõna ise on juba negatiivse tähendusega, siis ei ole mõtet sellele liita negatiivse tähendusega afiksit. (Lieber 2004: 156–159) Seega võivad afiksite tähendused varieeruda: afiksil võib olla üldine, grammatiline tähendus (inglise keeles näiteks *-er* tuletises *employer*), aga ka leksikaalne tähendus (inglise keeles näiteks *mono-* tuletises *monochromatic*).

Keeruline on tõmmata selget piiri liitsõna ja tuletise vahel. Inglise keeles on näide ka tuletisest *-burger* (tuletises *hamburger*), millest on kujunenud iseseisev sõna (*cheeseburger*, *Burger King*). (Kastovsky 2009: 327–328) Seda enam, et on liitsõnu, mille üks osa on omandamas üldist tähendust ning muutumas liitetaoliseks elemendiks. Selliseid liitsõna osi nimetatakse afiksoidideks. Nende tähendus muutub spetsiifilisemaks, kui nad esinevad liitsõna osana, näiteks *meester* 'meister' liitsõnas *meesterwork* 'meistriteos'. (Booij 2009: 208–209) Eesti keeles võib näidetena välja tuua eesosa *ala-* (*alaväärtuslik*) ja järelosa *-võitu* (*suurevõitu*) (EKK 2007: 371). Reet Kasiku sõnul peetakse morfeeme *mitte*, *ala* ja *üli* prefiksiteks, sagedamini aga liitsõna osaks, mis iseseisva sõnana ei esine (v.a *mitte*) (Kasik 2009: 9). Seega on sõnatuletust uurides üheks probleemiks juursõna eristamine liitest. Lieberi ja Štekaueri järgi võiks üheks kriteeriumiks olla semantika: juursõnal on rohkem semantilist tähendust kui liitel. Samas on keeli, kus see kriteerium ei kehti ning afiksitel on samaväärne semantiline tähendus kui juursõnadel. Teiseks võimaluseks tuletusliidete eristamisel on lähtuda sellest, et juursõnad saavad esineda iseseisvalt, vaba leksikaalse morfeemina, kuid ka see kriteerium ei kehti alati. (Lieber, Štekauer 2009: 5–6)

Liitsõnu ja tuletisi on keeles kordades rohkem kui liitsõnu. Seevastu kasutuse järgi on liitsõnad keskmiselt sagedasemad (Kasik 2013: 20). Tuletusliiteid on eesti keeles palju ja tuletussüsteem väga rikkalik (EKK 2007: 368). Huno Rätsep ütleb, et mida kauem on tüvi keeles toiminud, seda rohkem on jõutud temast tuletisi moodustada. Tuletiste kuhjumist teatud tüve juurde soodustab tüve teisenemine eri häälikkujuga variantideks. See on pikaajaline protsess, mis toimub häälikumuutuste teel. (Rätsep 2002: 88–92)

Tuletusliited erinevad üksteisest ka **produktiivsuse** astme poolest. Produktiivsus on morfoloogia uuendamise tunnus, mis võimaldab luua uusi sõnu. Selleks et saaks rääkida produktiivsusest, peab see olema korduv. Produktiivsusele aitavad kaasa mitmesugused tegurid: sobivate alussõnade sagedus, fonoloogiline ja semantiline läbipaistvus, loomulikkus jne. (Bauer 2001: 98) Mida rohkem on ühe või teise sufiksiga tuletisi, seda produktiivsem on see liide tänapäevakeeles, ning vastupidi. Produktiivsus on tihedalt seotud liite funktsionaalse tüübiga – mida selgepiirilisem on liite funktsioon, seda suurem on liite tootlikkus. Eriti kõrge produktiivsusega on need liited, mille esmaseks

funktsiooniks on süntaktilise suhte vormistamine, tuletusaluse sõnaliigi muutmine vastavalt sellele, mida nõuab keelendi süntaktiline roll. Nende kasutamine on suurel määral automaatne. Nimisõnaliiteist on sagedaseimad *-mine* ja *-us* ning omadussõnaliiteist *-ne*, *-line* ja *-lik*. (Vare 1994: 8–11) Samas varieerub arvukus tuletustüübiti suures ulatuses ega ole alati mõõdetav, nt täiesti produktiivsetes tuletustüüpides, kus liite funktsiooniks on peamiselt vaid sõnaliigi muutmine. (Kasik 2013: 45)

Igasugusel produktiivsusel võib olla pragmaatilisi või kognitiivseid piiranguid. Kuigi sõnast võib moodustada reeglipärase tuletise, ei pruugi sellisel tuletisel olla kasutusfunktsiooni (*murdla* 'murdmiskoht') või ei sobi liide semantiliselt mõne konkreetse alussõnaga (**tekkija*). Tuletist ei saa moodustada enamasti siis, kui tema tähendus on leksikonis kaetud (*hästi* vrd *hea-lt*). On tuletustüüpe, mis on sõnaraamatutes rikkalikult esindatud, aga kuhu tänapäeval uusi tuletisi juurde ei tule, nt *ne*-liitelised verbid, *u*- ja *k*-liitelised deverbaalsubstantiivid. Ebaproduktiivne tuletustüüp võib muutuda uuesti produktiivseks, nt kontraheerunud *a*-verbide tuletustüüp (*ristama*) on viimasel ajal üsna produktiivne (*klikkama*). (Kasik 2013: 45)

Laurie Baueri sõnul on oluline eristada „sageduse“ eri tähendusi ja mõelda sellele, kuidas sagedus toimib koosmõjus produktiivsusega. **Tüübisagedus** (ingl k *type frequency*) iseloomustab selliste eri sõnade arvu keeles, mis sisaldavad käsitletavat üksust või protsessi (näiteks *ric*-liide inglise keeles). Sellise käsitluse järgi esineb tuletusliite *-ric* inglise keeles vaid ühel korral sõnas *bishopric*. Enamasti ei määrata liigisagedust siiski keele kui terviku, vaid mõne täpselt defineeritud korpuse alusel (näiteks sõnaloendi „The Oxford English Dictionary“ alusel). Sageduse määramisel saab lähtuda ka **sõnesagedusest** (ingl k *token frequency*), mida iseloomustab konkreetse üksuse esinemiskordade arv tekstis. Kuigi *-ric* tuletusliite tüübisagedus on üks, siis tekstis võib konkreetset sõna rohkem esineda ning sõnesagedus võib olla suurem, sõltuvalt tekstist. Tüübisagedus on pigem minevikulise produktiivsuse tulemus kui praeguse produktiivsuse ilming. (Bauer 2001: 47–48)

Lisaks liitelisele tuletusele esineb veel sõnamoodustusviise: lühendamine (lühendsõnadel puudub alussõnaga võrreldes mingi tüveosa), pöördtuletus ehk regressiivderivatsioon (tuletisest jäetakse ära tuletusliide), nulltuletus ehk konversioon (uue lekseemi moodustamine ilma sufiksit lisamata) ning prefiksite või sellelaadsete üksuste liitmine sõnatüvega (Kasik 2013: 49–55). Siinses uurimuses on lähemalt vaadeldud vaid sufiksilisi tuletisi.

Analüüsisosas on sõltuvalt tähendustest tuletised jaotatud rühmadesse: tegevustuletised, isikutuletised, modifitseerivad tuletised, omadustuletised, possessiivsed adjektiivituletised, võrdlustuletised. Peale selle on eraldi analüüsitud leksikaliseerunud tuletisi ja muid tuletisi, mis ei mahu tänapäevase sõnamoodustussüsteemi alla.

2.2. Eesti keele liitsõnamoodustus

Liitmine on tuletamise kõrval teine tavalisim sõnamoodustusviis. Liitsõnu on eesti keeles palju rohkem kui tuletisi ja liitsõnade moodustustüübid on avatumad ning vähemate piirangutega kui tuletustüübid. (Kasik 2013: 200) Liitsõna on kahest või enamast osisest koosnev nii tähenduselt kui ka vormilt terviklik keeleüksus (Kull 1963b: 731). Liitsõnade moodustamine on protsess, mille abil luuakse kahest lihtsama struktuuriga lekseemist liitüksused, mis moodustavad süntaktilise terviku (Viitso 2003: 85). Liitsõna **vahetud moodustajad** e leksikaalsed struktuuriosad on moodustusosad, mis jagunevad kaheks: **esiosa** ja **põhiosa**. Põhiosa on liitsõna viimane vahetu moodustaja, sellele eelnev moodustaja on liitsõna esiosa. Eesti keeles jagatakse liitsõnad semantilise seose järgi. Seos võib olla sümmeetriline või ebasümmeetriline. Esimese puhul on tegemist **rindliitsõnade** ehk **kopulatiivsete liitsõnadega** – liitsõna esiosa ja põhiosa on võrdse tähenduskaaluga ja liitsõna tähendus koosneb mõlema moodustaja leksikaalsete tähenduste summast (*ööpäev*). Enamasti on siiski liitsõna esi- ja põhiosa vaheline seos ebasümmeetriline. Nende puhul määrab tähenduse põhiosa ja esiosa modifitseerib või kitsendab põhiosa leksikaalset tähendust. Sellised liitsõnad on **laiendliitsõnad** ehk **determinatiivsed liitsõnad**. Sageli nimetatakse neid ka põimliitnimisõnadeks ja nende esiosasid täiendsõnadeks. Laiendliitnimisõna esiosa võib olla mistahes sõnaliigist ning

see võib olla ka vaid seotud tüvi. (EKG 1995: 457–458) Liitsõna moodustanud lekseemid võivad enamasti lauses esineda ka iseseisvalt, mitte ainult liitsõnades (Matthews 2009: 82), kuigi leidub ka liitsõna komponente, mis ei esine iseseisvalt (*kabu-hirm*, *seemis-nahk*, *turtel-tuvi*) (Tauli 1973: 175). Lisaks esineb kahesõnalisi liitsõnu, kus esikomponendi tähendus on ununenud (*jugapuu* 'yew') või viimase komponendi tähendus on teadmata ja märgib üldist hulka. Sellised eesti keele liitsõnad on leksikaliseerunud. (Viitso 2003: 85)

Sarnaseid liitsõna komponentide seose põhjal tehtud liigitusi on veel. Liitsõnade liigitusi on mitmeid, nt on liigitusskeeme loonud L. Bloomfield, C. Bally, H. Marcand, A. Spencer, S. Olsen, N. Fabb, M. Haspelmath. Ühe ülevaatlükuma käsitluse autorid on Sergio Scalise ja Antonietta Bisetto. Nende liigituse järgi jagunevad liitsõnad kolmeks: laiendliitsõnad, atributiivsed liitsõnad ja rindliitsõnad. Need omakorda jagunevad endotsentrilisteks ja eksotsentrilisteks liitsõnadeks. Eesti keele liitsõnakäsitus haakub Scalise ja Bisetto liigitusega sedavõrd, et eristatakse kahte liiki liitsõnu nende komponentide seose alusel. Eesti keeles see piirubki kaheks jaotamisega: laiend- ja rindliitsõnadeks. Laiendliitsõnad koosnevad põhiosast ja laiendosast (nt inglise keeles *taxi driver*, kus *driver* on põhiosast). Rindliitsõnades on mõlemad komponendid põhiosast (nt *painter-poet*), komponendid on üksteisega rinnastatud. (Scalise, Bisetto 2009: 44–53) Atributiivsed liitsõnad koosnevad nimisõnalisest põhiosast ning seda iseloomustavast nimi-, omadus- või tegusõnast (nt *blue cheese*). Kõik eelnimetatud liigid on jagatud veel omakorda kaheks: endotsentrilisteks liitsõnadeks (ingl k *endocentric compounds*) ning eksotsentrilisteks liitsõnadeks (ingl k *exocentric compounds*). (Scalise, Bisetto 2009: 44–53) Eksotsentrilise liitsõna näitena võib tuua ingliskeelse *mother-child*, mis eeldab mõiste sisu arusaamiseks veel kolmandat sõna (nt *relationship*). Vormi poolest on endotsentrilised ja eksotsentrilised liitsõnad sarnased, kuid eksotsentrilised liitsõnad erinevad endotsentrilistest selle poolest, et neid tõlgendatakse ülekantud tähenduses. Mõnikord võib liitsõna olla nii endotsentriline kui ka eksotsentriline, nt *hard hat* kui ehitaja kiiver ja ülekantud tähenduses kui töötaja. (Lieber 2009: 93–99) Siiski ei ole seegi klassifikatsioon lõplik, sest alati leidub erandjuhtumeid, mida ei ole võimalik üheselt liigitada (Scalise, Bisetto 2009: 45–53).

Liitsõnade määratlemisel on püütud leida universaalseid tunnuseid. Rochelle Lieberi ja Pavol Štekaueri käsitlese järgi eristatakse liitsõnu teatud kriteeriumide alusel: rõhk ja fonoloogiline ehitus, süntaktiline terviklikkus, liitüksustele omane muutmine. Inglise keeles on liitsõnades rõhk enamasti esimesel silbil ja fraasides järgsilbil (*'birthday*). Sellegipoolest ei saa liitsõnade eristamisel lähtuda ainult sellest. Kui liitsõnas on rõhk mõlemal osisel, siis ei kanna tähendust ainult teine osis, vaid mingil määral ka esimene (*'eye 'witness*). Sõnarõhku mõjutavad mitu semantilist aspekti: liitsõna tähendus tervikuna (erinemine osiste tähendusest); osise tähtsuse edasikandmine tähenduses (kui peamise info annab edasi liitsõna esikomponent, siis on rõhk sellel), rõhutamine või millegagi võrdlemine. Teistes keeltes võib fonoloogilise kriteeriumina liitsõnu eristada toon, vokaalharmonia, rõhk jne. (Lieber, Štekauer 2009: 8–14)

Süntaktilise kriteeriumi järgi eristab liitsõna fraasist osiste lahutamatus – fraasi saab lisada uusi sõnu (*black bird > black ugly bird, vaene laps > vaene kurb laps*), aga liitsõnadesse mitte (*blackbird*, võimalik on *ugly blackbird, vaenelaps 'orb'*, võimalik on *kurb vaenelaps*). Üheks liitsõnade määratlemise võimaluseks on peetud seda, et fraasi põhisõna saab asendada asesõnaga (*black bird > a black one*), kuid liitsõnades pole see võimalik. Sellised liitsõnade määratlemise kriteeriumid on keeliti erinevad. Kolmandaks kriteeriumiks on liitsõnade muutmine liitsõnapäraselt. Tavaliselt muutub liitsõna põhisõna, kuid seegi kriteerium ei kehti alati (Lieber, Štekauer 2009: 8–14), ehkki eesti keeles see üldiselt peab paika.

Liitsõnal võib olla täiesti uus tähendus, mis ei tulene otseselt liitsõna moodustanud lekseemide tähendustest, nt inglise keeles ei tähenda *blackbird*, et linnu värvus on must, vaid tegemist on linnunimetusega, millel ei ole tugevat seost sõnaga *black*. Sel põhjusel on tarvis, et liitsõnad oleksid sõnastikes esitatud. Liitsõnade moodustamine ei ole täiesti produktiivne: *blackbird* ja *bluebird* kui linnuliiginimetused on olemas, kuid nt sama põhimõtte järgi moodustatavat *redbird*'i ei ole. Seega on nii enamiku tuletiste kui ka liitsõnade moodustamine osaliselt produktiivne. Põhimõtteline erinevus on selles, et tuletistes kannab tähendust enamasti põhisõna, aga liitsõnades moodustavad tähenduse liitsõna osade tähendused ning nende omavahelised suhted. (Matthews 2009: 82)

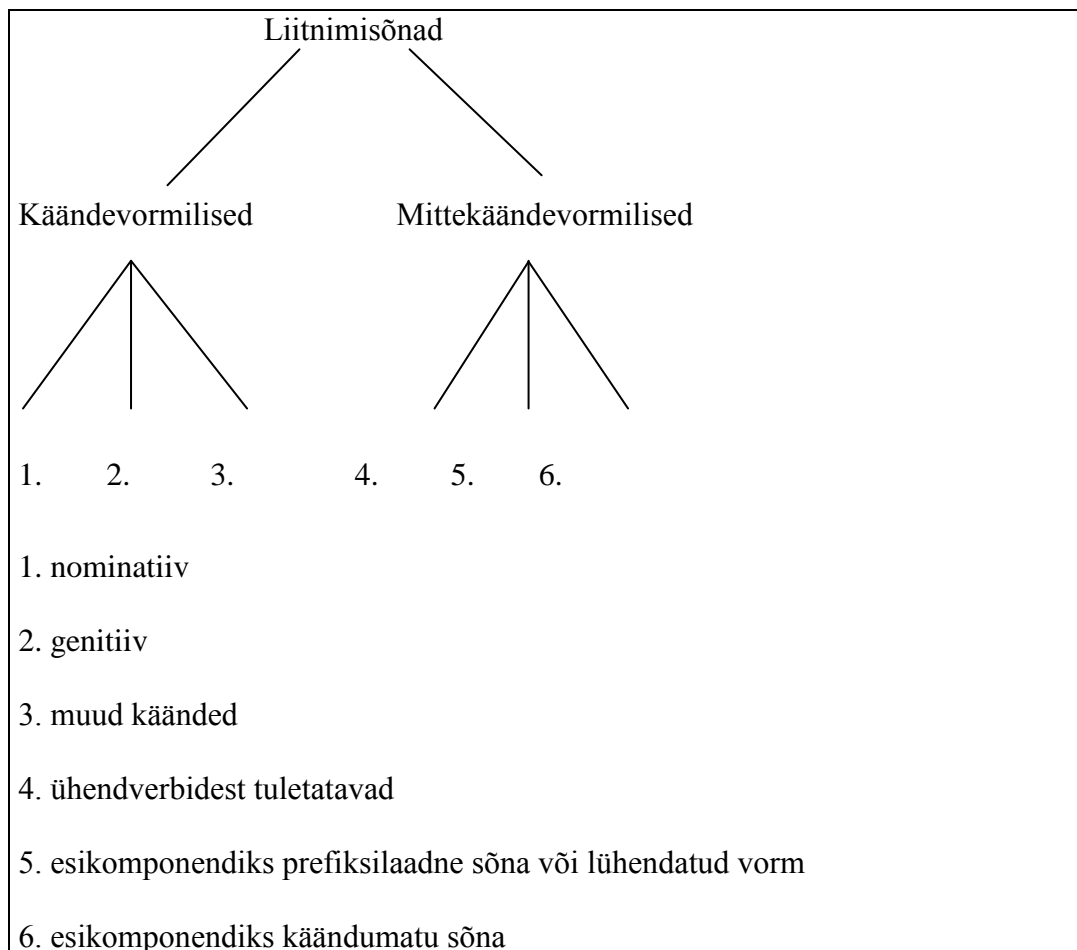
Seega on liitsõna määratlus keeruline. Eesti keeles on liitsõna põhitunnus vormiline: liitsõnad koosnevad vähemalt kahest komponendist, mis kirjutatakse kokku sõnavaheta või sidekriipsuga. Muu hulgas on teatud moodustusstruktuuriga liitsõnad sisemise struktuuri põhjal kindlad liitsõnad: kui esiosaks on nominatiivis substantiiv (*kirjutuslaud*), lühenenud vormiga tüvi (*kiiruisutama*) või sõnaliigiga seostamatu kinnistüvi (*keskkool*), samuti liitadjektiivid, mille esiosaks on substantiivi või numeraali genitiiv või adjektiivi nominatiiv (*kuritahtlik*, *kaheaastane*). Üldiselt on aga sõnade kokku- ja lahkukirjutamise põhimõtted osalt kokkuleppelised ja eri sõnaliikides erinevad. (Kasik 2013: 205–206) Epp Rebane on kokkuvõtlikult esitanud sõnade lahku- ja kokkukirjutamist mõjutavad tegurid: tähendusprintsip (*vanasõna* vs *vana sõna*), vormiprintsiip (*plekktor* vs *plekist toru*), kontekstiprintsiip (*liivahunnik* vs *märja liiva hunnik*), traditsiooniprintsiip (*viissada* vs *viis tuhat*), tarvitamissagedus (*rahupooldajad* vs *rahu vaenlased*) (Rebane 1977: 6).

Varem mainitult jagatakse eesti keeles liitsõnad kaheks: laiend- ja rindliitsõnadeks. Lisaks liitsõnade komponentide vahelisele seosele saab liitsõnu jagada põhiosa sõnaliigist lähtuvalt (liitnimisõnad, liitomadussõnad, liitarvsõnad, liitasesõnad jne), esiosa sõnaliigist lähtuvalt (käändsõnalise, verbilise ja määr- või abisõnalise esiosaga) ning esiosa vormist lähtuvalt (käänevormilise esiosaga liitsõnad ja mittekäänevormilise esiosaga liitsõnad). (Kull 1964: 137)

Liitsõna esiosa on eesti keeles kõige sagedamini nimetavas või omastavas käändes, harvem mõnes muus käändes. Arhailisem on nominatiivne liitumine. Selline liitsõnamudel tekkis siis, kui meie praegune käänetesüsteem polnud veel välja kujunenud, noomenitüvi võis väljendada ühtaegu nii substantiivset kui ka adjektiivset sisu (tüüp *kiviaed*). Genitiivse liitumisega liitsõnad said tekkida alles siis, kui meie keele grammatiline ehitus oli oma põhijoontes juba välja kujunenud. Genitiivse liitumise ulatuslikum kasutuselevõtt toimus eesti keele liitsõnades veel hiljem – siis kui oli juba toimunud nii sõnalõpulise vokaali kui ka genitiivi *n*-i kadu ning kujunenud soodsad foneetilised tingimused genitiivse liitumise ulatuslikumaks kasutamiseks. Nii kujunes

eesti keeles olukord, kus paljud varasemad nominatiivsed liitumised asendusid genitiivse liitumisega. (Kull 1964: 138–141)

Mittekäändsõnalise esiosaga liitsõnades on esiosaks käändumatu sõna (vt joonis 1), peale määr- ja abisõna ka verbivorm (nt *ma*-infiniit), prefiksilaadne, eesliiteline sõna või mingisugune lühendvorm. Ühendverbidest tuletatud liitsubstantiivide ehk derivatiivsete liitsõnade (nt *allakirjutaja*) puhul on tegemist liitsõnamudeliga, kus puudub kindel piir liitsõna ja sõnaühendi vahel (*ellurakendamine, töölerakendamine ~ tööle rakendamine, tegevusse rakendamine*). Eraldi alaliigi moodustavad liitsõnad, mille esiosaks on määr- või kaassõna (või käändumatu omadussõna) ja mis ei kuulu ühendverbidest tuletatud liitnimisõnade hulka, nt *pärisori, pärastlõuna*. Esineb aga ka liitsõnu, mille esikomponent on kas muutunud, tuhmunud või on seda raske seostada mõne kindla sõnavormiga või on ta lihtsalt üksikjuhuline (*Tallinn, puiestee, tunnismees*). (Kull 1964: 141–146)

Joonis 1. Rein Kulli liitnimisõnade põhiliigitus

Liitsõnade iseloomustamisel on Rein Kulli eeskujul kirjeldatud liitmismalle, esiosa sõnaliiki, käändevormide puhul ka käänat. Eraldi on välja toodud rindliitsõnad ja laiendliitsõnad. Tähelepanu on pööratud ka kokku- ja lahkukirjutusele, eriti Blume võrdlemisel teiste autoritega, et ühest küljest mõista 17. sajandiks välja kujunenud mõistetähistusi, mis kirjutatakse alati kokku, ning teisest küljest tuua välja Blume eripära liitsõnade kokku- ja lahkukirjutamisel.

2.3. Liitsõnamoodustuse ja sõnatuletuse omavaheline seos

Liitmine ja tuletus on teineteist sisuliselt ja vormiliselt täiendavad sõnamoodustusvõimalused. Nad võivad rakenduda sõnuti eraldi (*aed + nik*, *aed + hernes*) või koos (*üle + maailm + ne*). Moodustusosade valiku nende liitumisel määrab tähendus, mida soovitakse väljendada. Liitsõnu ja tuletisi võidakse kasutada ka sünonüümselt, arvestades stiililist või sõnavahelduse vajadust (*nais/luuletaja*, *luuletaja/nna*). (EKG 1995: 457) Sõnaliitmise puhul saadakse uued sõnad leksikaalse tähendusega üksuste, keeles olemasolevate sõnade või sõnatüvede liitmise teel, tuletamisel aga liidetakse sõnale või sõnatüvele üldisema sisuga derivatsioonielement, milleks võib olla prefiks, sufiks või infiks. (Kull 1967: 133–135) Nii tuletiste kui ka liitsõnade moodustamine on osaliselt produktiivne. Põhimõtteline erinevus on aga selles, et tuletistes kannab tähendust enamasti põhisõna, aga liitsõnades moodustavad tähenduse liitsõna osade tähendused ning nende omavahelised suhted. (Matthews 2009: 82)

Tuletuses ja liitsõnamoodustuses on sarnasusi ja erinevusi. Suurim sarnasus on nende funktsioon keele sõnavara rikastajana – mõlemal juhul saadakse uus leksikoniüksus. Mõlema sõnamoodustusviisi puhul võib tähendus olla moodustuselt läbipaistev, s.t seotud moodustusosade tähendusega (nt liitsõna *raamaturiul* või tuletis *magala*) või läbipaistmatu, s.t moodustisel on iseseisev tähendus, mis ei tulene moodustusosade tähenduste summast (nt liitsõna *vanaisa* ei ole 'vana isa' ega *isand* ole semantiliselt seotud 'isaga'). Erinevus liitmise ja tuletamise vahel on moodustusosade morfoloogias.

Liitsõna moodustatakse kahest juursõnast, tuletis aga ühest juursõnast ja sellele liidetavast tuletussufiksist. Ehkki juursõna on konkreetse leksikaalse tähendusega ja tuletusliide tähistab abstraktsemat leksikaalset kategooriat, on juhuseid, kus juurmorfeemide ja tuletusliidete piir on ähmane. Teine ja suurem kokkupuuteala on rohkem kui kahest morfeemist koosnevad sõnad, kus juurmorfeemile on liidetud nii teine juurmorfeem kui ka tuletusliide. (Kasik 2009: 21)

Tuletiste ja liitsõnade vahelise piirjoone puudumine on seega esimene kokkupuuteala: tuletis võib üle minna liitsõnaks, kusjuures liitsõnade puhul on üsna tavaline see, et esialgne tähendus jääb tagaplaanile ja muutub ähmasemaks. Liitsõna komponendid võivad sulada tihedamini üheks tervikuks, kuni liitsõnast saab liitsõna või liitsõna üks komponent kaotab aja jooksul oma tähenduslikkuse ning muutub abstraktsemaks. Kui neid komponente hakatakse kasutama süstemaatiliselt mingi püsiva suhte märkimiseks mõistete vahel, siis võib see muutuda derivatiivseks või vormimoodustavaks elemendiks. Prefiksiks või sufiksiks muutumine sõltubki liitsõna komponendi paigutusest (esimene komponent muutub prefiksiks ja tagumine komponent sufiksiks). Ajalooliselt ei olegi olulist erinevust liitsõnade ja liidetega tuletatud sõnade vahel. (Kull 1967: 133–135) Väga paljude keelte andmete põhjal on arvatud, et kõik afiksidsid on algselt olnud iseseisvad sõnad ja eraldunud liitsõnade koostisest (Kull 1967: 137–140).

Teiseks kokkupuutealaks on liitsõnatuletus – kompleksne lekseem on samal ajal nii liitsõna kui ka tuletis (*tähelepanelik*). Liitsõnatuletust esineb regulaarselt adjektiivituletuses ja deverbaalses noomenituletuses. Liitsõnatuletised sarnanevad oma süntaktiliste omaduste poolest liitsõnadega: neist moodustatud rindfraasides võib ära jätta korduva tüveosa, liitsõnatuletus on mõjutatud kehtivatest ortograafiareeglitest, mis määravad kokku- ja lahkukirjutamise. Kasik 2014: 105–106) Selliste lekseemide tõlgendamine tuletiseks või liitsõnaks sõltub sellest, millised on konkreetse lekseemi vahetud moodustajad. (Kasik 2013: 10) Vahetud moodustajad on sõnamoodustuse seisukohast need kaks tähendust kandvat osist, millest teatud suurem üksus (tuletis, liitsõna) on vahetult moodustatud (Vare 2012: XXIII). Kui tuletis on kasutatav ka laiendita, võib sõna sisestruktuuri analüüsida kaheti: liitsõnana või fraasist moodustatud tuletisena. Kindlad liitsõnatuletised on sellised, mille fraasipõhjast moodustatud tuletis

iseseisva lekseemina ei esine (*tähelepane* + *lik*, iseseisvalt ei esine *panelik). (Kasik 2014: 105) Selle põhimõtte alusel on *vabariiklane* tuletis, sest see on moodustatud *lane*-liite abil liitsõnast *vabariik*, samas *rahvastikuteadlane* on liitsõna, sest see on moodustatud kahe tuletatud lekseemi liitmise teel (*rahvastiku* + *teadlane*) (Kasik 2013: 20). Sõna jagamisel vahetuteks moodustajateks on kõige olulisem kriteerium sõna tähendus, mida toetab liigendus (Fleischer, Barz 1995, viidatud Vare 2012 järgi). Nii näiteks jaguneb sõna *suurlinlane* 'suurlinna elanik' vahetuteks moodustusosadeks *suurlin* + *lane*, mitte aga osadeks *suur* + *linlane* 'suur linnaelanik' (Vare 2012: XXIII).

Blume empiirilise materjali hulgas on palju liitsõnatuletisi, mille analüüsimisel on võimaluse korral püütud leida vahetu moodustaja.

2.4. Liitsõnade kasutus ja kujunemine 17. sajandil

16. ja 17. sajandi kirjapanekutes esineb juba kindlaks kujunenud liitsõnu, nt *talupoeg*, *peremees*, *maarahvas*, *isamaa*, *sõjavägi*, *kaupmees*, *meelehea* jne. Kirjakeele varasemast perioodist alates on kõige püsivamad olnud liitsõnad, mille tervikutähendus ei tulene lihtsalt komponentide tähenduste summast. Selliseid liitsõnu võib nimetada eritähenduslikeks liitsõnadeks. Eripärase tähendusega liitsõnad saab jagada kaheks: piltliku, ülekantud tähendusega liitsõnad (*elavhõbe*, *kalliskivi*, *kassikuld*) ja liitsõnad, mille tervikutähenduses on säilinud tema komponentide tähendused, kuid neile on lisandunud midagi uut (*taevakeha*, *veekogu*). Kui esimesse rühma kuuluvad liitsõnad kujutavad endast täiesti püsikindlaid ühendeid, siis teise rühma liitsõnade komponentide seos on sageli nõrgem. (Kull 1963a: 656)

Niisiis on püsivamad liitsõnad need, mille tähenduse eripärasus komponentide tähenduste summaga võrreldes on ilmsem. Komponentide liitumine on tihedam alati siis, kui liitsõna sisestruktuur on mingitel põhjustel tuhmunud (*vanasõna*, *talupoeg*). (Kull 1963a: 656) Väga tähtis osa liitsõnade kujunemisel on vormil. Mida lühemad komponentsõnad on, seda suuremad on nende eeldused liituda üheks tervikuks. (Kull 1963b: 722) Igal ajajärgul on omad tüüpilised, sagedamini kasutatavad sõnaühendid ja tänu nende

esinemissagedusele tekkinud liitsõnad. Varasemal perioodil esineb kõige rohkem usu ja kirikuga seotud liitsõnu. (Kull 1963a: 663)

Üks sagedasemaid liitsõnu 17. sajandi tekstides on *õnnistegija*. Kindel liitühend on ka *hingekarjane*, kuid kokkukirjutamine ei ole veel tavaks saanud. Tihti esineb ühendeid sõnadega *põrgu*, *taevas*, *jumal*, *rist*, *kirik*, kuid vahelduvad kokku- ja lahkukirjutamine (*põrgutuli*, *põrguhaud*, *põrguauk*, *põrgukonn*, *taevamees*, *taevatähed*, *taevavägi*, *taevahoone*, *taevakana*, *taevariik*, *ristiinimene*, *ristirahvas*, *ristiveli*, *ristikirik*, *ristikogudus*, *kirikuisand* jne). Levinud on liitsõna *ristiusk*, kuid valdavalt lahkukirjutatult. Kokku kirjutatakse veel *kirikuhooone*, *kirikukohus*. Hilisemad liitsõnad *jumalariik*, *jumalasõna* esinevad uuritaval perioodil veel algsel, analüütilisel kujul. Rein Kulli sõnul on neil ühendeil aga väga konkreetne sisu, märkides konkreetset, ristiusu jumala riiki ning jumala sõna kui ristiusu ainujumala enda sõna. Liitsõna *jumalasõna* hakkab tänu semantilisele nihkele (abstraheerumisele) kujunema 17. sajandil. Veel konkreetsema sisuga on ühend *jumala poeg*, mis kirjutatakse samuti valdavalt lahku. Niisamuti esinevad analüütiliselt teised ühendid sõnaga *jumal* (+ *koda*, *tempel*, *kirik*, *kogudus*, *lapsed*, *arm* jne). Jumala epiteedina ja hiljem ka sünonüümina kasutatav väljend *kõigevägevam* kujuneb liitsõnaks 17. sajandil. Analüütiliselt kasutatakse ühendeid *püha vaim* ja *viimnepäev* (mõnikord ka *viimne kohtupäev*). (Kull 1967: 160–171)

Lisaks kiriklikule sõnavarale esineb liitsõnu ja nendeks kujunevaid ühendeid ka ilmalikus sõnavaras. Elukutseid ja seisusi märkivatest sõnadest on kindlamateks liitsõnadeks *kaupmees* ja *talupoeg*. Sajandi lõpul lisanduvad mitmed teised *talu*-esiosaga liitsõnad, nt *talumees*, *talurahvas*. Kindlate liitsõnade hulka kuuluvad ka *peremees*, kuigi *perenaine* on lahku kirjutatud. Ehkki ühend *kuningriik* esineb ka lahkukirjutatult (*kunningka Rickus*), siis just 17. sajandi lõpus osutub konsonanttüvelise liitumisega *kuningriik* valdavamaks. Liitsõna *sõjavägi* võib esineda nominatiivselt liituvalt (*söddaweggi*). Sarnaselt esineb ka *sõjamees*, *sõjapealik*, *jalavägi*, lahkukirjutatult aga *ratsavägi* ja *hobusevägi*. Liitsõnadena esinevad veel *kohtuisand* ja *kohtuvanem*. (Kull 1967: 171–174)

Ainet või materjali väljendava esiosaga liitnimisõnu kohtab 17. sajandi esimesest poolest pärit allikatest väga harva. Sajandi keskpaigast peale on nende kohta juba rohkem näiteid,

eriti tihti esineb metallinimetusi, näiteks *kuld*, *hõbe*, *raud*. Esiosa kirjutatakse mõnikord põhisõnast lahku (*hõbbe jumalat*), kuid üldiselt kirjutatakse esikomponent *kuld* põhisõnaga kokku (*Kuld-Rõngast*). Rööbiti liitsõnalise väljendusega kasutatakse omadussõnalise täiendiga sõnauhendit või seestütlevas käändes nimisõnalise täiendiga ühendit (*Kuldased Jumalid*). Täiend *klaas* liitub nominatiivselt, *siid*, *purpur*, *marmor*, *tõrv* omastavaliselt (*Sidi-Kubu*, *Marmorid Tulpade*) ja *kivi* esineb põhisõnast lahus (*kiwwi Altari*). (Kull 1967: 175–178) Iseloomulikku tunnust märkiva esiosaga liitsõnu kohtab varasemates allikates harva, nt *peakapsas*. Vähe on ka kindlaid liitsõnu kuuluvust, päritolu või päraltolu väljendava esiosaga ühendite hulgas. Neid esineb nii kokkukirjutatult (*puuvili*, *elupäevad*, *luuvalu*, *kohtupäev*) kui ka lahkukirjutatult (*mehe naine*, *ema ihu*, *lapse laps*) – eriti kirjutatakse sõnad lahku siis, kui liitühend tervikuna väljendab kõige otsesemalt põhisõnaga tähistatava ülemmõiste alammõistet (*kuu raha*, *päeva palk*, *päeva töö*). Rohkem esineb otstarvet, funktsiooni väljendava täiendkomponendiga liitsõnu. Seda liiki nimisõnu võib leida nii kokkukirjutatult (*karjamaa*, *marjapuu*, *viinamari*, *öömaja*) kui ka lahkukirjutatult (*hommiku palve*, *laulu raamat*, *kaera salv*) – lahkukirjutamine on tavaline neil juhtudel, mil otstarvet või funktsiooni väljendavat ühendit on võimalik käsitada ka kui terviku-osa suhte väljendust. (Kull 1967: 301–303)

Atributiivsed *mine*-vormid kirjutatakse oma põhikomponentidest üldiselt lahku (*hingamise päev*, *ristimise sakrament*, *inimese laps*), (*t*)*us*-vorm kirjutatakse mõnikord lahku (*jutluse raamat*, *tunnistuse sõna*), aga sagedasti ka kokku (*jutluseamet*), korra isegi *s*-liitumisena (*tunnistusmees*). Esineb ka atributiivse tegijanime kokkukirjutamist (*kuuljalapsed*). Üsna sage on *mine*- ja *ja*-vormide kokkukirjutamine põhisõnadena (ühendverbide teonimed *ettevõtmine*, *sissetulemine*), esineb ka *mine*-vormide liitumist eelneva substantiiviga (*maavärisemine*, *soolapuhumine*, *heategemine*, *kohtumõistmine*). Üksikjuhtudel võib esineda ka *ks*-vormi ja *sti*-adverbi kokkukirjutamist (*andeksandmine*, *uuestisündimine*). Eelneva substantiiviga liitub kergesti *ja*-tegijanimi (*süütegija*, *töötegija*, *soojapuhuja*). (*t*)*us*-põhisõnaga liitsubstantiive kohtab 17. sajandil vaid üksikuid (*veeuputus*, *jumalateenistus*). Lühikujulistest deverbaalidest liituvad teistega võrreldes järgneva substantiiviga suhteliselt kergemini *elu* ja *arm*. Üldisem on siiski

lahustarvitus (*süidame valu, seemne saak*). Sagedasti liituvad kergemini mitmed erineva päritoluga esikomponendid (prefiksilaadsed elemendid), nt *-abi, -eba, -kesk*. Adjektiivse esikomponendiga liitsõnadest kirjutatakse kokku nt *õnnistegija*, substantiivse esikomponendiga sõnadest *kurjategija*. (Kull 1967: 303–307)

Kindlamate liitsõnadena esinevad mitmed loomade ja lindude nimetused, mille esikomponent viitab vastava looma või linnu tüüpilisele elunemiskohale vm tunnusele (*metskits, öökull*), taimenimetuste puhul esineb liitsõnalist tarvitust vähem. Pärinimelise esikomponendiga liitumine on ebakindel, üldiselt kirjutatakse definiitne pärisnimi teda täpsustavast üldnimest lahku (*Juuda maa, Iisraeli maa*), kuid esineb ka kokkukirjutamist, eriti sagedasemate ühendite korral, nt *Venemaa*. Eelmistega sarnaselt kirjutatakse lahku ka paljud tähtpäevad ja kuud, eriti need, mis on tekkinud pärisnimest (*Jaani päev, aga heinakuu*). Üldiselt lahus kirjutatakse ka pühade nimed (*paasa püha, jõulu pühad*). (Kull 1967: 299–300)

Üsna oluline liitumist soodustav tegur on tähenduse piltlikkus. Piltlik tähendus või tähenduse ülekanne soodustavad tihedamat liitumist (*penisitt 'väävel', süidamehaigus*). Tugeva ülekantud tähenduse korral võidakse kokku kirjutada pikemgi genitiivvorm (*raamatokandja 'käskjalg'*). Liitumist mõjutab ka sõnade vorm. Suur osa tihedama liitumisega liitsubstantiividest on sellised, mille üks komponent on võimalikult lühike, ühesilbiline, näiteks liitsõnad sõnadega *-maa, -mees, -sepp*. Võrdsete tingimuste korral on lühemal komponendil eeldus liituda tihedamini, nt (*t*)*us*-vorm liitub tihedamini kui *mine*-vorm. Paljud hiljem lühenenud liitsubstantiivid esinevad varasemates tekstides siiski oma algsel, pikemal kujul, nt *heategemine* ja *heategu*. Liitumist mõjutavad ka foneetilised tegurid, nt *õlekõrs* liitub võrreldes ühendiga *heina kõrs* tihedamini oma sagedama tarvitamise kui ka foneetiliste tingimuste tõttu, aga ka seetõttu, et *õlekõrs* esineb ka piltlikumas tähenduses. (Kull 1967: 297–299)

Eesti keele liitnimisõnade kujunemisele varasemas kirjakeeles avaldas suurt mõju saksa keel. Varasemates tekstides võib leida liitmoodustisi, mis kas täielikult või osaliselt on võetud saksa keelest (*vahthus 'vahimajake', petersell, pootsman, raadikoda, struusilind 'jaanalind'*). Saksa keel mõjutab ka liitumisviisi, eelkõige terviklaen-liitsubstantiivides

(*peperkook* 'piparkook'). Saksa keele mõjul kasutatakse nii konsonantliitumist (*kaupmees, mastpuu, lõugluu*) kui ka genitiivset liitumist (*voorimees, vangitorn*). Esineb ka palju tõlkelaene, nt *õnnistegija* (sks *Seligmacher*), *hingekarjane* (sks *Seelenhirt*), *taevariik* (sks *Himmelreich*), *kõigevägevam* (sks *Allmächtiger*), *ülestõusmine* (sks *Auferstehung*). (Kull 1967: 307–308)

Liitnimisõnade kujunemisel on avaldanud mõju nii vormitegurid (komponentide pikkus ja kuju) kui ka sisulised (eritähenduslikkus, tarvitamine piltlikus, ülekantud tähenduses) ja keelevälised mõjurid (esinemissagedus, võõrmõju). (Kull 1967: 308)

3. Blume nimisõna- ja omadussõnatuletiste analüüs

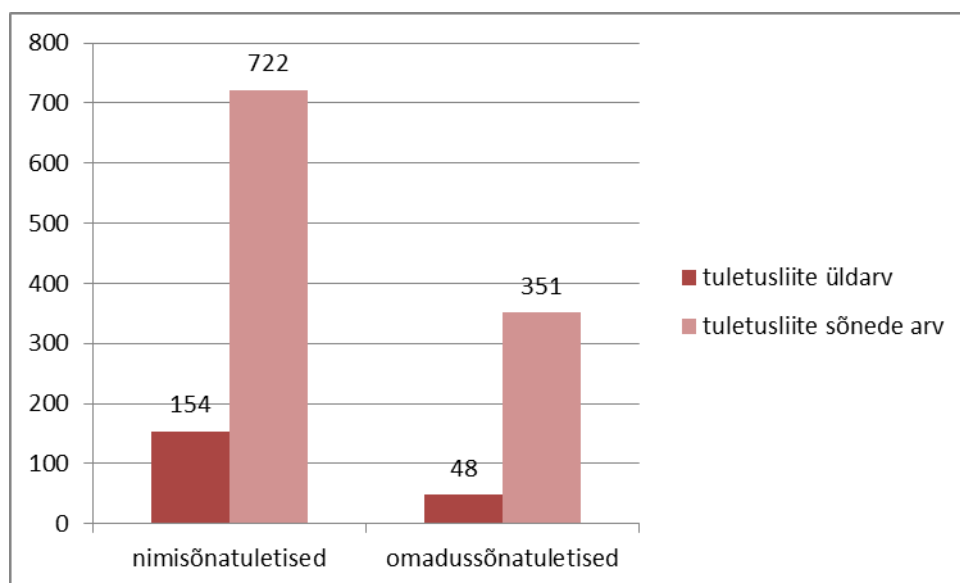
Blume nimisõna- ja omadussõnatuletiste analüüsimiseks on otsitud tema tekstidest „Geistliche Wochen-Arbeit“ ja „Geistliche Seelen-Ergötzung“ käsitsi välja kõik vastavad tuletised. Blume tekstis esineb 48 erinevat omadussõna- ja 154 nimisõnatuletist. Tabelis 1 on näha, et nimisõnatuletisi on tunduvalt rohkem, eriti *mine-* ja *us-*liitelisi tuletisi. Järgnevates alapeatükkides ongi analüüsitud kasutatud liiteid ja nende abil moodustatud tuletisi tähendusrühmade kaupa.

Tuletise sõnaliik	Tuletusliide	Sagedus	Näide
Nimisõnatuletised	<i>us-</i> sufiks	57 tuletist 213 näitelause	<i>Heldus</i>
	<i>mine-</i> sufiks	53 tuletist 158 näitelause	<i>Ellaminne</i>
	<i>u-</i> sufiks	8 tuletist 85 näitelause	<i>Ello</i>
	<i>e-</i> sufiks	1 tuletis 47 näitelause	<i>Palwe</i>
	<i>nd-</i> sufiks	2 tuletist 114 näitelause	<i>Jssand</i>
	<i>nu-</i> sufiks	1 tuletist 10 näitelause	<i>Surnu</i>
	<i>lane-</i> sufiks	3 tuletist 13 näitelause	<i>Wainlane</i>
	<i>line-</i> sufiks	2 tuletist 3 näitelause	<i>Suggulinne</i>
	<i>nik-</i> sufiks	1 tuletis 1 näitelause	<i>Koddanik</i>
	<i>ja-</i> sufiks	8 tuletist 27 näitelause	<i>Lunnastaja</i>
	<i>ke(ne)-</i> sufiks	14 tuletist 34 näitelause	<i>Lapsokenne</i>
	muud substantiivid	4 tuletist 16 näitelause	<i>Willine</i>
	Omadussõnatuletised	<i>ne-</i> sufiks	9 tuletist 81 näitelause

	<i>s</i> -sufiks	2 tuletist 119 näitelauses	<i>armas</i>
	<i>ik</i> -sufiks	2 tuletist 12 näitelauses	<i>allandik</i>
	<i>line</i> -sufiks	5 tuletist 20 näitelauses	<i>armolinne</i>
	<i>lik</i> -sufiks	23 tuletist 88 näitelauses	<i>issalik</i>
	<i>ke(ne)</i> -sufiks	1 tuletis 2 näitelauses	<i>pissokenne</i>
	<i>v</i> -sufiks	1 tuletis 18 näitelauses	<i>weggiw</i>
	muud adjektiivid	5 tuletist 11 näitelauses	<i>ellaw</i>

Tabel 1. Tuletised Blume tekstis

Joonisel 2 on näha, et omadussõnatuletiste sõnesagedus on suurem (keskmiselt leidub iga tuletist rohkem kui korda) kui nimisõnatuletiste sõnesagedus (keskmiselt leidub iga tuletist u viis korda). Kõige sagedasemad on nimisõnatuletistest *Jssand* (113), *Palwe* (47), *Ello* (41) ja omadussõnatuletistest *armas* (82), *õnnis* (37), *rõhmus* (27), *tössine* (26).

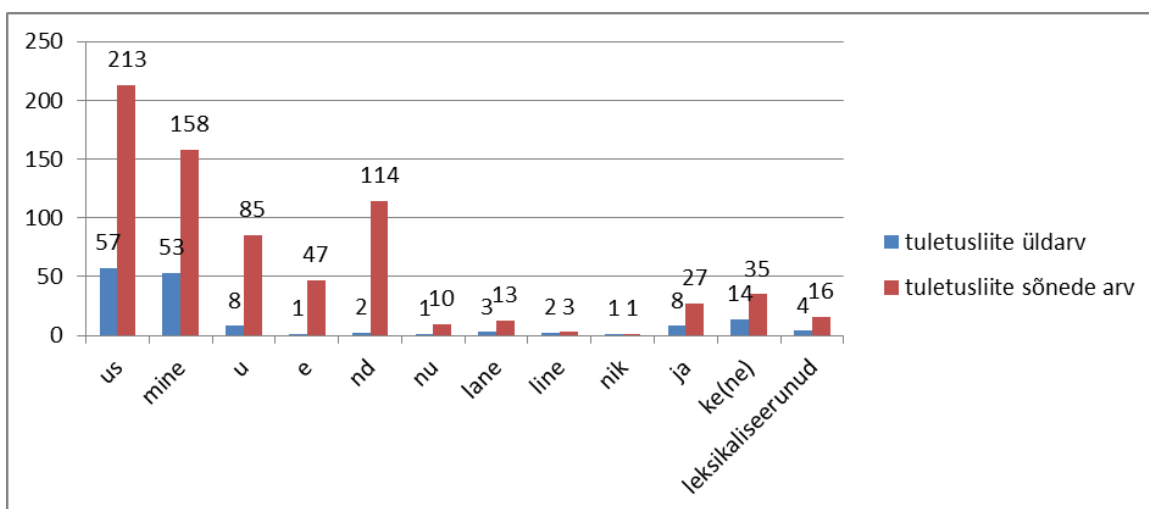

Joonis 2. Blume nimisõna- ja omadussõnatuletised absoluutarvudena

Blume tekstides esineb vanu tuletisi, mille tuletusalus on kinnistüvi või tundmata sõna, ning mida nende läbinähtamatuse tõttu tänapäeval enamasti tuletisteks ei peeta. Selliseid vanu tuletisi pole esitatud empiirilise materjali loendites, kuid sellegipoolest tasub neile eraldi tähelepanu pöörata, sest need on võinud olla eeskujuks tuletiste moodustumisel. Esineb vanu *ne*-tuletisi: *sulane, naine, vaene, inimene, sarnane*. Tähendusseos alussõna ning võimaliku tuletise vahel puudub veel sõnades *palav* ja *veis*, mille alussõnadeks on verbid *põlema, vedama* (Kasik 2013: 23). Kinnistüvelise alussõnaga on *us*-liitelised *ainus, magus, kohus*.

3.1. Nimisõnatuletised

Nimisõnatuletiste analüüsimisel on jagatud tuletised tegevus-, isiku-, omadustuletisteks ja modifitseerivateks tuletisteks. Lisaks on eraldi analüüsitud erandlikke tuletisi, mh nt leksikaliseerunud tuletisi. Jooniselt 3 on näha, et Blume tekstis esineb kõige enam *us*- ja *mine*-tuletisi. Hoolimata väikesest erineva alussõnaga tuletiste arvust on *u*- ja *nd*-tuletiste sõnesagedus kõrge.

Joonis 3. Nimisõnatuletusliidete üldarv ja sõnede arv

3.1.1. Tegevustuletised

mine-tuletised. Levinuim tuletusliide Blume tekstides on *-mine*, mida esineb kokku 158 korral, sealhulgas on 53 erineva tüvega tuletist. Kõik Blume tekstides esinenud *mine*-tuletised on ootuspäraselt moodustatud verbidest. Samuti vastavad need esmasele üleasandele ning muudavad vaid sõnaliiki ega lisa tuletusalusele verbile uusi semantilisi tunnuseid (Kasik 2009: 90). Alussõnaks võib olla ka verbituletis: näiteks *ta*-liiteline *Jahhu/ta/minne* 'kosutus', sks *Lahbsal* (VAKK, Blume 1667, 28), *rda*-liiteline *Effe/rda/minne* 'ähvardamine', sks *Dreuen* (VAKK, Blume 1666, 66), *tle*-liiteline (*telle*-kujuline) *Hawwa/telle/minne* 'ahvatlemine', sks *Anreit=zung* (VAKK, Blume 1666, 142), *tse*-liiteline *Kahe/tze/minne* 'kannatus', sks *Leid* (VAKK, Blume 1666, 104), *sta*-liiteline *Lunna/sta/minne*, sks *Erlösung* (VAKK, Blume 1666, 160), *nda*-liitsufiksiga tuletis *Ühhe/nda/minne* 'osasaamine', sks *Gemeinschaft* (VAKK, Blume 1666, 62).

Tuletustüvi võib lõppeda nii vokaali – nt *Ella/minne*, sks *Lähben* (VAKK, Blume 1666, 38), *Kannata/minne*, sks *Leiden* (VAKK, Blume 1666, 150) – kui ka konsonandiga, nt *Rist/minne*, sks *Tauffe* (VAKK, Blume 1667, 110), *Tacht/minne*, sks *Wille* (VAKK, Blume 1666, 130). Kasiku järgi väljendavad *mine*-liitelised substantiivid tegevust kõige üldisemas mõttes, vahel ka piiratud tegevuse üksikjuhtu. Idiomatiseerunud tähendusega tuletisi kasutatakse spetsiaalsete terminitena (Kasik 2009: 90). Tähenduse põhjal otsustades esineb Blumel kõige rohkem selliseid *mine*-substantiive, mis väljendavad tegevust kui füüsilist või mentaalset protsessi üldises mõttes: *Motleminne*, sks *Tichten* (VAKK, Blume 1666, 38), *Teggeminne*, sks *Tuhn* (VAKK, Blume 1666, 86), *Ellaminne*. *mine*-verbidega väljendatakse ka tegevuse üksikjuhtu: *Lunnastaminne*, (*andix*) *Andminne*, sks *Vergäbung* (VAKK, Blume 1667, 78), *Palluminne* 'palvetamine', sks *Flehen* (VAKK, Blume 1666, 34). Idiomatiseerunud *mine*-tuletistest esineb kristliku valdkonna termineid, nt *Ristminne* ja *Lunnastaminne*. Lisaks esineb vaimulikule tekstile ootuspäraselt tuletisi, mis seostuvad tähenduselt religioosse valdkonnaga, esinedes eelkõige kristlikus kontekstis. *Kaitzminne*, sks *Schutz* esineb fraasides *keike weggiwesse Kaitzmissen* (VAKK, Blume 1666, 80), *taewalikko Jssa Kaitzminne* (VAKK, Blume 1666, 84), *Englide Kaitzminne* (VAKK, Blume 1666, 84) jne. Tekstis on kasutatud tuletisi ka tänapäevasest veidi erinevas tähenduses: *Ülle astminne* 'kuritegu', sks *Überträtung*

(VAKK, Blume 1666, 50), *Hingminne* 'puhkus, rahu', sks *Ruhe* (VAKK, Blume 1666, 142), *Jahhutaminne* 'kosutus', (*Südda*) *Kerriseminne* 'rahutus', sks *Unruhe* (VAKK, Blume 1666, 68) ja *Kaddominne* 'kahetsus', sks *Reu* (VAKK, Blume 1667, 30). Veidi nihkunud, kuid siiski läbipaistva tähendusega on *Palluminne* 'palvetamine' ja *Kutsminne* 'elukutse', sks *Beruf* (VAKK, Blume 1667, 134) ning *Karjominne* 'hüüdmine', sks *Schrein* (VAKK, Blume 1666, 106).

us-tuletised. Neid esineb kokku 213 korral, neist erinevaid sõnu esineb tekstis 57 korral. Ehkki tänapäeval liitub *us*-liite konsonantalguine variant *-dus* vaid ühesilbilisele pikale vokaaltüvele (*loo-ma*) või kahesilbilisele esmavärtelisele tüvele (*hari-ma*), siis Blumel leidub *dus*-varianti ka muul juhul, nt *Kurba/dus*, sks *Trauren* (VAKK, Blume 1666, 34). Liitekombinatsiooni *ta + us > t-us* analoogial on sulandliitega *-tus* (Kasik 2013: 138) moodustatud *Kiusa/tus* (VAKK, Blume 1666, 167). Tuletiste alussõnadeks on enamasti adjektiivid ja verbid, nt *Tark/us*, sks *Weisheit* (VAKK, Blume 1666, 90) ja *Oppe/dus*. Substantiivitüvest moodustatud *us*-tuletisi on vähe. Kuigi tänapäeval on liite ees ühesilbiline konsonanttüvi, mis võib olla tugevas või nõrgas astmes, nt *Karjus*, sks *Hirte* (VAKK, Blume 1667, 168), siis Blumel esineb korra ka substantiivi vokaaltüvele liitunud sufiksiga tuletis *Wigga/dus* 'viletsus', sks *Gebrächlichkeit* (VAKK, Blume 1666, 78). Esimese tuletise alussõnaks on substantiiv *kari*, teise näite alussõnaks on substantiiv *Wigga* ja sidehäälikuks *d*. Deverbaalsetes tuletistes liitub *-us* enamasti konsonanttüvele (Kasik 2009: 92): *Loht/us*, sks *Hoffnung* (VAKK, Blume 1667, 4), *Kiht/us*, sks *Lohb* (VAKK, Blume 1667, 136), *Kannat/us*, sks *Gedult* (VAKK, Blume 1667, 4), *Moist/us*, sks *Verstand* (VAKK, Blume 1667, 24). Alussõnaks võib olla adjektiivist tuletatud verb, nt *puhhas/t/us*, sks *Reinigkei*t (VAKK, Blume 1667, 30). Astmevahelduslike alussõnade puhul liitub *-us* enamasti tugevas astmes tuletüstüvele (Kasik 2013: 134): näiteks *Lohtus* 'lootus'. Blumel esineb nii deverbaalseid *us*-liitelisi tegevustuletisi, mida käsitletakse siinses peatükis, kui ka denominaalseid *us*-liitelisi omadustuletisi, mida vaadeldakse eraldi peatükis (3.1.4. Omadustuletised).

us-tuletised võivad samuti märkida tegevusprotsessi, eriti liitsõna esikomponendina. Enamik *us*-tuletisi märgib ajaliselt piiratud üksikjuhtu. Suur osa *us*-tuletistest märgib tegevusprotsessi kõrval ka tegevuse tulemust. Harvem märgitakse sellega tegevuse

vahendit ja mõnikord on *us*-tuletistel idiomatiseerunud tähendus. Kui *us*-liide lisatakse *ma*-infinitiivi või *tud*-partitsiibi tunnusele, siis väljendatakse tuletisega tegevusest tulenevat seisundit (*väsimums*). (Kasik 2009: 91–92) Blume tekstides esinenud deverbaalsed tuletised tähistavad enamasti tegevusprotsessi, paljud on kasutusel ka idiomatiseerunud tähenduses. Tegevusprotsessi väljendavad tuletised *Oppedus* 'õpetus', sks *Lere* (VAKK, Blume 1667, 120), *Parrandus* 'meeleparandus', sks *Buhsse* (VAKK, Blume 1666, 78), *Puhhastus*, sks *Reinigkeit* (VAKK, Blume 1667, 30), *Põhastus*, sks *heiligkeit* (VAKK, Blume 1667, 118), *Tapplus*, sks *Schlach* (VAKK, Blume 1667, 76), *denistus*, sks *Dienst* (VAKK, Blume 1667, 16), *Tunnistus*, sks *Zeugnis* (VAKK, Blume 1667, 112), *Onnistus*, sks *Sehligkeit* (VAKK, Blume 1666, 14), *Ullendus*, sks *Erhöhungs* (VAKK, Blume 1667, 72). Tegevusprotsessi väljendavate tuletiste alussõnaks on tihti verbituletised, nt *Parra/nd/us*, *Puhhas/t/us*, *Põha/st/us*. Seevastu tegevuse tulemust ja vahendit väljendavate tuletiste alussõnaks on peamiselt lihtverbid, nt *Kaib/tus*, *Kiht/us*. Tegevuse tulemust väljendavad *Jütlus*, sks *Predigt* (VAKK, Blume 1667, 132), *Kaibtus*, sks *Klage* (VAKK, Blume 1666, 106), *Kihtus*, *Lohtus*, *Seisus*, sks *Stand* (VAKK, Blume 1667, 20). Tegevuse vahendit väljendavad *Katus*, sks *Dache* (VAKK, Blume 1666, 108), *Seahdus*, sks *Ordnung* (VAKK, Blume 1667, 20). Tegevuse ajalist piiratud üksikuhtu väljendab tuletis *Hexitus* 'eksimums', sks *Fehle* (VAKK, Blume 1666, 16). Palju leidub idiomatiseerunud tähenduses tuletisi: *Ahhastus* 'hirm', sks *Angst* (VAKK, Blume 1667, 66), *Allandus*, sks *Demute* (VAKK, Blume 1667, 62), *Hukkatus*, sks *Verdamnis* (VAKK, Blume 1667, 172), *Kannatus* 'kurvastus', *Koggodus*, sks *Gemeine* (VAKK, Blume 1667, 16), *Lojus* 'olend', sks *Geschöpf* (VAKK, Blume 1666, 98), *Moistus*, *Perrandus* 'pärandus', sks *Erb-Teil* (VAKK, Blume 1666, 64), *Surredus* 'surelikkus', sks *Stärblichkeit* (VAKK, Blume 1667, 34), *Wallitzus*, sks *Regirung* (VAKK, Blume 1667, 20), *wastodus* 'eksimums', sks *Widerwärtigkeit* (VAKK, Blume 1667, 8). Seisundit väljendavaid tuletisi leidub vaid üks: *Kiusatus*, mille alussõnaks on *tud*-partitsiip *kiusatud*.

Tänapäeva kirjakeelega võrreldes muutunud tähendusega tuletistest esinevad *Ahhastus* 'hirm', *Kannatus* 'kurvastus', *Lojus* 'elusolend', *Parrandus* 'meeleparandus'. Tuletistes *Hexitus* 'eksimums' ja *Surredus* 'surelikkus', kasutatakse tänapäevasega võrreldes teist

tuletusliidet. Tuletis *Lojus* esineb nii neutraalses tähenduses 'loodu, olend' kui ka negatiivse konnotatsiooniga tuletisena, mõlemal juhul on saksakeelseks vasteks *Kreatur* 'olend, loodu; halv vilets olevus'. Neutraalses tähenduses esineb *Lojus* järgmises lauses: *keik Lojussed / hend römustap Lecht nink Rocht / keik Puhd nink Kaunikesset welja pehl* 'kõik olendid rõõmustavad, lehed ja rohi, kõik puud ja lilled välja peal' (VAKK, Blume 1667, 50). Halvustavat lisatähendust võib näha lauses *Temalt tullep sinno Mēele Moistus / et sinna öhex moistlikkux Jnnimessex lohnut nink sedda lebbi töiset Lojussest erralahhotut ollet* 'Temalt said vaimutarkust, et sa üheks mõistlikuks inimeseks said ja seeläbi lojustest lahutatud oled' (VAKK, Blume 1667, 24). Tuletis võib esineda ka mõnes kontekstis sagedamini koos kindlate sõnadega, nt *Kitus* 'kiitus' on tihti tekstis fraasidena *sinno Kitussex* 'sinu kiituseks' (VAKK, Blume 1666, 16).

e-tuletised. Eesti keeles kasutatakse kahesugust *e*-liidet: üks püsib tuletise kõigis vormides muutumatuna (*teade* : *teate*) ning teine esineb genitiivis ja sellest moodustatud käänetes kujul *-me* (*teade* : *teatme*) (Kasik 2013: 124). Blumel leidub neist vaid muutumatu vormiga *e*-tuletis: *Palwe*, sks *Sehgen* (VAKK, Blume 1666, 36). Reet Kasiku sõnatuletussüsteemi järgi väljendavad esimese rühma *e*-tuletised tihti tegevusprotsessi, eriti siis, kui verbaalsubstantiiv esineb liitsõna täiendosana. Suur osa *e*-tuletisi märgib ajaliselte piiratud tegevuse üksikjuhtu. *e*-tuletisi kasutatakse ka tegevuse tulemuse või vahendi väljendamiseks, sageli on tähendus idiomatiseerunud. (2004: 98–100) Blumel leidunud *Palwe* märgib tegevuse tulemust. *Palwe* on vana kirjakeele religioosetes tekstides 17. sajandi keskpaigaks juba kindlalt juurdunud tuletis, mille *e*-liide püsib kõigis vormides muutumatuna (*Palwe* : *Palwe*). Sufiks liitub tavaliselt konsonanttüvele (Kasik 2009: 98): *Palw/e*. Enamasti esineb *Palwe* tekstis pealkirjades, juhatades sisse hommiku- ja õhtupalvet. Samuti esineb *Palwe* kontekstis, kus kirjeldatakse soovi, et Jumal kuuleks palvet ja vastaks sellele.

u-tuletised. Blume tekstis esineb *u*-sufiks mõnes vormis *o*-kujulisena (*Ello*: *Ellux*), mis on tingitud vana kirjakeele traditsioonist, kus sõnalõpulisel järgsilbis märgiti enamasti *o*-d. *u*-tuletisi esineb tekstis 85 korral, kokku on erinevaid tuletisi kaheksa. *u*-tuletiste seas on mitmeid sagedasti esinenud sõnu, nagu näiteks *Ello*, sks *Lehben* (VAKK, Blume 1666,

150) ja *Laul*, sks *Psalm* (VAKK, Blume 1666, 66). *u*-tuletiste alussõnaks võivad olla *e*- ja *a*-tüvelised verbid, harvem ka *i*- ja *u*-tüvelised verbid. Esimesel kolmel juhul asendub verbi tüvevokaal sufiksi vokaaliga ja viimasel juhul tüve ja sufiksi vokaal kattuvad. (Kasik 2009: 100) Blumel esinevad kõik neli varianti, alussõnaks võis olla nii *a*-tüveline verb (*ella/ma* > *Ell/o*), *e*-tüveline verb (*tegge/ma* > *Tegg/o*), *i*-tüveline verb (*keski/ma* > *Kesk*, sks *Gebot* (VAKK, Blume 1666, 98)) kui ka *u*-tüveline verb (*joo/ma* > *joht* 'jook', sks *Trank* (VAKK, Blume 1666, 108)). Kõigil nimetatud juhtudel asendub tüvevokaal sufiksi vokaaliga. *u*-tuletisena käsitletav *joht* 'jook' esineb Blume tekstis vaid ühe korra tegevuse objekti tähenduses. Tuletise alussõnaks on tuletatud verb *johtma* ning sufiks *-u* avaldub sõnas *joht* vaid vokaallõpulistest vormides (*Joto*). Tänapäeval esineb samas tähenduses tuletis *k*-liitelisena (*jook*). Enamik *u*-tuletisi märgib tegevusprotsessi ja mitmed *u*-substantiivid esinevad tegevusprotsessi tähenduses liitsõna esikomponendina. *u*-tuletustüübiga märgitakse ka tegevuse üksikjuhtu, harvem ka tegevusobjekti. Blumel leiduvatest tuletistest märgitakse tegevusprotsessi (*Kasw*), tegevuse üksikjuhtu (*Kesk* 'käsk'), tegevuse objekti (*Laul*, *Joht* 'jook') või tegevuse tulemust (*Tenno*, *Teggo*). Morfoloogiliselt jagatakse *u*-tuletised kolme rühma. Blumel leidub *u*-tuletisi neist kahest rühmast (Kasik 2009: 100–101):

- 1) *u*-tuletised, mis on moodustatud kahesilbilise tüvega esmavätelistest verbidest ja mille puhul esineb tuletusliide sõna kõigis vormides. Blumel nt *Tegg/o*, sks *Wärk* (VAKK, Blume 1666, 58), *El/lo*, *Ten/no* 'kiitus', sks *Dank* (VAKK, Blume 1667, 82).
- 2) *u*-tuletised, mis on saadud kolmandavätelistest astmevahelduslikest verbidest ja mis on ajaloolise lõpukao tõttu muutunud nominatiivis kahesilbilistest ühesilbilisteks ning sufiks tuleb esile alles sõna muutmisel. Blumel nt *Joht* 'jook', *Kasw*, *Laul*.

Ühel korral on *u*-tuletise tähendus ka tänapäevasega võrreldes veidi nihkunud: *Tenno* 'kiitus' (VAKK, Blume 1667, 82).

3.1.2. Isikutuletised

Isikutuletiste sõnesagedus on Blumel üsna väike. Suurima sõnesagedusega on *nd*-liide, suurima tüübisagedusega on *ja*-liide. Kuigi tänapäeval käsitletakse *nd*-tuletisi

tegevustuletistena, sest enamasti väljendavad need tegevuse tulemust või vahendit, siis Blume teksti ainsad *nd*-tuletised on denominaalsed: *Jssand*, sks *Herr* (VAKK, Blume 1666, 110) ja *Emmand* (VAKK, Blume 1667, 14). *nd*-tuletisi esinebki Blume tekstis vaid kaks, kuid see-eest on neist ühe, tuletise *issand* esinemissagedus suur – 113 korda –, mis viitab tähistatu tähtsusele ja tuletise juurdumisele 17. sajandi kirjakeele tekstides. *Jssand* 'issand (isand)' ja *Emmand* 'emand' tuletiste puhul on sufiks liitunud vokaaltüvelistele substantiividele *isa* ja *ema*. Tuletis esineb sageli üttena, näiteks lauses *JSSAND / olle mul armolinne* 'issand, ole mulle armuline' (VAKK, Blume 1666, 32). Tihti on kasutatud tuletist ka kontekstis, kus palutakse Jumalalt armu, päästmist ja kannatustest pääsemist.

ja-tuletised. Neid esineb Blume tekstis 27 korral ning erineva alussõnaga tuletisi on kaheksa. *ja*-tuletusliidet kasutatakse tegevuse sooritaja väljendamiseks, osa *ja*-tuletistest on saanud ka rööpse idiomatiseerunud tähenduse (Kasik 2009: 107). Blume tuletistel on enamasti idiomatiseerunud lisatähendus: tuletistega *Loja*, sks *Schöpffer* (VAKK, Blume 1666, 36), *Lunnastaja*, sks *Erlöser* (VAKK, Blume 1666, 36), *Röhmustaja*, sks *Tröhster* (VAKK, Blume 1666, 36), *Awwitaja*, sks *Hälffer* (VAKK, Blume 1666, 64) tähistatakse Jumalat. *-ja* on produktiivne liide, mis võib liituda kõigile verbidele. Sufiks liitub *ma*-infinitiivi tunnuse ees olevale vokaaltüvele või konsonanttüvele, nii ühe-, kahe- kui ka kolmesilbilisele tüvele, nii juurtüvele kui ka tuletatud tüvele. (Kasik 2009: 108) Blumel leidunud tuletistes on *ja*-sufiks liitunud *ma*-infinitiivi tunnuse ees olevale tüvele (*Röhmusta/ja*). Enamasti liitub *-ja* vokaaltüvele (*Röhmusta/ja*) ning vaid ühel korral konsonanttüvele, tuletises *Kiht/ja* (VAKK, Blume 1667, 80). *Loja*, *Lunnastaja*, *Röhmustaja* esinevad enamasti koos asesõnadega, näiteks fraasides *minno Loja*, *minno Lunnastaja*, *minno Röhmustaja*.

nu-tuletised. *nu*-tuletusliidet esineb vaid ühel korral leksikaliseerunud tuletises *Surnu*, sks *Tode* (VAKK, Blume 1666, 154). *nu*-tuletised on substantiveerunud *nud*-partitsiibist ja on seega vormiliselt moodustatud samade reeglite järgi kui vastav verbivorm. *-nu* võib liituda nii vokaal- kui ka konsonanttüvele, nii astmevahelduseta kui ka astmevahelduslikule tüvele. (Kasik 2009: 108) Blume tuletises *Surnu* on sufiks liitunud konsonandile (*Sur/nu*), moodustades tugevaastmelise tuletise, mis väljendab isikut

minevikus sooritatud tegevuse subjektina. *tu*-tuletisi Blumel ei leidunud, v.a tuletis *valitsetu* liitsõnas *Errawallitzetu* 'äravalitu', sks *Ausserwêlte* (VAKK, Blume 1666, 162).

lane-tuletised. *lane*-tuletisi esineb Blume tekstis 13 korral. Kokku on erinevaid *lane*-substantiive kolm. Tekstis esinenud tuletiste alussõnaks on substantiiv ning tuletustüvi on konsonantlõpuline (*Wain/lane*). Kõige suurem rühm *lane*-tuletisi märgib isikut päritolu järgi, eelkõige moodustatakse neid kohanimedest, vähem üldnimedest. Teine arvukas rühm *lane*-tuletisi märgib mingi rühmituse liiget. Selliseid tuletisi moodustatakse isikunimedest ja nad märgivad alussõnaga nimetatud isiku vaadete pooldamist. Tuletisi saab moodustada ka asutuse või organisatsiooni nimesid. Isiku ameti või tegevusala märkimiseks saab samuti kasutada *lane*-tuletisi, mis on idiomatiseerunud. Täenduselt idiomatiseerunud tuletiste hulka kuuluvad ka need *lane*-tuletised, mis märgivad isikut mingi tunnuse, omaduse, suhte järgi. *lane*-liidet on kasutatud ka loomanimetuste tuletamiseks, just putukate ja väiksemate olendite puhul. (Kasik 2009: 110–111) Blume tuletised märgivad isikut mingi tunnuse järgi ja on seega idiomatiseerunud tähendusega: *Wölkleisille* 'võlglastele' (VAKK, Blume 1666, 167), *Wainlane*, sks *Feinde* (VAKK, Blume 1666, 34) ja *Hoimlane*, sks *Anverwandte* (VAKK, Blume 1666, 38). Ehkki tänapäeval on *lane*-liitel kolm varianti (*-lane*, *-lase*, *-las*) (Kasik 2013: 101), siis Blumel leidub ka diftongiga variant *-leine*. Sageli on tuletisele lisatud ka asesõna, nt *minno Wainlaset*, sks *meine Feinde* (VAKK, Blume 1666, 34), või mõiste negatiivsuse rõhutamiseks adjektiiv *kurri*, nt *kurja Wainlase*, sks *bösen Feindes* (VAKK, Blume 1666, 64). Seevastu tuletise *Hoimlane* kasutamisel on rõhutatud selle positiivsust: *minno armsade Hoimlaste*, sks *meine libe Anverwandte* (VAKK, Blume 1666, 38).

line-tuletised. *line*-liitelisi substantiive on sõnaraamatuleksemina registreeritud mõnikümmend. Enamasti on need substantiivitüvelised. (Kasik 2013: 101) Blumel leidub kaks *line*-tuletist, ehkki kumbagi selleliitelisena tänapäeva kirjakeeles ei leidu. *line*-liiteline *Suggulinne*, sks *Anverwandte* (VAKK, Blume 1667, 104) esineb tänapäeval *lane*-liitelisena (*sugulane*). Samuti on tänapäevasega võrreldes muutunud tuletise *judalinne*, sks *jüdisch* (VAKK, Blume 1667, 66) vorm, mis tänapäeval kirjutatakse ilma liiteta (*juut*). Mõlema tuletusaluseks on ootuspäraselt substantiiv. Tuletise *judalinne* alussõnaks

on kohanimi *Juuda*. Liite ees on harilikult ühe- või kahesilbiline vokaaltüvi, sageli genitiivis (Kasik 2013: 101): *Suggu/linne, juda/linne*.

nik-tuletised. Tegemist on ebaproduktiivse tuletustüübiga (Kasik 2013: 110). Blumel leidub vaid üks *nik*-tuletis: *Koddaniki*, sks *Bürger* (VAKK, Blume 1667, 174). Tuletustüveks on reeglipäraselt kas ühesilbiline tugeva astme konsonanttüvi või kahesilbiline esmaväلتeline vokaaltüvi (Kasik 2013: 110). Blumel leidunud *Kodda/nik* kuulub teise rühma.

3.1.3. Modifitseerivad tuletised

Blume tekstis esineb modifitseerivatest substaniivituletusliidetest *-ke(ne)*. Blume tekstis esineb see sufiks kujul *-ken* (ja *-kenn*), *-kenne* ja selle erinevates vormides (*-keste*, *-kene*, *-kest*). Huvitav on asjaolu, et saksakeelsete vastete sufiks esineb alati kujul *-lein*, ent Blumel see liide eestikeelsetes vastetes varieerub. Erinevaid *ke(ne)*-tuletisi on 14, mida esineb kokku 34 korral. Kui tänapäeval esineb nominatiivis põhiliselt *ke*-variant (Kasik 2009: 136), siis Blumel on nominatiivi vorme mitu: *Lapsokenne*, sks *Kindlein* (VAKK, Blume 1667, 170), *Lapsoken*, sks *Kindlein* (VAKK, Blume 1667, 170), *Jesuken*, sks *Jesulein* (VAKK, Blume 1667, 172). Kõigi näidete puhul liitub sufiks vokaallõpulisel substantiivi genitiivitüvele, nt *Engli/kenne*, sks *Engelein* (VAKK, Blume 1666, 2). Mõni *ke(ne)*-tuletistest on tänapäevasega võrreldes nihkunud tähendusega. Tuletisega *Kaunikenne*, sks *Blumen* (VAKK, Blume 1667, 50) tähistati lille nii Blume, Gösekeni kui ka Stahli tekstides. Tänapäeval on tuletis *armuke* leksikaliseerunud, tähistades pidevat abieluvälist partnerit, kuid Blumel esineb see positiivse tähendusega: *Armokenne* 'arm, kaunis', sks *Schöne* (VAKK, Blume 1667, 62). Hinge tähenduses esineb kaks tuletist: *Waimokenne*, sks *Geisterlein* (VAKK, Blume 1666, 84) ja *Hingekenne*, sks *Seelche* (VAKK, Blume 1667, 122). Enamasti antakse liitega edasi hellitust, nt elusolendite puhul: *Jesuken*, *Lapsokenne*, *Pojaken*, sks *Söhnlein* (VAKK, Blume 1667, 178), *Wennaken*, sks *Brüderlein* (VAKK, Blume 1667, 172). Esemid märkivatest sõnadest moodustatud *ke(ne)*-tuletised märgivad harilikult füüsilist väiksust (*lauake*). Elusolendit tähistavatest sõnadest moodustatud tuletised märgivad esmajoones hellitust (*emake*). (Kasik 2009: 135–136) Blume tuletistes *Linnokenne*, sks *Vöglein* (VAKK, Blume 1667, 50) ning *Kaunikenne* võidakse liite abil edasi anda ka nende väiksust.

3.1.4. Omadustuletised

Omadustuletiste all vaadeldakse *us*-liitelisi tuletisi, mis kuuluvad omadusnimesid märkivate abstraktsete substantiivide hulka. Blume tuletistest on sufiks *-us* liitunud konsonanttüvele paljudes sõnades: *Tark/us*, sks *Weisheit* (VAKK, Blume 1666, 90), *Süggaw/us*, sks *Tieffe* (VAKK, Blume 1666, 134), *Kawwal/us*, sks *List* (VAKK, Blume 1666, 68), *Melletus* 'mälestus', sks *Gedächtnis* (VAKK, Blume 1666, 110). Vokaaltüvele liitumisel asendab tüvevokaali sageli sufiksi vokaal: *körke* > *Körk/us*, sks *Höhe* (VAKK, Blume 1666, 112), *onnista/ma* > *Onnist/us*, sks *Lohb* (VAKK, Blume 1667, 84), *walke* > *Walk/us*, sks *Licht* (VAKK, Blume 1667, 70). Vokaalid võivad ka kattuda: *onnetu* > *Onnet/us*, sks *Unglük* (VAKK, Blume 1666, 162). Denominaalide puhul liitub sufiks enamasti nominatiivile (*Kawwal/us*), harvem liitub see genitiivile (*kuri* > *kurja* > *Kurj/us*). Blume tekstis esineb ka astmevahelduslikke sõnu, mis *us*-tuletistena on tugevas astmes, näiteks *Tarkus*. Abstraktsete omadusnimetuste hulgas esineb ka liitsufiksit: *Onnetus* (*onne/tu* + *us* > *Onnetus*). Blume-aegne tuletis *Terwus*, sks *Gesundheit* (VAKK, Blume 1667, 52) on asendunud 20. sajandi alguse keelekorralduse käigus *is*-liitelise tuletisega *tervis*.

Blume tekstides esinenud tuletised tähistavad moraaliga seotud omadusnimetusi: *Körkus* 'au', *Kurjus*, *Kawwalus*. Tänapäeva kirjakeelega võrreldes on tähendus teisenenud või pisut nihkunud järgmistes tuletistes: *Heldus* 'headus, halastus', sks *Barmhertzigkeit* (VAKK, Blume 1666, 88), *Kibbedus* 'kibestumus', sks *Schmerz* (VAKK, Blume 1666, 70), *Körkus* 'au', *Nöddrus* 'nõrkus', sks *Schwachheit* (VAKK, Blume 1666, 142), *Wiggadus* 'viletsus, põdurus', *Willitzus* 'kurvastus', sks *Unglük* (VAKK, Blume 1666, 124), *Woimus* 'võit', sks *Sieg* (VAKK, Blume 1667, 70). Tuletisel *Rikkus* on kaks tähendust: 'riik', sks *Reiche* (VAKK, Blume 1666, 112) ja 'rikkus', sks *Reichtuhm* (VAKK, Blume 1667, 84). Samas tähenduses ('õiglus'), kuid erineva kirjapildiga esinevad tuletised *Öikedus*, sks *Gerächtigkeit* (VAKK, Blume 1666, 152) ja *Öikus*, sks *Gerächtigkeit* (VAKK, Blume 1666, 156). Tuletises *orjus* on samuti sufiks liitunud kahel moel: *Orja/d/us* ja *Orj/us*, sks *Dienstbarkeit* (VAKK, Blume 1667, 107–108). Negatiivne tähendus on tuletisel *Kawwalus*, sest *önnis on se Jnnimene /.../ kenne Waimo sees ei olle Kawwalus* 'önnis on see inimene, kelle hing ei ole kaval' (VAKK, Blume 1666, 50).

Kavalust omistatakse kuradile ja kurjale vaenlasele: *kurja Wainlase Kawwalus* (VAKK, Blume 1666, 64), *Kurrati Kawwalus* (VAKK, Blume 1666, 58).

3.1.5. Muud nimisõnatuletised

Siin alapeatükis on analüüsitud neid tuletisi, mis tänapäevase tuletussüsteemi järgi ei mahu teiste tuletusliidete alla. Siin on käsitletud kahte sorti tuletisi: leksikaliseerunud omadussõnatuletised (*liggimenne*, *Willine* 'õnnetu inimene') ja tänapäevase käsitluse järgi omadussõnatuletusliitega moodustatud substantiivid (*pehwlik* 'päike', *Ellajas* 'loom').

Esimesel juhul on omadussõnatuletistest leksikaliseerunud nimisõnatuletised. Substantiveerunud on *-ne* abil moodustatud tuletis *liggimenne*, sks *Nechste* (VAKK, Blume 1666, 86), märkides tekstis lähedast inimest. Tuletusaluseks on siin adverbi keskvärde vorm. Teine substantiveerunud *ne*-tuletis on arhailine sõna *Willine*, sks *Elend* (VAKK, Blume 1666, 106), mis tähistab viletsat, õnnetut inimest. Tuletis *viline* leidub ka Stahlil, ehkki adjektiivina. Külli Habicht ja Külli Prillop on uurinud Stahli haruldasi tüvisõnu ja tuletisi ning leidnud, et tuletis *viline* on registreeritud ka eesti murretest, täpsemalt vaid Kihelkonnalt ja Setust. Selline hajus piirkondlik esinemus võib osutada sellele, et tegemist on arhailise rahvakeelse tuletisega, mis võis olla haruldane juba Stahli ajaks. (Habicht, Prillop 2013: 32)

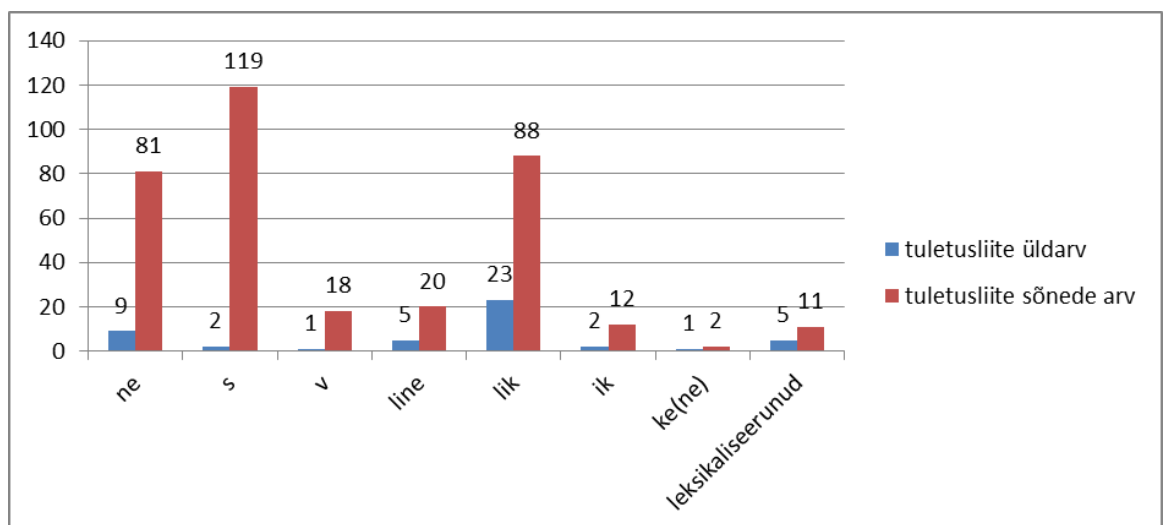
Teisel juhul on tuletised moodustatud tollase süsteemi järgi – need liited (*-lik*, *-jas*) tänapäeval nimisõnaliidetena ei esine, ent tollases süsteemis oli nendega võimalik moodustada ka nimisõnatuletisi. Vanale kirjakeelele on omane ka *lik*-liiteline *pehwlik*, sks *Sonn* (VAKK, Blume 1667, 50), millega tähistati päikest. Tänapäeval negatiivse tähendusega *Ellajas*, sks *Tier* (VAKK, Blume 1667, 82) esineb Blumel neutraalselt looma tähenduses.

Kokkuvõttes leidub kõige enam *mine-* ja *us-*tuletisi, millega tihti väljendati tegevusprotsessi. *e-* ja *nd-*tuletisi leidub vähe (*Palwe*, *Eṁmand*, *Jssand*), kuid see-eest on tuletiste *Palwe* ja *Jssand* puhul tegemist kindlate juurdunud tuletistega, mille sõnesagedus on suur (*Palwe* – 47, *Jssand* - 113). Tähelepanuväärne on veel see, et *ja-*tuletiste

tähendused on sageli idiomatiseerunud (*Röhmustaja*) ning kasutati mitmeid tuletisi *Jumala* nimetamiseks (*Önnisteggija, Loja*). Kahest *line*-tuletisest mõlemad esinevad tänapäeval kas teise liitega (*Suggu/line* > *sugu/lane*) või hoopis ilma liiteta (*juda/linne* > *juut*). Lisaks sellele, et esineb tuletisi, mille tähendus on tänapäevasega võrreldes läbipaistmatu, on empiirilise materjali hulgas ka tuletisi, mis on tänapäevaks saanud negatiivse konnotatsiooni (*Ellajas* 'loom', tänapäeval kasutatakse pigem sõimusõnana) või hoopis muutunud neutraalsemaks (*Kawwalus*). Kõige sagedasemad nimisõnatuletised on *Jssand* (113), *Palwe* (47), *Ello* (41).

3.2. Omadussõnatuletised

Adjektiive tuletatakse peamiselt substantiividest, tunduvalt vähem teistest adjektiividest, verbidest ja adverbidest. Võrreldes substantiiviliidetega on adjektiiviliiteid vähe ja enamik neist on ebaproduktiivsed. (Kasik 2013: 149) Omadussõnatuletiste analüüsimisel on tuletised jagatud possessiivseteks adjektiivituletisteks, võrdlustuletisteks, modifitseerivateks adjektiivituletisteks. Muude tuletiste all on käsitletud tegijanimest ja verbivormidest leksikaliseerunud tuletisi. Jooniselt 4 on näha, et kõige enam esineb Blume tekstides *ne*- ja *lik*-tuletisi.

Joonis 4. Omadussõnatuletusliidete üldarv ja sõnede arv

3.2.1. Possessiivsed adjektiivituletised

ne-tuletised. Neid esineb Blume tekstis 81 korral, erinevaid *ne*-adjektiive on üheksa. Enamasti on *ne*-tuletiste tuletusaluseks substantiiv (Kasik 2013: 150): *pattune*, sks *Sünder* (VAKK, Blume 1666, 122), *taiwane*, sks *himlisch* (VAKK, Blume 1666, 84), *tössine*, sks *war* (VAKK, Blume 1666, 50). Harvem on tuletis moodustatud muu sõnaliigiga sõnast (Kasik 2013: 150), nt adjektiivist (*keike-*) *weggiwenne*, sks *allmächtig* (VAKK, Blume 1667, 110), *iggawenne*, sks *Ewig* (VAKK, Blume 1666, 78). Substantiivitüvelised *ne*-adjektiivid on enamasti kahesilbilise vokaallõpulise tuletustüvega ja tüvi on genitiivikujuline. Mõnel juhul võib tuletustüvi olla ka nominatiivne. Sufiks võib sõltuvalt alussõna lõpphäälikust liituda nii vokaalile kui ka konsonandile. (Kasik 2009: 143) Blume tekstis esinenud tuletiste puhul on *-ne* liitunud vokaaltüvele, mis võib olla nii nominatiivis (*tössine*) kui ka genitiivis (*taiwane*). Ühel korral liitub sufiks ka konsonanttüvele: *wihmne*, sks *letzte* (VAKK, Blume 1666, 16).

Blume tekstis esinevad paralleelselt *ne*-tuletisena *taiwane* ja *lik*-tuletisena *taiwalik*, sks *himlisch* (VAKK, Blume 1666, 36). Mõlema tähendus on religioosse sisuga: *armas taiwane Jssa*, sks *liber himlischer Vater* (VAKK, Blume 1666, 86) ja *taiwalik Jssa*, sks *himlischen Vaters* (VAKK, Blume 1666, 98). Tuletis *tössine* esineb *Jumala* laiendina fraasis *ainus tössine Jummal*, sks *einiger warer Gott* (VAKK, Blume 1666, 140), märkides Jumala tõelisust. *Pattune* seostub vaesuse ja õnnetusega, esinedes mõnikord ka neid omadusi kandvate inimeste märkimisel: *minno waise Pattose* 'minu, vaese patuse' (VAKK, Blume 1666, 140), *ollen ma waine pattune nühd üllestousnut* 'mina, vaene patune, olen nüüd üles tõusnud' (VAKK, Blume 1666, 132). Sellistes näidetes on adjektiiv *patune* leksikaliseerunud. Jumala kirjeldamiseks on kasutatud tuletist *weggiwenne*, sks *grohsmächtig* (VAKK, Blume 1666, 98) ja selle ülivõrret *keike weggiwenne*, sks *allmächtig* (VAKK, Blume 1667, 110). Sagedasti esinev tuletis *iggawenne* esineb kõigis lausetes omadussõnalise täiendina, väljendades igavest elu, Jumalat, rõõmu jne. Huvitava näitena kasutab Blume 'sajas' tähenduses *ne*-liitelist tuletist *saddane* (VAKK, Blume 1666, 106), märkides tähenduse poolest mõõtu. Kuigi *ne*-lõpuliste sõnade hulgas on ka substantiive (*inimene*, *rebane*), on nende struktuur juba 17. sajandil läbipaistmatu ja tuletusliitena on *-ne* üksnes adjektiive moodustav liide (Kasik

2103: 150), mistõttu pole selliseid vanasid tuletisi siin uurimuses ampiirilise materjali hulka arvatud.

line-tuletised. Neid esineb Blume tekstis 20 korral ja erinevaid selleliitelisi omadussõnu on viis. Tuletiste alussõnaks on enamasti substantiivid (Kasik 2013: 157): *armolinne*, sks *gnädig* (VAKK, Blume 1667, 102), *waiwalinne*, sks *müh-sehlig* (VAKK, Blume 1666, 66), *heddalinne* 'vilets', sks *elend* (VAKK, Blume 1666, 66). Ühel korral on alussõnaks adverb (*äkki*): *hekkilinne* 'äkiline', sks *schnell* (VAKK, Blume 1666, 124). *line*-sufiks liitub vokaallõpulisele genitiivitüvele. Tuletise tähendus sõltub eelkõige alussõnast. Suur hulk konkreetsetest nimisõnadest moodustatud *line*-adjektiive väljendab possessiivsust – tuletis viitab tavaliselt mingi füüsilise, välise tunnuse olemasolule. Teise suurema tähendusrühma moodustavad tuletised, mis on moodustatud abstraktse tähendusega alussõnast. Nad väljendavad seotust mingi ala või valdkonnaga (alussõna väljendab valdkonda). (Kasik 2009: 145–157) Blume *line*-tuletistest ei viidanud ükski välisele tunnusele, vaid olid abstraktse tähendusega (nt *heddalinne* 'vilets'). Paralleelselt *lik*-tuletisega *armolik*, sks *gnädig* (VAKK, Blume 1666, 130) kasutab Blume sama tähenduse edasiandmiseks ka *line*-tuletist *armolinne*. Veidi nihkunud tähendusega on tuletis *heddalinne* 'vilets' (tänapäeval pigem 'hädas olev'). Tuletiste seas on palju abstraktse tähendusega alussõnast moodustatud sõnu: *armolinne*, *heddalinne*, *waiwalinne* jne. Välistunnusele viitavaid *line*-tuletisi, mis tänapäeval on sagedased, ei esine. *line*-tuletistest esineb kõige sagedamini *armolinne*, tihti korduvates fraasides, nt *olle mul armolinne*, sks *sei mir gnädig* (VAKK, Blume 1666, 32); *armolinne Jummal*, sks *Barmhertziger GOTT* (VAKK, Blume 1666, 58); *armolinne Jssa*, sks *gnädiger VATER* (VAKK, Blume 1666, 106). Tuletis *meeleline* esineb vaid ühendis *hiljolik Mëeleline* 'mõistev', sks *sanftmütig* (VAKK, Blume 1666, 122).

s-tuletised. Neid esineb 119 lauses, erinevaid tuletisi on kaks. *s*-tuletusliide on tänapäeva keeles ebaproduktiivne, kuid olemasolevatest tuletistest enamik kuulub põhisõnavara hulka (Kasik 2013: 172). Sufiks liitub vokaallõpulisele substantiivile: *arma/s*, sks *libe* (VAKK, Blume 1666, 16) ja *önni/s*, sks *Wohl* (VAKK, Blume 1666, 50). Sageli liitub sufiks *u*-tüvele (*Armo* > *armas*) või *e*-tüvele (*Önn*: *Önne* > *önnis*). Mõlema näite puhul muutus ka tüvevokaal. Käänduda võivad tuletised sisekaoliselt, nt *arma/s* > *arm/sa*.

Tuletis *armas* esineb ühel korral ka substantiivsena heade lähedaste inimeste märkimiseks: *Minno armsat nink Söbbrat seiswat wasto mind* 'minu armsad ja sõbrad on mu kõrval' (VAKK, Blume 1666, 68).

ik-tuletised. Tegemist on ebaproduktiivse liitega (Kasik 2013: 139). *ik*-tuletistest esinevad Blumel *jummalik*, sks *götlich* (VAKK, Blume 1667, 74) ja *allandik* 'alandlik', sks *zerschlage* (VAKK, Blume 1667, 160). Esimese puhul on alussõnaks kahesilbiline substantiiv, teisel juhul verb *alandama*. Tuletise tüvevokaal vaheldub: mõnel juhul on selleks *u* (*jummalikkust*), teinekord *o* (*jummalikko*). Adjektiivi *jumalik* on kasutatud substantiivide *hool*, *arm*, *tahtmine* iseloomustamisel: *sinno jummalikko Hohle* 'sinu jumaliku hoole' (VAKK, Blume 1666, 38), *sinno jummalikko Armo* 'sinu jumaliku armu' (VAKK, Blume 1666, 86) *sinno jummalikko Tachtmisse* 'sinu jumaliku tahtmise' (VAKK, Blume 1666, 4). *ik*-liiteline *allandik* esineb tänapäeval *lik*-liitelisena (*alandlik*).

3.2.2. Võrdlustuletised

lik-tuletised. Teiseks levinud omadussõnaliiteks Blume tekstis on *-lik*, mida esineb 88 korral ja erinevaid adjektiive on selle abil moodustatud 23. Põhiliselt on alussõnaks substantiivid: *risti/lik*, sks *kristlich* (VAKK, Blume 1667, 186), *süddame/lik*, sks *hertzlich* (VAKK, Blume 1667, 170), *patto/lik*, sks *sündlich* (VAKK, Blume 1667, 182), *issa/lik*, sks *Väterlich* (VAKK, Blume 1666, 36), *taiwa/lik*, sks *himlich* (VAKK, Blume 1667, 130), *armo/lik*, sks *gnädig* (VAKK, Blume 1666, 130). Harvem on alussõnaks verb, nt tuletistes *kannata/lik*, sks *gedultig* (VAKK, Blume 1666, 132), *moist/lik*, sks *vernünfftig* (VAKK, Blume 1667, 24) ja *parranda/lik* 'patust pöörduv', sks *buhsfertig* (VAKK, Blume 1666, 162). Kuigi tänapäevase sõnatuletuse käsitluse järgi liitub *-lik* enamasti konsonanttüvele (Kasik 2013: 140), on Blume tekstis esinenud *lik*-liitelised tuletised enamasti moodustatud vokaaltüvelisest alussõnast (*süddame/lik*). Konsonanttüvele on sufiks liitunud vaid järgmistes tuletistes: *moist/lik*, *apost/lik*, sks *apostolisch* (VAKK, Blume 1667, 130), *prowêet/lik*, sks *Prophetin* (VAKK, Blume 1667, 14). Tuletises *patulik* võis sufiks liituda nii vokaal- kui ka konsonanttüvele: *pat/lik*, sks *sündlich* (VAKK, Blume 1667, 50), *pato/lik*, sks *sündlich* (VAKK, Blume 1667, 182).

Tuletise tähendus sõltub alussõna liigist. Kõige arvukamalt on tänapäeva kirjakeeles substantiivitüvelisi *lik*-adjektiive, mille tuletusaluseks on enamasti elusolendit tähistav sõna ja mille tuletis viitab olemuslikule sarnasusele. Siia tähendusrühma kuulub ka hulk isikunimelistest alussõnadest moodustatud *lik*-tuletisi. Teine suurem rühm *lik*-tuletisi väljendab seotust mingi valdkonnaga, kuuluvust kellelegi või millelegi. Need tuletised on enamasti idiomatiseerunud tähendusega. Idiomatiseerunud on ka possessiivse tähendusega *lik*-tuletised, mis väljendavad alussõnaga tähistatu olemasolu ja assotsieeruvad komitatiiviga. (Kasik 2009: 156–161) Seotust mingi valdkonna või elusolendiga väljendavad *Ilmlik*, sks *weltlich* (VAKK, Blume 1667, 20), *apostlik*, *issalik*, *Prowêetlik*, *taiwalik*, *Uskolik*. Possessiivse tähendusega idiomatiseerunud tuletised on *armolik*, *awwalik*, sks *sichtlich* (VAKK, Blume 1667, 122), *heddalik* 'ohtlik', sks *gefährlich* (VAKK, Blume 1667, 28), *immetellelik* 'imeline', *kannatalik*, sks *gedultig* (VAKK, Blume 1666, 132), *pattolik*, *süddamelik*, sks *hertzlich* (VAKK, Blume 1666, 122), *tennolik*, sks *dankbahr* (VAKK, Blume 1667, 80), *teutelik* 'täiuslik', *waimolik*, sks *geistlich* (VAKK, Blume 1667, 66). Religioosse tähendusega tuletisi on mitu: *taiwalik*, *issalik*, *ristilik*, *armolik*.

Substantiveerunud on *lik*-liiteline tuletis *Uskolik* 'usklik inimene', sks *Gleubig* (VAKK, Blume 1666, 78). Tuletise *pattolik* asemel kasutatakse tänapäeval *ne*-liitelist tuletist *patune*. *lik*-tuletistest on nii tuletise sisu kui vormi poolest eripärased *parrandalik* 'pattu kahetsev', *immetellelik* 'imeline', sks *wundersam* (VAKK, Blume 1667, 178), *teutelik* 'täiuslik', sks *vollkommen* (VAKK, Blume 1667, 182). Tuletis *hiljolik* esineb vaid ühendis *hiljolik Mēeleline* 'mõistev', sks *sanftmütig* (VAKK, Blume 1666, 122). K. Habicht ja K. Prillop on leidnud, et tuletise *hiljolik* alussõnaks on vana kirjakeele *hiljas* 'tasane, rahulik', mis tänapäeva kirjakeeles leidub sõnades *tasahilju*, *hiljukesi*. (Habicht, Prillop 2013: 18)

v-tuletised. *v*-liide on harva esinev adjektiiviliide, mille alussõnaks on substantiivid. Tuletised osutavad võrdlusele tuletusaluse substantiiviga. (Kasik 2009: 163) *v*-tuletistest esineb 18 korral *weggiw* 'vägev'. Tuletusaluseks on esmavärteline kahesilbiline vokaallõpuline tüvi (Kasik 2009: 163): sufiks liitub kahesilbilisele vokaallõpulisele substantiivile (*weggi/w*). Ehkki tänapäevase tuletussüsteemi järgi on astmevahelduslike

alussõnade korral tuletustüvi tugevas astmes ja muutunud tüvevokaaliga (Kasik 2009: 163), nt *vägi* > *väge/v*, on Blumel säilinud on nominatiivi lõpuvokaalvokaal *i* (*weggi* > *weggi/w*).

3.2.3. Modifitseerivad adjektiivituletised

Modifitseerivatest adjektiiviliidetest on Blume kasutanud vaid *ke(ne)*-liidet, mis esineb ühel korral tuletises *pissokenne*. Adjektiividele liitudes annab *-ke(ne)* alussõnale vähendava tähenduse ja/või lisab sellele ka emotsionaalse stiilivarjundi (*armsake*, *heldeke*, *väikseke*). Vähendav tähendus puudub tuletistel *lühike*, *lähike*, *pisike*, *õhuke*. (Kasik 2009: 165–166) Seega on Blume ainus adjektiivi *ke(ne)*-tuletis *pissokene* 'pisike' emotsionaalse stiilivarjundiga. *ke(ne)*-sufiks liitub alussõna genitiivitüvele ja enamasti on tuletustüvi kahesilbiline (Kasik 2009: 166), nii on ka tuletises *pissokenne* sufiks liitunud (kahesilbilisele) adjektiivile.

3.2.4. Muud omadussõnatuletised

Selles peatükis käsitletakse selliseid omapäraseid tuletisi, mis ei mahu tänapäevase süsteemi alla. Enamasti on tegemist ühest sõnaliigist teise kandunud tuletistega, näiteks leksikaliseerunud nimisõnatuletis *murriseja* 'mõirgav', sks *brüllender* (VAKK, Blume 1666, 100), mis on tähenduse ja sõnaliigi poolest adjektiiv. Samuti on siin peatükis käsitletud leksikaliseerunud oleviku kesksõna vorme.

ja-sufiksilise tuletisena esineb adjektiiv *murriseja*, mis esineb tekstis vaid ühel korral. Sufiks on liitunud vokaalile (*murrise/ja*). Tinglikult võiks *v*-tuletiste hulka lugeda deverbaalsed adjektiivid *minnew*, sks *vergangen* (VAKK, Blume 1666, 36), *ellaw*, sks *Lehben* (VAKK, Blume 1666, 70), *tullew*, sks *angehend* (VAKK, Blume 1666, 162), *hellisew*, sks *klingend* (VAKK, Blume 1667, 12), mis kujutavad endast leksikaliseerunud oleviku kesksõna vorme. K. Habicht on kirjutanud eesti vana kirjakeele *v*-kesksõnadest, mida saab kasutada omadussõna või nimisõna funktsioonis. Nimisõnana esinevad *v*-kesksõnad inimese märkimiseks (*ellawat ninck surnut*). Näidetena on toodud ka *elav*, *minev* ja *tulev* (Habicht 2001a: 40–49), mis Blume tekstis esinevad kujul *ellaw*, *tullew*, *minnew*.

Kokkuvõttes olid sagedasimad omadussõnaliited *-ne* ja *-lik*, ehkki sõnesagedus on suur ka *s*-tuletiste puhul. Palju religioosse sisuga sõnu esineb *lik*-liite abil moodustatud tuletiste seas (*taiwalik, issalik, ristilik*). Tekstis esineb ka samatähenduslikke rööptuletisi (*armolik* ja *armolinne; taiwalik* ja *taiwane*), mõnikord on tänapäeva kirjakeelde juurdunud vaid üks neist (*pattolik, pattune* 'patune'). Mitmel korral esineb omadussõna leksikaliseerunult, nt tähistati omadussõnatuletisega *pattune* neid omadusi kandvaid inimesi. Leksikaliseerunud vormideks võib pidada ka *v*-kesksõna *ellaw, tullew* ja *minnew*, mida kasutati nii adjektiivide kui ka substantiividena. Kõige sagedasemad omadussõnatuletised on *armas* (82), *õnnis* (37), *rõhmus* (27), *tössine* (26).

4. Blume tuletiste võrdlus G. Mülleri ja H. Stahli ja H. Gösekeni tuletistega

Siin peatükis võrreldakse Blume tekstidest „Geistliche Wochen-Arbeit“ ja „Geistliche Seelen-Ergötzung“ leitud nimisõna- ja omadussõnatuletisi G. Mülleri jutlustes, H. Stahli teostes ja H. Gösekeni sõnastikus esinevate vastavate tuletistega. Vaadeldakse eelkõige seda, kas Blumel on tuletisi, mida teised 17. sajandi olulised autorid ei kasuta. Müller kasutab sageli lühenenud vorme, mida siinses uurimuses tuletiste hulka ei arvata siis, kui tuletusliide puudub, nt *ne*-tuletise *igavene* sageduse arvestamisel on välja jäetud selle lühendivorm *Igk* (VAKK, Müller 1603, 1). Siin peatükis on mõnikord kasutatud tuletiste tänapäevastatud märksõnu, et ei peaks esile tooma iga autori tuletise kirjakuju.

4.1. Nimisõnatuletised

us-tuletiste võrdlemisel on käsitluses ühendatud nii deverbaalsed tegevustuletised kui ka denominaalsed omadustuletised. Kõige suurem sarnasus Blume *us*-tuletiste puhul on H. Gösekeni (Blume *us*-tuletistest ei leidu Gösekenil 10) ja H. Stahliga (Blume *us*-tuletistest ei leidu Stahlil 9). On viis tuletist, mis ei esine Mülleri, Stahli ega Gösekeni sõnavaras: *Orjus*, *wastodus* 'eksimus', *Wiggadus* 'viletsus', *Surreodus* 'surelikkus' ja *Ullendus*. Kõige vähem langevad kokku Blume ja Mülleri tuletised – 18 Blume tuletisele puudub Mülleri jutlustes vaste. Üldjuhul on sageduste suurusjärk sama, ehkki mõningaid erinevusi esineb. Mülleril esineb Stahli ja Gösekeniga võrreldes mitu korda rohkem tuletisi *willetzus* 1,85‰ (Blumel ja Stahlil 0,37‰), *toiwotus* 'tõotus' 0,45‰ (Blumel 0,08‰, Stahlil 0,14‰) ja *Iütlus* 'jutlus' 0,6‰ (Blumel 0,16‰, Stahlil 0,06‰). Blume kasutab silmapaistvalt rohkem deverbaali *Kitus* 0,73‰ (Stahlil 0,22‰, Mülleril 0,07‰) ja denominaali *röhmus* 1,1‰ (Stahlil 0,15‰, Mülleril 0,63‰).

Tuletis *Walkus* 'valgus' esineb Blumel ka ühendis *Silmade Walkus*, sks *Licht meiner Augen* (VAKK, Blume 1666, 68). Sama ühendit kasutab veel Stahl, ehkki ainsuslikul kujul *silma walgus* (VAKK, Stahl 1638, 5). Mülleril ja Gösekenil esineb küll tuletis

walkus, kuid mitte selle ühendi osana. Blume tuletis *kurbadus* 'kurbus' esineb sarnasel kujul ka teistel autoritel, Mülleril leidub see adjektiveerunult: *kudt wayset kurbtuβet süddamet* 'kui vaesed kurvad südamed' (VAKK, Müller 1601, 6). Tuletised *sügavus* ja *kõrgus* esinevad Stahlil ruumilises tähenduses: *kumb on se laijus / ninck se pitkus / ninck se sügkawus / ninck se kõrgkus* 'mis on laius, pikkus, sügavus ja kõrgus' (VAKK, Stahl 1638, 126). Blumel esinevad need abstraktsema tähendusega: *Süggawusse seêst hüan ma Jssand sinno pohl* 'hukatusest hüan ma sinu poole, Issand' (VAKK, Blume 1666, 134) ja *Sest Temma watap omma põha Kõrkusse seêst* 'sest tema vaatab oma püha au seest' (VAKK, Blume 1666, 112). Mülleril esineb tuletis *allandus* lisaks tavatähendusele 'alandus' ka adjektiivina tähenduses 'alandlik': *kurb ninck allandus Südda* 'kurb ja alandlik süda' (VAKK, Müller 1601, 8). Samuti on Mülleri *moistus* pigem tähenduses 'mõistmine': *Waidt se keicke parremb moistus neist Sanast* 'vaid see kõige parem mõistmine neist sõnadest' (VAKK, Müller 1604, 5). Tähendusnihe on ka Mülleri ja Blume tuletises *võimus*, millega Blume tähistab võitu (sks *Sieg*) ja Müller väge või võimu: *Ninck sinu Keddede siddes on se Wægky ninck woimus* 'Ning sinu kätes on vägi ja võim' (VAKK, Müller 1604, 4).

mine-sufiks esineb Gösekenil, Blumel ja Stahlil *minne*-kujulisena, Mülleril aga *mene*-kujulisena. Blume *mine*-tuletiste hulgas on palju neid, mida teiste autorite tekstides ei esinenud: *Immetelleminne* 'imetlemine', *Jütlemine*, *Hawwatelleminne* 'ahvatlemine', *Kerriseminne* 'rahutus', *Lessiminne*, *Motlemine*, *Ochkminne*, *Oppetaminne*, *Sahtminne*, *Ühendamine* 'osasaamine'. Kõige sarnasemad on Blume tekstist leitud *mine*-tuletised H. Stahli tuletistega, kuigi paljusid tuletisi (12) ei leidunud ka Stahli tekstides. Teistel esineb võrreldud tuletisi vähem: Mülleriga ei kattu 28 tuletist ning Gösekeniga 31 tuletist. Sageli esineb võrreldud allikates küll deverbaalide alussõna, kuid ei leidu neist tuletatud *mine*-liitelisi nimisõnu. Gösekeni sõnaraamatu puhul võib arvata, et autor ei soovinudki iga verbi *mine*-tuletist eraldi märksõnana esitada, kuigi kohati on seda siiski tehtud. *mine*-tuletiste kasutamist võib seega pidada Blume eripäraks väljendada tegevusprotsessi selle liite abil.

Blume tekstides esineb Stahli ja Mülleriga võrreldes sagedasti tuletis *Kaitzminne* 0,45% (Stahlil 0,02%, Mülleril 0,01%) ning *Sündminne* 0,61% (Stahlil 0,11%, Mülleril

0,22%). Üldiselt aga tundub, et *mine*-tuletiste tüübisagedus on küll suur, ent tuletiste sõnesagedus pigem väike – paljud tuletised esinevad vaid korra või kaks. Blumel esinenud tuletis (*Südda*) *Kerriseminne* 'rahutus' ei leidu sellises tähenduses ühelgi teisel autoril. Vaid Stahlil esineb see liitsõna komponendina *hulluminne ninck hamba-kerriseminne*, sks *Zeenklappern* tähenduses 'ulumine ning hammaste plagisemine' (VAKK, Stahl 1641, 250). Tuletis *lunastamine* esineb Stahlil enamasti ühendverbist moodustatud liitsubstantiivi komponendina, nt *erra-lunnastaminne* (VAKK, Stahl 1641, 200).

ja-tuletiste puhul on Blume tuletistel suurim kattuvus Mülleriga, kelle sõnavaras ei esine vaid *kiitja* ja *pärandaja*. Kõige suurem erinevus on aga Gösekeniga, kellel esineb vaid kaks Blume tekstist leitud *ja*-tuletist: *aitaja*, *loja*. Blume *Perrandaja* ei esine kellelgi kolmest autorist.

e-liitelistest tuletistest esineb Blumel *Palwe* ning see leidub ka Stahlil, Mülleril ja Gösekenil. Blumel esineb *Palwe* võrdlemisi tihti (normaliseeritud sagedus on 1,92%), teistel harvem: Mülleril 0,82% ja Stahlil 0,28%.

Blume *lane*-tuletiste hulgas ei ole sõnu, mida ühelgi teisel 17. sajandi autoril ei oleks esinenud. Mülleri ja Stahli sõnavaras on kõik kolm olemas, Gösekeni sõnastikust puudub vaid *vöglane*. Üldiselt pole *lane*-tuletised sagedased, ainult *vaenlane* on tavalisem tuletis: normaliseeritud sagedus on Blumel 0,45%, Mülleril 0,92% ja Stahlil 0,34%.

line-tuletised *Suggulinne* ja *judalinne* esinevad Gösekenil ja Stahlil, ent mitte Mülleril. Müller kasutab *line*-liitelise *juudaline* asemel liiteta varianti *Iudat* 'juudid'. Gösekeni sõnaraamatus on *suggulinne* tähendus 'sõber', mitte 'sugulane' (sks *Anverwandte*) nagu Blumel.

Blume *u*-tuletistest esinevad kõik ka teistel autoritel. Tuletiste hulgas on sagedus on teistega võrreldes suurem tuletises *elu* (Blumel 1,67%, Mülleril 2,41%, Stahlil 1,5%). Palju on selliseid *u*-tuletisi, mis esinevad pigem üksikutel kordadel: *joot* 'jook', *kasv*, *nutt*. Silma paistab ka, et kui Mülleril esineb *laul* väga tihti (2,55%), siis Blumel (0,77%) ja Stahlil (0,07%) oluliselt harvem.

ke(ne)-tuletisi esineb Mülleril, Stahlil ja Gösekenil vähem kui Blumel. 14 tuletisest puudub Stahlil kõige vähem (4) ja Mülleril kõige rohkem (11). Teistel autoritel peale Blume ei leidunud kahte *ke(ne)*-tuletist: *tulike* ja *sõimeke*. Kõik neli autorit kasutasid *kene*-tuletistest *lapsuke* (deminutiiviliitega *-u*) ja *linnuke*. Gösekeni tuletis *Waimoke* esineb Blume omast erinevas tähenduses ('loode'). Stahlil esineb nominatiivis vaid *kenne*-vorm, nt *lapsokenne* (VAKK, Stahl 1637, 6), Mülleril *kene*-vorm ning Blume ja Göseken kasutavad lisaks *kenne*-vormile ka *ken*-sufiksit. Üldjuhul on *ke(ne)*-tuletiste sagedus väike, kõige sagedasem on *lapsuke* (Blumel 0,41%, Mülleril 1,34%, Stahlil 0,15%). Silma paistab veel Blumel esinenud *Jesukenne*, mille normaliseeritud sagedus on 0,24% (Stahlil 0,02%).

Mõlemad Blumel esinenud *nd*-tuletised leiduvad ka teistel autoritel. Arvestades tuletise *issand* sagedust Blume tekstis ja 17. sajandi tekstide vaimulikku sisu, on üsna ootuspärane, et see tuletis esineb ka Stahlil, Mülleri ning Gösekeni sõnavaras. Tuletise *emand* sagedus on üsna väike, kuid *issand* on sage tuletis, eriti Blume (4,61%) ja Stahlil (3,71%) tekstides, Mülleril on see pigem harv (0,4%).

nud-partitsiibi substantiveerunud *nu*-tuletis *surnu* esineb kõigil autoritel. *tud*-partitsiibist leksikaliseerunud *tu*-tuletist iseseisvalt ei leidunud, ühel korral esineb vaid *valitsetu* liitsõnas *errawallitsetu* 'äravalitu'. See liitsõna esineb ka Stahlil: *Keß tahap nende Jumala erra-wallitsetutte pehle kaibama* 'kes tahab nende Jumala äravalitute peale kaevata' (VAKK, Stahl 1641, 494). Gösekeni sõnaraamatus leidub vaid ühendverbi *ära valitsema tud*-partitsiip *errawallitsetut* 'välja valitud'. Mülleril leiduvat *äravalitud* võib pidada leksikaliseerunud vormiks: *Iumala erra-wallitsetuth Mees* (VAKK, Müller 1604, 1).

Muudest substatiivituletistest esinevad kõik Blumelt leitud tuletised Stahlil. Mülleril leidub neist vaid üks – *peiwlick* 'päike', mida ühtlasi kasutavad kõik neli autorit. Blumel on tuletised *liggimenne* ja *Willine* substantiveerunud, tähistades inimesi – esimesel juhul lähedast inimest ja teisel juhul õnnetut inimest. Tuletis *Willine* on küll Stahlil sõnavaras olemas, kuid pigem on sellel omadussõna 'vilets' tähendus. Gösekenil esineb *willine* hoopis vastupidises tähenduses 'viljakas' ning Mülleril leidub sarnase vormiga *wiliane*

'viljakas'. Tegemist on homonüümse tuletusalusega: ühel juhul on tuletusaluseks adjektiiv *vile*, teisel juhul substantiiv *vili* (Habicht, Prillop 2013: 32). Gösekeni ja Mülleri tuletisi pole siinkohal empiirilise materjali hulka arvestatud, sest tegemist on küll vormilt sarnase, kuid siiski tähenduselt täiesti erineva tuletisega.

4.2. Omadussõnatuletised

Kõige enam kattuvaid tuletisi tuli välja võrdluses Stahli ja Gösekeniga – üheksast Blume tuletisest esineb seitse Mülleri jutlustes ja Gösekeni sõnastikus ning kaheksa Stahli tekstides. Sagedasim *ne*-tuletis on *igavene* (Blumel 1,02%, Mülleril 1,69%, Stahlil 0,94%). Silmapaistvalt rohkem on Müller kasutanud *ne*-tuletist *Taiwane* 0,64% (Blumel 0,04%, Stahlil 0,22%). Blume ja Stahl kasutavad lisaks *ne*-liitelisele *taevane* ka *lik*-liitelist *taevalik*, kusjuures Blume eelistab teist varianti ja Stahl esimest. Mülleril ja Gösekenil aga ei leidugi *lik*-liitelist *taevalik*. Blume *ne*-tuletiste kasutussageduste puhul paistavad silma tuletised *tulline* (0,41%) ja *Tössine* (1,06%), mida teised autorid kasutavad oluliselt vähem: vastavalt Müller 0,03%, Stahl 0,08% (*tuline*) ning Müller 0,3%, Stahl 0,3% (*tössine*). *ne*-tuletistest on Blume tekstis vaid üks, mis teiste autorite sõnavaras ei esine: *saddane* 'sajas'.

Kõige enam on Blumel kattuvaid *lik*-tuletisi (kokku 23) Stahliga (16). Kõige vähem esineb Blume *lik*-tuletisi Mülleril (4). Gösekeni sõnavaras esineb 'ilmsüütu' tähenduses *ilmsühdta* ning 'süüaluse' tähenduses *sühdlick*, kuid mitte Blume tekstist leitud *ilma-sühdlik*. Gösekenil küll tuletist *armulik* ei leidu, ehkki tal on sõnaraamatus olemas *ilma armolick* 'tõrges, ebasõbralik'. Tuletiste seas on ka neli *lik*-tuletist, mis ei esine peale Blume kellelgi: *pattolik* (kasutatakse *ne*-liitelist *pattune*), *immetellelik* 'imeline', *Prowêetlik*, *apostlik*, *teutelik* 'täiuslik'. On tuletisi, mis esinevad kõigil neljal autoril: *issalik*, *südamlik*, *vaimulik*. Varem mainitud *taevalik* esineb lisaks Blumele veel Stahlil, ehkki palju harvem (0,09%) kui Blumel (0,61%).

ik-tuletistest esineb Blumel vaid kaks, mis üldjuhul leiduvad ka teiste autorite keelekasutuses. Vaid Mülleri jutlustes ei esine tuletist *alandik* – Müller kasutab

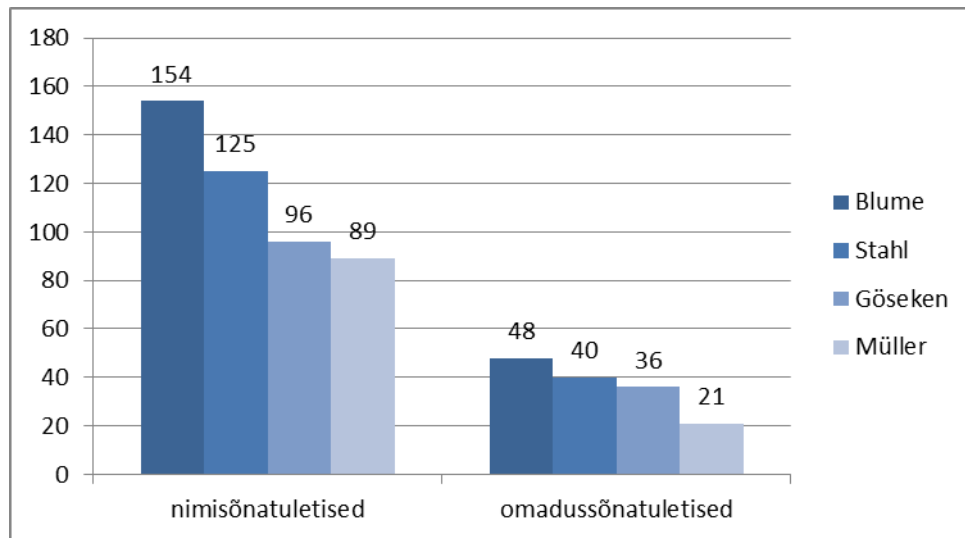
omadussõna *alandlik* väljendamiseks tänapäeval substantiivina kasutusel olevat *us*-liitelit tuletist *allandus*. Tuletis *alandik* 'alandlik' on Stahlil mõnel juhul leksikaliseerunud, nt *Jummal wallatap nende allandickode pehle taiwa sees* 'Jumal vaatab nende alandlike peale taevast' (VAKK, Stahl 1641, 83). Stahlil *ajalick* 'ajalik, maine' esineb sageli surma kontekstis: *keicke Jumjala-kartmatta kahs sest ajalickust surmast se igkawesse surma ninck pörgko sisse langma* 'kõik jumalakartmatud sellest ajalikust surmast langevad igavesse surma ja pörgusse' (VAKK, Stahl 1638, 301).

line-tuletistest esinevad kõik viis ka Stahlil ja Gösekeni sõnavaras. Viimati mainitu kasutab tuletist (*hiljolik*) *meelelinne* 'pikameelne, aeglane' tähenduses, kuid Blume kasutab seda tähenduses 'mõistev'. Mülleri sõnavarast puuduvad *vaevaline* ja (*hiljolik*) *meeleline*. Blume tuletis *heddalinne* 'vilets' esineb H. Stahlil suurema mahuga tekstides mõnikord ka substantiveerunult: *Christus awwitap needt heddalisset* 'Kristus aitab hädalisi' (VAKK, Stahl 1641, 450). Samuti esineb substantiveerunult adjektiiv *Parrandalick: needt Parrandalickut tröhistitut sahwat* 'patukahetsejad saavad trööstitud' (VAKK, Stahl 1641, 521). *line*-tuletised on üldiselt harvad, kõige sagedasem neist on *armuline* (Blumel 0,65‰, Mülleri 0,53‰, Stahlil 0,34‰).

s-tuletistest esinevad *armas* ja *önnis* lisaks Blumele ka Mülleri, Stahlil ning Gösekenil. Mõlemad tuletised on väga sagedased, eriti Blume tekstides (*armas* 3,34‰, *önnis* 1,51‰), aga ka Mülleri (*armas* 1,03‰, *önnis* 1,37‰) ja Stahlil (*armas* 0,59‰, *önnis* 0,69‰). *ke(ne)*-liiteline *pissokenne* ning *v*-liiteline *weggiw* esinevad ka teistel autoritel.

Tegijanimest leksikaliseerunud tuletisena esineb *ja*-tuletis *murriseja*, mis on adjektiiv ning käsitletud siinses töös omadussõnatuletiste all. *murriseja* esineb veel vaid Stahlil tekstis, teistel see adjektiiv puudub. Leksikaliseerunud oleviku kesksõna vormidest esineb Blumel kõige rohkem kokkulangevaid tuletisi Gösekeni ja Stahliga (kolm). Kõige vähem Blume tuletisi esineb Mülleri – ainult *ellaw*. Tuletis *minnew* esineb Gösekeni sõnavaras vaid fraasis *minnewal aastal*. Sama tuletist leidub Stahlil 'möödunu' tähenduses vaid korra: *kudt Christus minnewa Pöha pehwa Evangeliumme siddes meid opnut* 'nagu Kristus eelmisel pühapäeval evangeeliumis meid õpetas' (VAKK, Stahl 1641, 261). Üks

leksikaliseerunud oleviku kesksõna vorm esineb vaid Blume (*hellisew*) ja üks esineb kõigil autoritel (*ellaw*).

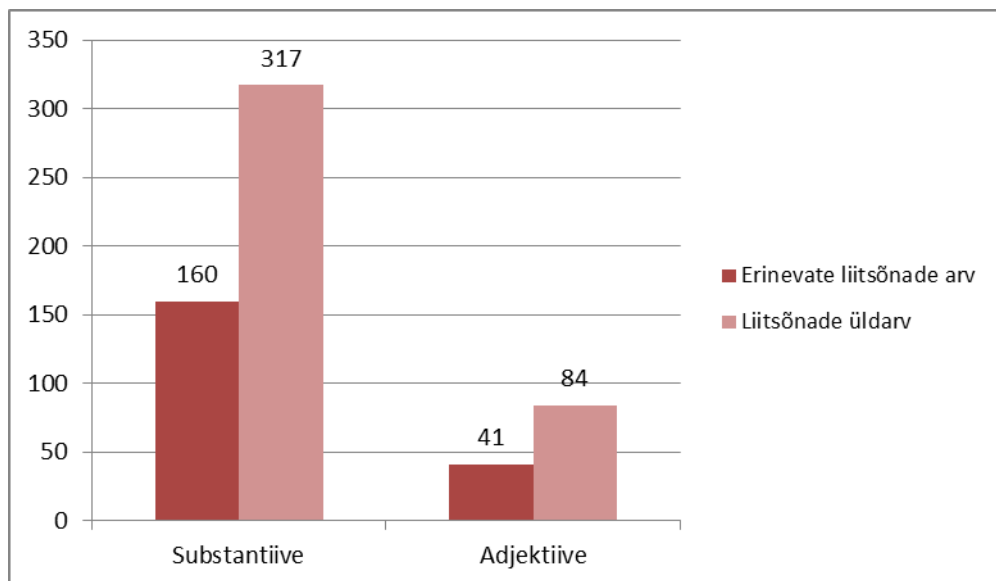
Joonis 5. Blume tuletiste esinemus teiste 17. sajandi autorite sõnavaras

Joonisel 5 on väljendatud Blume tuletiste esinemust teiste 17. sajandi autorite sõnavaras, tulemused on kajastatud absoluutarvudes. Blume tekstis esinenud tuletised on esindatud kõige paremini Stahli sõnavaras (nimisõnatuletistest 125 ja omadussõnatuletistest 40) – Stahl on Blume autoriteetne kaasaegne. Samale tulemusele jõudis autor ka oma bakalaureusetöös (Park 2012: 46). Sarnasus Mülleri ja Gösekeniga on Stahliga võrreldes väiksem. Gösekeniga kattuvad nimisõnatuletistest kõige enam *us*-tuletised. Mülleri sõnavaraga on suurim sarnasus *ja*-tuletiste puhul ning Stahli sõnavaras on esindatud kõige rohkem Blumel esinenud *mine*-, *ke(ne)*- ja *lik*-tuletisi. Kolme tuletusliite puhul esinevad kõigil autoritel kõik Blumel leidunud tuletised: *-u*, *-nd*, *-nu*. Need on ühtlasi ka sufiks, mille tüübisagedus on väike ja sõnesagedus pigem suur (nt *issand*), seega on tegemist 17. sajandiks juurdunud tuletistega. Huvitav on jälgida normaliseeritud sageduste sarnasusi ja erinevusi. Nii näiteks tuletis *issand* sagedus on suurim Blumel (4,61%) ja Stahlil (3,71%) ning oluliselt väiksem Mülleril (0,4%). Samuti leidub ainult Blumele omaseid tuletisi: *Orjus*, *wastodus* 'eksimus', *Wiggadus* 'viletsus', *Surreodus* 'surelikkus', *Ullendus*, *Jmmetelleminne* 'imetlemine', *Jütleminne*, *Hawwatelleminne* 'ahvatlemine', *Kerriseminne* 'rahutus', *Lessiminne*, *Motleminne*, *Oppetaminne*,

Sahtminne, Ühendaminne, Tullikenne, Soimekenne, saddane 'sajas', pattolik, immetellelik 'imeline', Prowêetlik, apostlik, teutelik 'täiuslik', Perrandaja 'pärandaja', Kihitja, hellisew.

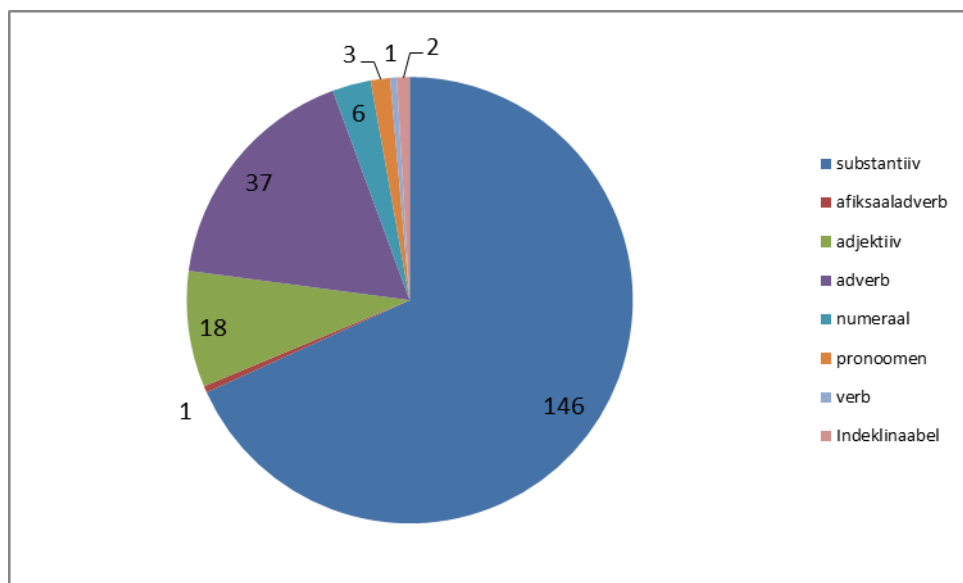
5. Blume liitnimisõnade ja -omadussõnade analüüs

Blume teostes leidub tunduvalt rohkem liitsubstantiive kui -adjektiive (vt joonis 6) – tulemus on ootuspärane, sest eesti keeles esinebki substantiive adjektiividest rohkem. Kokku esineb 160 erinevat liitsubstantiivi ja 41 erinevat liitadjektiivi. Liitsõnade üldarv (esinemiste koguarv tekstis) on erinevate liitnoomenite arvust peaaegu poole suurem: liitsubstantiive 317 ja liitadjektiive 84.

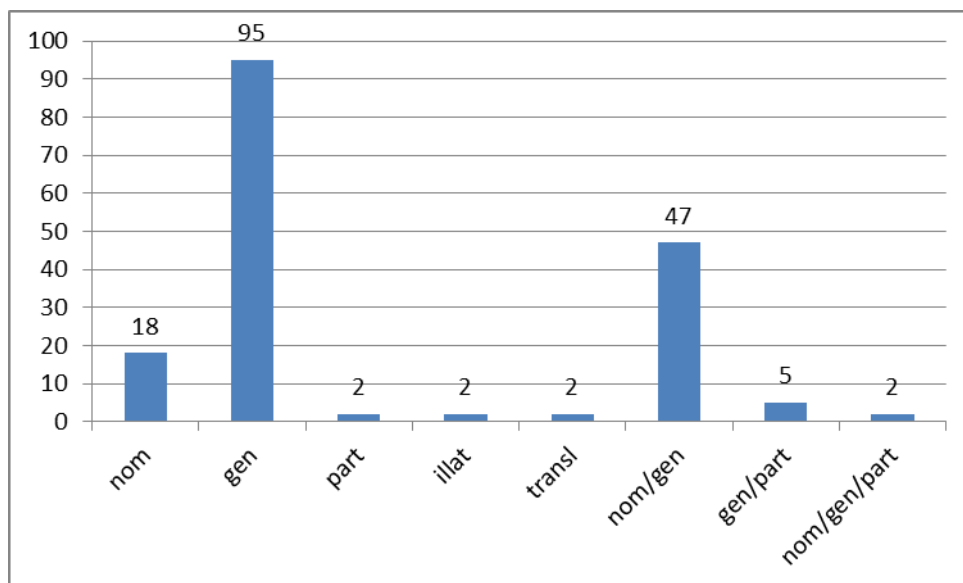
Joonis 6. Blume liitsubstantiivid ja -adjektiivid absoluutarvudena

Liitsubstantiivide ja -adjektiivide esiosaks on põhiliselt substantiiv, harvem adjektiiv, adverb, numeraal, veel harvem muu (pronoomen, indeklinaabel või verb) (vt joonis 7). Kui liitsõna koosnes rohkem kui kahest sõnast, siis on esiosa sõnaliikide analüüsis ja alloleval joonisel arvestatud kõiki täiendusi eraldi. Esiosa sõnaliigi määramisel on muutumatud sõnad (adpositsioonid, afiksaaladverbid fraasilistes üksustes) määratud adverbina, v.a ühes liitsõnas *ilma-üllewoitmatta*, kus on ühte liitsõna komponenti *üle* käsitletud afiksaaladverbina.

Joonis 7. Liitsubstantiivide ja -adjektiivide esiosa sõnaliik

Liitsõna käändelise esiosa puhul on sagedasim genitiivivorm (vt joonis 8), harvem nominatiivivorm. 47 juhul olid võimalikud mõlemad käändevormid, esiosa võis liituda nii nominatiivselt kui ka genitiivselt. Genitiivse laiendosa liitmismall ongi täiesti produktiivne. Kui laiendosa on nominatiivis, siis moodustusosade vahel pole morfosüntaktilist seost ning sellised liitsõnad on enamasti leksikaliseerunud tähendusega. (Kasik 2013: 212) Blumel leiduvad sellistest näiteks *Metz-Kitz*, ehkki leidub ka juhuslikumaid nominatiivseid liitumisi, nt *Werri-Tilkake*.

Joonis 8. Liitsõnade esiosa kääne

Liitsõna liitmismalli, sh liitsõna esiosa sõnaliiki ja käändsõna puhul ka selle kääned kirjeldatakse lähemalt liitsubstantiivide ja -adjektiivide alapeatükkides.

5.1. Liitsubstantiivid

Kõige rohkem leidub Blumel laiendliitsubstantiive. Liitsõnu *Luh-Kontit* 'luud-kondid', sks *Gebein* (VAKK, Blume 1666, 32) ja *Luh-liggimisset* 'luude-liikmete', sks *Glied* (VAKK, Blume 1666, 6), võiks pidada rindliitsubstantiivideks. Mõlema rindliitsubstantiivi esikomponent on ainsuses (*Luh*), ehkki tänapäeval on mõlemad liitsõna osad mitmuses. *Luh-Kontit* ja *Luh-Liggimisset* kuuluvad somaatilisse tähendusrühma. Mõlema puhul on tegemist paarissõnadega. Paarissõnad on sellised rinnastava seosega ühendid, mis ei tähista üht mõistet. Sidekriipsuga on ühendatud moodustusosad, mille kohta eesti keeles ülemmõistet tähistavat sõna pole. (Kasik 2013: 248)

Liitsõna põhitunnus eesti keeles on vormiline (Kasik 2013: 205). Sellest lähtudes on siinses töös käsitletud liitsõnadena neid sõnaühendeid, mis kirjutatakse vähemasti korra

kokku. Üldiselt pole Blumel kokku- või lahkukirjutamine järjepidev, s.t sama sõna võis esineda nii kokku- kui ka lahkukirjutatult, nt *Emma-Jhhust*, sks *in Mutter-Leibe* (VAKK, Blume 1667, 22) ja *Emma Jhhust*, sks *von Mutterleibe* (VAKK, Blume 1667, 18). Kokku- või lahkukirjutusest sõltumata esineb *Emma-Jhhust* kahes erinevas tähenduses: 'emaihu' (*et sind Jumal sinno Emma-Jhhus tēenut* 'et sind Jumal sinu emaihus teinud' (VAKK, Blume 1667, 22)) või 'sünnist saati' (*ke meit Emma-Jhhust sati ellawax ülles piddap* 'kes meid sünnist saati üles kasvatab' (VAKK, Blume 1667, 18)). Lahku on kirjutatud ka semantiliselt seotud mõistetähistusi, nt *Kurja Tõh* 'kuritöö', sks *Missetaht* (VAKK, Blume 1666, 50), *Abbi kahsa* 'abikaasa', sks *Ehe* (VAKK, Blume 1667, 174), *Joulo Laul* 'jõululaul', sks *Krist-Lide* (VAKK, Blume 1667, 160). On ka vastupidiseid näiteid, kus on kokku kirjutatud sõnad, mida tänapäeval kirjutame lahku, nt *südamepõhjast* on siin tekstis kirjutatud nii kokku kui ka lahku: *Süddame-Pohjast*, sks *von Herten-Grunde* (VAKK, Blume 1667, 74) ja *Süddame Pohjast*, sks *von Grund meines Hertzens* (VAKK, Blume 1667, 52). Viimases näites võib liitsõna kokku- või lahkukirjutus olla mõjutatud saksa keelest. Maade nimetused on valdavalt kirjutatud kokku: *Egipti-Mah*, sks *Egipten* (VAKK, Blume 1667, 106), *Judea-Mah*, sks *jüdischen Land* (VAKK, Blume 1667, 160), ehkki abstraktsema sisuga liitsõna *isamaa* kirjutamine on ebajärjepidev ja see sõna esineb mõnikord ka lahku kirjutatuna: *Jssa Mah*, sks *Vaterland* (VAKK, Blume 1667, 106) ja *Jssa-Mah*, sks *Vaterland* (VAKK, Blume 1667, 52). Samas võis kokkukirjutus varieeruda ka kahe abstraktse liitsõna puhul: *Usko-Silmat*, sks *Glaubens-Augen* (VAKK, Blume 1667, 184) on kirjutatud kokku, kuid *Moistusse Silmat*, sks *Vernunfts-Augen* (VAKK, Blume 1667, 184) esineb lahku kirjutatuna, hoolimata sellest, et mõlemad asuvad samas lauses ja kummagi saksakeelne vaste on kokku kirjutatud. Liitsõna *Peh-Tükk*, sks *Artikkul* (VAKK, Blume 1667, 56) komponendid on kokku kirjutatud tähenduspõhimõtte tõttu – kokkukirjutised tähistavad erinevat mõistet, võrreldes samakoosseisuliste lahkukirjutistega, vrd nt *peatükk* ja *pea tükk*.

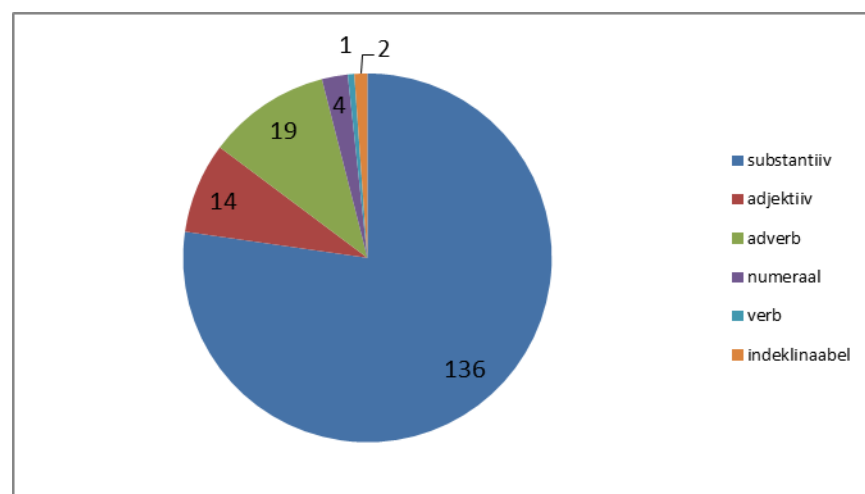
Sellegipoolest paistab Blume silma julgema kokkukirjutustava poolest teiste 17. sajandi autoritega võrreldes – seda ilmestavad mõned järeldused, mida saab teha Rein Kulli 17. sajandi liitsõnade uurimuse kõrvutamisel selle töö empiirilise materjaliga (vt ka peatükk 2.4. „Liitsõnade kasutus ja kujunemine 17. sajandil“). Kui liitsõna *ristiusk* kirjutatakse

Kulli sõnul valdavalt lahku (teiste hulgas ka Gösekenil, Stahlil ja Mülleril), siis Blume kirjutab selle mõistetähistuse alati kokku. Samuti leiab Kull, et atributiivsed *mine*-vormid kirjutatakse oma põhiosast üldiselt lahku, ehkki Blumel leiduvad need alati kokkukirjutatult: *Hingmisse-Pehw* 'hingamispäev', *Kannatamisse-Södda*, *Küssimisse-Sannat* jne. Kulli sõnul on pärisnimelise esiosaga liitumine ebakindel, üldiselt kirjutatavat definiitne pärisnimi üldnimest lahku, ent Blumel leidub ka siin kokkukirjutust: *Judea-Mah*, *Egipti-Mah*. Kull viitas sellele, et tugeva ülekantud tähenduse korral võidakse kokku kirjutada pikemgi genitiivvorm. Blumel leidub ülekantud tähendusega liitsõna *Ahhastusse-Haud*, mille esiosaks on pikk genitiivvorm, mis kirjutatakse liitsõna põhiosaga kokku. Niisamuti kirjutab Blume erinevalt teistest 17. sajandi autoritest kokku paljude tähtpäevade nimetused. Lisaks kirjutab ta kokku selleks ajaks kujunenud kindlad mõistetähistused, nt *Önnisteggija* ja *Kurja-Teggija*. Blume kokkukirjutust on kindlasti mõjutanud saksa keel, sest paljud liitsõna vasted on saksa keeles kokku kirjutatud, ehkki mitte alati. Nt liitsubstantiiv *isamaa* on kirjutatud nii kokku kui ka lahku, sõltumata sellest, et mõlemal juhul on saksakeelne vaste kokku kirjutatud: *Jssa Mah*, sks *Vater-Land* ja *Jssa-Mah*, sks *Vaterland*. Muuhulgas paistab Blume tekstides silma, et ta kasutas liitsõnamoodustuses enamasti sidekriipsu kokkukuuluvate sõnade märkimiseks.

Mõni liitsubstantiiv esineb tekstides rohkem kui kaks korda ja on Blumel alati kokku kirjutatud: *Heh-teggeminne*, *Homiko-Palwe*, *kolmainus*, *Küssimisse-Sannat*, *Leha-Wotme*, *Luh-Kontit*, *Mêle-heh*, *Neri-Pehw*, *Pörko-Haud*, *Risti-Rahwas*, *Risti-Usk*, *Surma-Hedda*, *Öhto-Palwe*, *Önnis-teggija*, *Ullestousminne*. Enamikul juhul kirjutati kokku järgmised liitsõnad: *Mah-Ilm* (neljast korrast kolmel juhul kokku kirjutatud), *Nelli-Pühhi* (13 korrast 10 juhul kokku kirjutatud), *Süddame-Tundminne* 'südametunnistus' (kuuest korrast viiel juhul kokku kirjutatud), *Peh-Tük* ja *Risti-Kirko* (viiest korrast neljal juhul kokku kirjutatud). Selliseid liitsõnu võib pidada väljakujunenud mõistetähistusteks. Valdavalt kirjutati lahku järgmised liitsõnad: *Süddame Pohjast* (neljast korrast kolmel juhul on lahku kirjutatud), *Jummala Olleminne* (kuuest korrast viiel juhul on lahku kirjutatud). Nende puhul võib olla üks kokkukirjutus pigem juhuslik ja vaba tõlgendus. Paljud liitsõnad esinevad vaid korra või kaks, mistõttu ei saa nende puhul teha järeldusi kokku- või lahkukirjutamistraditsiooni kohta.

Palju leidub kristlikke ja pühadega seotud liitsõnu, nt *Leha-Wotme-Aik* 'lihavõtteaeg', sks *aufs Oster-Fest* (VAKK, Blume 1667, 50), *Joulo-Aik*, sks *Weinacht-Fest* (VAKK, Blume 1667, 164), *Risti-Kirko*, sks *kristlich Kirche* (VAKK, Blume 1667, 120). Põhiliselt koosnevad liitsõnad kahest komponendist, mõnikord ka kolmest, eriti pühade nimetustes, nt *Neri-Pehwa-Aik* 'näärpäevaaeg', sks *neuen Jahr* (VAKK, Blume 1667, 12), *Leha-Wotme-Aik* 'lihavõtteaeg', *suhr-Rede-Pehw*, sks *Kahr-Frei-Tag* (VAKK, Blume 1667, 58), *Nelli-pühhi-Wöras*, sks *Pfingst-Gast* (VAKK, Blume 1667, 126). Üks neist komponentidest väljendab sageli aega, nagu *ajal*, *päeval*. Kokkukirjutus pole aga järjepidev, nt on lahku kirjutatud *Leha-Wotme Pühha*, sks *Ohster-Fest* (VAKK, Blume 1667, 62).

Liitnimisõnad võivad koosneda nimisõnadest, omadussõnast ja nimisõnast, tegusõnast ja nimisõnast, määrsõnast ja nimisõnast (Viitso 2003: 85). Kõige tavalisemad on substantiivse esiosaga liitnimisõnad (EKG 1995: 458–466). Blume liitsõnade esiosaks on enamasti nimisõna (vt joonis 9): *Wanggi-Tohrn*, sks *Kärkker* (VAKK, Blume 1667, 22), *Silma-Terra*, sks *Aug-Appfel* (VAKK, Blume 1667, 26). Harvem on esiosaks omadussõna, nt *Heh-Töh*, sks *Guht-Taht* (VAKK, Blume 1667, 24). Esiosaks võis olla ka muutumatu adjektiiv, nt *perris-maa* 'isamaa', sks *Vaterland* (VAKK, Blume 1666, 86).

Joonis 9. Liitsubstantiivide esiosa sõnaliik

Moodustusosade tähenduseos võib olla liitsõnas vormiliselt väljendatud, kuid seos võib jääda ka vormiliselt väljendamata. Ühe ja sama liitsõna tähendus võib olla mitmeti tõlgendatav ja sisu mõistmine põhineb kuulja keelevälisel kogemusel. Genitiiv on seotud vorm, mis eeldab kontekstist jätku: selle nimetamist, millega genitiivis märgitu mingil viisil ühte kuulub – liitsõnas on selleks põhisõna. Objektiseosega nimetused on seotud tegevuse transitiivse iseloomuga. Possessiivsust väljendavad nimetused on samuti genitiivis. Possessiivse ja objektitähenduse korral on rööpselt võimalikud samasuguse struktuuriga liitsõna ja sõnaühend. (EKG 1995: 458–466) Blume liitsõnade esikomponent on valdavalt genitiivis, väljendades täiend- ja põhisõna vahelist seost: *Wanggi-Tohrn* 'vangitorn', *Silma-Terra*, *Katko-Többi* 'katk', sks *Pestilentz* (VAKK, Blume 1667, 78), *Egipti-Mah* jne. Genitiivis esiosa võib viidata possessiivsusele (*Kunninga-Rikkus* 'kuningriik') või objektisuhtele *Woimusse-neutminne* 'võimu näitamine, võidutsemine'. Näites *Mariasse-Pojaken*, sks *Marien-Söhnlein* (VAKK, Blume 1667, 182) on liitsõna esikomponendiks nimi *Maria* koos käändelõpuga *-sse*: *sest sesamma ep olle mitte üx paljas selke Mariasse-Pojaken* 'sest see ei ole mitte üksnes Maarja pojake'. Liitsõnas *kolmaino* 'kolmainu', sks *Drei-Einigheit* (VAKK, Blume 1666, 2) on põhikomponendiks vana *us*-tuletis *ainus*, mis käändub tänapäeval genitiivis *ainsa*, kuid Blumel esineb veel vanapärasest vormis *aino*.

Harvem on esikomponendiks nominatiivis nimisõna, nt *Södda-Mees* 'sõjamees', sks *Held* (VAKK, Blume 1667, 182) ja *Werri-Tilkakeste* 'veretilgakeste', sks *Bluhts-Tröpflein* (VAKK, Blume 1667, 34). Viimased kaks on ühtlasi ka näiteks sellest, kuidas liitsõna esiosa kääne võib aja jooksul muutuda – varasem nominatiivne liitumine on asendunud genitiivse liitumisega. Liitsõna *südametundmine* ('südametunnistus', sks *Gewissen*) esikomponent esineb nii nominatiivis kui ka genitiivis: *Südda Tundminne* (VAKK, Blume 1667, 116) ning *Süddame-Tundminne* (VAKK, Blume 1667, 30). Genitiivse liitumise puhul on see liitsõna kõigil kolmel esinemiskorral kokku kirjutatud. Liitsõna esiosa võis olla ka teistes käänetes: partitiivis, nt *Tuld-Assi*, sks *Brand* (VAKK, Blume 1666, 108), translatiivis, nt *pöhax-teggija*, sks *Heiligmacher* (VAKK, Blume 1667, 118),

lühikeses illatiivis, nt *Taiwa-Minneminne*, sks *Auffahrt* (VAKK, Blume 1667, 106). Mõnikord on liitsõnas esikomponendiks nimisõna, mille nominatiivi ja genitiivi vorm kattuvad ning vormi üle ei olnud võimalik ühemõtteliselt otsustada, nt *Süh-Offfer*, sks *Schuld-Opffer* (VAKK, Blume 1667, 56), *Pörko-Haud*, sks *Höllen* (VAKK, Blume 1667, 108), *Töh-Rihst* 'tööriist', sks *Werk-zeug* (VAKK, Blume 1667, 118). Seega tüüpilisim liitmismall on genitiivse substantiivi liitmine substantiiviga (74 korral).

Tegevust märkivaks esiosaks võib olla ilma kindla sõnaliigi tunnusteta tegevust märkiv tüvi (juur) või teonime tüvi või mõni verbivorm (EKG 1995: 470–472). Blumel leidub kahel korral lühenenud verbivormiga liitsõna *Polle-Offfer* 'põle(tus)ohver'. Leidub ka liitsõnu, mille üks moodustusosa (enamasti põhiosa) on läbinähtav ja teine moodustusosa on unikaalne, sageli iseseisvana ununenud, tekkinud mingist juurest häälikumuutuse tõttu või on moodustusosa laenatud nii, et see on jäänud käibele ainult ühes liitsõnas (EKG 1995: 473–476). Liitsõna *Turtel-Duwikenne* 'turteltuvikene', sks *Turtel-Taube* (VAKK, Blume 1667, 62) esikomponendiks on saksa laensõna *turtel*, mis ei esine iseseisvalt, vaid ainult liitsõna komponendina. Huvitavaid iseärasusi on veel mitmel liitsõnal. Liitsõnas *Löhw-Koir* 'lövi', sks *Löhw* (VAKK, Blume 1666, 100) on järelkomponent *koer* liiane. Liitsõnades *Armo-Tibat*, sks *Gnaden-Flügel* (VAKK, Blume 1666, 142) ja *Usko-Silmat* ei ole põhisõnas *Tibat* ja esiosas *Usko* toimunud laadivaheldust. Blume kasutab sünonüümidega *Wêe-Kahjo*, sks *Wasser-Noht* (VAKK, Blume 1666, 124) ja *Wêe-huppotus*, sks *Wasser-Fluht* (VAKK, Blume 1666, 50), mõlemaid teoses „Geistliche Wochen-Arbeit“. Tänapäeval on levinud liitsõna *veeuputus*, Blumel esinenud *Wêe-Kahjo* on mõjutatud saksakeelsest vastest ja samas osaluses esinenud liitsõnast *tulekahju*: *Tulle- nink Wêe-Kahjo* (VAKK, Blume 1666, 124). Huvitava antonüümipaari moodustavad tuletis *Surreduis* 'surelikkus' ja derivatiivne liitsõna *Jlma-Surreminne* 'surematuus', sks *Unstärbllichkeit* (VAKK, Blume 1667, 162). Esimese asemel kasutatakse tänapäeval *lik*-tuletist *surelik* ja teise asemel *tu*-tuletist *surematu*, mõnikord ka eitava esikomponendiga liitsõna *mittesurelik*.

Tekstis esineb palju liitsõnu, mille vähemasti üks komponent on tuletis, mh võib esiosaks olla ka nii nominatiivselt kui ka genitiivselt liituv teonime tüvi, *mine*-, *e*- või *us*-liitelise substantiivi tüvi (EKG 1995: 470–472). *mine*-sufiksiga tuletisi esineb liitsõna

esikomponendina: *Löpmissen-Offen* 'lepitusohver', sks *Sühn-Opfer* (VAKK, Blume 1666, 140), *Tapmissen-Talleken* 'ohvritall', sks *Schlacht-Lämlein* (VAKK, Blume 1666, 132). 'Ohvritalle' tähenduses on kaks *ke(ne)*-liitelist tuletist: *Tapmissen-Talleken* ja *Tappe-Talleken*. Mõlema puhul on alussõnaks liitsõna, mille esikomponendiks on tuletis (*Tapminne*, *Tappe*). Liitsõna *Tappe-Talleken* 'ohvritall', sks *Schlacht-Lämlein* (VAKK, Blume 1666, 140) esiosa *Tappe* 'tape-' on *e*-tuletis. See on vana kirjakeele spetsiifiline tuletis ning esineb tekstis ühel korral.

Heateo sünonüümina on kasutatud ka *mine*-tuletusliku järelkomponendiga liitsubstantiivi *Heh-Tegginne*, mis tänapäeva keelekasutuses sellisena enam ei esine. Jumala tähenduses on kasutatud ka liitsõnu *Önnisteggija*, sks *Heiland* (VAKK, Blume 1666, 86) ja *Ilmaönnisteggija* 'maailma önnisteggija', sks *Weld Heiland* (VAKK, Blume 1666, 102), millest esimest leidub tekstis sagedamini. Liitsõna järelkomponendi *ja*-liiteliseks tuletusaluseks võib olla ka laadivahelduslikke *e*-verbe, kus tüve *-e* on asendunud *i*-ga (*Önnisteggi/ja*, *Kurjateggi/ja*).

Tähenduselt vähem läbipaistva idiomatiseerunud tähendusega tuletisena esineb *Ülleastja* 'kurjategija', sks *Übeltäter* (VAKK, Blume 1666, 90). *Ülleastja* kõrval on kasutatud samas tähenduses ka *Kurja-Teggija*, sks *Übeltäter* (VAKK, Blume 1666, 34). Ühel korral kasutatakse ka tuletist sisaldavat fraasi *Silmade Walkus* 'nägemisvõime' tähenduses, sks *das Licht meiner Augen* (VAKK, Blume 1666, 68). Blume tekstis esineb ühel korral tuletis ka religioonimõistena *wihmne Kochto-Pehw* 'viimne kohtupäev', sks *jüngsten Gericht* (VAKK, Blume 1666, 144). Kolmainsuse märkimiseks esineb tekstis mitu erinevat kirjapilti: *kolmaino Jummal*, sks *Drei-Einigheit* (VAKK, Blume 1666, 2) (käänamisel on kaduma läinud tuletussufiks *-us*), *kolm-ainus Jummal*, sks *Drei-Einigheit* (VAKK, Blume 1666, 14), *kolmajnus Jummal*, sks *Drej-Ejnigkejt* (VAKK, Blume 1666, 104). On ka nimetusi, kus esikomponendiks on partikkel, millele järgneb teo- või tegijanimi – neid on kirjeldatud ühendverbidest moodustatud tuletistena (EKG 1995: 473–476). Blumel leiduvad nt ühendverbidest *Sisse-Minneminne*, sks *Eingang* (VAKK, Blume 1666, 160) ja väljendverbidest, nt *Heh-Tegginne*, sks *Wohltaten* (VAKK, Blume 1666, 150).

Kokkuvõttes võisid liitnimisõnade esikomponendiks olla järgmised tuletised:

- **mine-tuletis:** *Hingmisse-Pehw, Kannatamisse-Södda, Küssimisse-Sannat, Löpmisse-Offer* 'lepitusohver', *Sündmisse-Pehw* 'sünnipäev', *Tapmisse-Talleken* 'ohvritalleke'
- **us-tuletis:** *Ahastusse-Haud, Jütlusse-Ammet, Kihтусse-Laul, Kihтусse-Meng* 'kiituselugu', *Woimusse-neutminne* 'võidutsemine', *Woimusse-Lipp, Woimusse-Pehw* 'võidupäeval'
- **u-tuletis:** *Abbi-Ello-erra-rikminne, Abbi-Ello-Seissus, Ello-Aik, Ello-Först* 'eluvürst', *Patto-Willitzus, Tenno-Kandle* 'tänuvõimal', *Tenno-Laul* 'tänuvõimal', *Usko-Silmat* 'ususilmad'
- **lik-tuletis:** *Pehwlikko-Mees* 'päike'
- **s-tuletis:** *Jlma-önnis-teggija, Onnisteggija*
- **e-tuletis:** *tappe-Talleken* 'ohvritalleke'

Liitnimisõnade järelkomponendiks võisid olla järgmised tuletised:

- **mine-tuletis:** *Abbi-Ello-erra-rikminne, Heh-Teggeminne* 'heategu', *Erra-pehstminne, Jlma-Surreminne* 'surematu', *erra-wallaminne, Jmme-Sündminne, Jnnimesse-Sahminne, Jummalalaitminne, Jummalal-Olleminne, jures-Ellaminne, maha-jetminne, Röhmo-Pilkminne* 'rõõmupilk', *Silma-Pilkminne* 'silmapilk', *Sisse-Minneminne, Süddame-Tundminne* 'südametunnistus', *Taiwa-Minneminne, Ullestousminne, Welja-Minneminne, Welja-Wallaminne, Woimusse-neutminne* 'võimutsemine', *Üllewarjeminne* 'varjamine', *ülle-astminne* 'kuritegu'
- **ja-tuletis:** *Ette-Pajataja* 'eestkõneleja', *Jlma-önnis-teggija, Kurja-Teggija, Kurrati-Ullewoija* 'kurati võitja', *Onnisteggija, põhax-Teggija, Pörko-Tormija, ülle-astja*
- **us-tuletis:** *Abbi-Ello-Seissus, Jnnimesse-lehasus* 'inimolemine', *Jummalal-Kartus, Pehwa-Walkus* 'päevavalgus', *Wêe-huppotus*
- **lane-tuletis:** *Surma-Wainlane*

- **u-tuletis:** *Tenno-Laul* 'tänu laul', *heh-Teggo*, *Kihtusse-Laul* 'kiidulaul', *Risti-Usk*, *Röhmo-Laul*, *Unne-Neggo*
- **kene-tuletis:** *Jmme-Lapsokessest*, *Jnnimesse-Lapsoken*, *Mariasse-Pojaken*, *Röhmo-Lapsekesse*, *Soime-Lapsoken*, *Surma-Tundiken*, *Tapmisse-Talleken* 'ohvritalleke', *tappe-Talleken* 'ohvritalleke', *Turtel-Duwikenne* 'turteltuvikene', *Werri-Tilkake* 'veretilgake'
- **lik-tuletis:** *öikest-risti-Uskolik* 'õigeusklik'
- **line-tuletis:** *Lapse-Wohdalinne* 'sünnitaja', *öike-Uskolinne* 'õigeusklik'
- **e-tuletis:** *Homiko-Palwe*, *Öchto-Palwe*
- **tu-tuletis:** *Erra-wallitzetu* 'äravalitu'

Kõige rohkem on derivatiivsetest liitsubstantiivide osadest *mine*-tuletisi, enamasti just järelkomponendina. Silma paistab ka rohke modifitseeriva tuletusliite *-ke(ne)* kasutamine, esmajoones hellituse märkimiseks, nt Jeesuse nimetamisel liitsubstantiiviga *Mariasse-Pojaken*, sks *Marien-Söhnlein* (VAKK, Blume 1667, 182). *-ke(ne)* esineb mitmel kujul: lisaks tänapäevasele *ke-* ja *kene-*vormile kasutab Blume veel *ken-*vormi. *kene*-liitelises järelkomponendis võis olla alussõna türevokaali asemel deminutiivliide *-u*: *Soime-Lapsoken*, sks *Krippen-Kindlein* (VAKK, Blume 1667, 172). Liitsõnas *Errawallitzetu* 'äravalitu', sks *Ausserwêlte* (VAKK, Blume 1666, 162) on järelkomponendiks *tu*-tuletis. See on objekti väljendav tuletis, mille alussõnaks on ühendverb *ära valitsema*. Tegemist on *tud*-partitsiibist leksikaliseerunud tuletisega.

Blumel ei esinenud kindlaid liitsõnatuletisi, mille fraasipõhjast moodustatud tuletis iseseisva lekseemina ei esineks ja mille vahetu moodustaja oleks kindlasti tuletus. Tähdusest lähtudes esineb siiski liitsõnatuletisi, mille viimast sõnamoodustusprotsessi võib aimata – selleks võib olla liitsõna moodustamine. Nii näiteks jagunevad liitsõnad *Röhmo-Pilkminne* 'rõõmupilk' (ja analoogselt *Silma-Pilkminne* 'silmapilk') vahetuteks moodustusosadeks *Röhmo* + *Pilkminne*, sest tuletis *Pilkminne* väljendab hetke, mitte pilkumise protsessi. Seetõttu pole võimalik liitsõna jagada osadeks *Röhmo-Pilk* + *minne*.

Samuti on liitsõnas *Önnis-teggija* liitunud *s*-tuletis *önnis* ning *ja*-tuletis *teggija*. Täheenduse järgi otsustades on *Surma-Wainlane* liitsõna, sest on ebatõenäoline, et liitsõnast **surmavaen* oleks moodustatud tuletis. Ühendverbidest moodustatud *mine*-tuletiste puhul võiks viimaseks sammuks olla tuletus (*jures Ella + minne, sisse minne + minne* jne).

Tänapäevasega võrreldes on eripärase tähendusega järgmised liitsubstantiivid: *Emma-Tarwas* 'emahirv', *Ilma-Surreminne* 'surematus', *Junimesse-lehasus* 'inimlikkus', *Junimesse-Nathur* 'inimkond', *Lapse-Wohdalinne* 'sünnitaja', *Neitsi-Kombe* 'neitsilikkus', *Pehwlikko-Mees* 'päike', *Perris-Mah* 'isamaa', *Püti-Rahha* 'taskuraha'.

5.2. Liitsubstantiivide jagunemine tähendusrühmadesse

Täheenduse alusel saab liitsubstantiivid jaotada 13 tähendusrühma. Rühmad on leitud autori tunnetuse alusel ja liitsubstantiive omavahel kõrvutades. Kõige rohkem leidub liitsubstantiive, mis märkisid kiriklikke toiminguid või kirikuga seotud inimesi. Ehkki on ootuspärane, et kristliku valdkonna sõnavarahulk on suurem, siis ometi on võrdlemisi palju ka ilmalikku sõnavara, eelkõige ühiskonnasuhete ja maailma tähistamiseks. Samuti leidub abstraktse sisuga liitsõnu ja aega märkivaid mõistetähistusi. Eraldi tähendusrühma moodustavad protsesse väljendavad liitsubstantiivid, mis on enamasti moodustatud ühendverbidest. Blumele eripärane on pühade ja tähtpäevade nimetuste rohkus, mistõttu on need esitatud eraldi rühmana.

Eraldi rühma moodustasid kujundlikud liitsubstantiivid, mille vorm on sageli tingitud kontekstist, nt lauses *wotta sinno Südda **Kihтусse-Menge** nink sinno Suh **Tenno-Kandle** ette / panne nende pehle armsast hehsti hellisewat **Auwo-Keélet*** 'võta oma süda kiidulauluks ja suu tänukandleks, pane nende peale armulikult hästi helisevad aukeeled' (VAKK, Blume 1667, 12). Viimases näites on ülistust kujutatud kiidulauluna. Kujundliku liitsõnaga tähistati mõnikord ka Jumalat või Jeesus Kristust, nt liitsõnaga *Joulo-Werre (ande)* 'Jeesuslaps'.

Saksa keel oli liitsõnamoodustuses suureks eeskujuks. Empiirilise materjali hulgas leidub ka saksa tõlkelaene: *Pehwa-Walkus* (sks *Tage Licht*), *Jnnimesse-Lapsoken* (sks *Menschen-Kindlein*), *Kunninga-Rikkus* (sks *König-Reich*) jne. See, et religioossetes tekstides leidub nii palju ilmalikke sõnavara, võiks iseloomustada Blume sõnavara rikkust – piirdunud pole vaid kristlike mõistetähistustega, vaid liitsõnu moodustatakse lisaks religioossetele terminitele ka igapäevasest sõnavarast.

Loodus ja inimese elukäik: *Emma-Tarwas* 'emahirv', sks *Hindin* (VAKK, Blume 1667, 66), *Jnnimesse-Lapsoken*, sks *Menschen-Kindlein* (VAKK, Blume 1667, 172), *Lapse-Wohdalinne* 'sünnitaja', sks *Kind-betterin* (VAKK, Blume 1667, 174), *Löhw-Koir* 'lõvi', *Metz-Kitz*, sks *Rehe* (VAKK, Blume 1667, 66), *Pehwa-Walkus*, sks *Tage-Licht* (VAKK, Blume 1667, 22), *Suiwa-Aik* 'suveaeg', sks *Sōmer* (VAKK, Blume 1666, 50), *Tuld-Assi* 'tulekahju', *Tulle-Kahjo*, sks *Feuer-Noht* (VAKK, Blume 1666, 124), *Turtel-Duwikenne*, *Wêe-Kahjo* 'veeuputus', *Wêe-huppotus*, *Wihna-Puh* 'viinapuu', sks *Wein-Stökke* (VAKK, Blume 1667, 62)

Põllumajandus, tööriistad: *Heina-Mah* 'heinamaa', sks *Wise* (VAKK, Blume 1667, 22), *Töh-Rihst*, *weixe-lout* 'loomalaut', sks *Vih Stall* (VAKK, Blume 1667, 174)

Somaatiline sõnavara, tervis: *Emma-Jhhust* 'emaihu, sünnist saati', *Katko-Többi*, *Kessi-warrade* 'käsivarte', sks *Arm* (VAKK, Blume 1667, 162), *Luh-Kontit*, *Luh-liggimisset* 'luud-liikmed', *Silma-wessi*, sks *Trähnen* (VAKK, Blume 1666, 32), *Werri-Tilkakeste* 'veretilgakeste'

Ühiskondlikud suhted ja maailm: *Egipti-Mah*, *Jnnimesse-Nathur* 'inimkond', sks *Menschheit* (VAKK, Blume 1667, 184), *Jssa-Mah*, *försti-Waldat* 'vürstivallad', sks *Fürsten-tuhm* (VAKK, Blume 1667, 68), *Judea-Mah*, *Kochto-Kodda*, sks *Richt-Haus* (VAKK, Blume 1667, 66), *Kochto-Pehw* 'kohtupäev', sks *Gericht* (VAKK, Blume 1666, 142), *Kohto-wannamb*, sks *Obrigkeit* (VAKK, Blume 1667, 20), *Kunninga-Kep*, sks *Zepter* (VAKK, Blume 1667, 160), *Kunninga-Rikkus*, sks *König-Reich* (VAKK, Blume 1666, 112), *Keh-Mees* 'käendaja', sks *Bürge* (VAKK, Blume 1666, 124), *Mah-Jlm*, sks *Weld* (VAKK, Blume 1667, 68), *Perris-Mah* 'isamaa', *Puh-Sepp*, *Püti-Rahha* 'taskuraha', sks *Beut-Pfennia* (VAKK, Blume 1667, 76), *Rawo-Först* 'rahuvürst', sks

Friede-Fürst (VAKK, Blume 1667, 32), *Södda-Mees*, *Wahhe-Mees* 'vahendaja', sks *Mitler* (VAKK, Blume 1667, 156)

Abstraktsed mõisted: *Abbi-Ello-erra-rikminne* 'abielurikkumine', sks *Ehebruch* (VAKK, Blume 1667, 6), *Abbi-Ello-Seissus*, sks *Ehe-Stand* (VAKK, Blume 1667, 20), *Jlma-Röhm*, sks *Weld-Freude* (VAKK, Blume 1667, 28), *Jmme-Salla-Assi* 'imesaladus', sks *Wunder-Geheimnis* (VAKK, Blume 1667, 186), *Jnnimesse-lehasus* 'inimsus, lihalikkus', sks *Menschheit* (VAKK, Blume 1667, 184), *joulo-Röhm*, sks *Weinacht-Freude* (VAKK, Blume 1667, 168), *Méle-heh* 'meelehea', sks *Begierd* (VAKK, Blume 1666, 68), *Peh-Tükk*, *Röhmo-Pilkminne* 'rõõmupilk', sks *Freuden-Blik* (VAKK, Blume 1667, 74), *Silma-Terra*, *Süddame-Pohjast*, *Süddame-Tundminne* 'südametunnistus', *Unne-Neggo* 'unenägu', sks *Träumen* (VAKK, Blume 1666, 58), *Wehje-Waim* 'väevaim', sks *Kraft-Geist* (VAKK, Blume 1667, 122)

Protsessid: *juries-Ellaminne*, sks *Beiwonung* (VAKK, Blume 1666, 150), *errawallaminne* 'äravalamine', sks *Vergiessung* (VAKK, Blume 1667, 34), *maha-jetminne* 'mahajätmine', sks *Lassen* (VAKK, Blume 1666, 86), *sisse-minneminne* 'sisseminemine', sks *Eingang* (VAKK, Blume 1666, 160), *wasto-Könne*, sks *Wider-Rede* (VAKK, Blume 1666, 70), *welja-minneminne* 'väljaminemine', sks *Ausgang* (VAKK, Blume 1666, 160), *Welja-Wallaminne* 'väljavalamine', sks *Ausgiessung* (VAKK, Blume 1667, 122), *Woimusse-neutminne* 'võidutsemine', sks *Triumpf* (VAKK, Blume 1667, 68), *Üllewarjeminne* 'varjamine', sks *Überschattung* (VAKK, Blume 1667, 158)

Aeg: *Ello-Aik*, sks *Zeit des Lehbens* (VAKK, Blume 1666, 64), *Silma-Pilkminne* 'silmapilk', sks *Augenblik* (VAKK, Blume 1667, 32), *Surma-Tundiken* 'Surmatunnike', sks *Stärb-Stündlein* (VAKK, Blume 1666, 4), *Sündmisse-Pehw* 'sünnipäev', sks *Gebuhrts-Tag* (VAKK, Blume 1667, 154), *Woimusse-Pehw* 'võidupäev', sks *Siegs-Tage* (VAKK, Blume 1667, 70)

Kujundlikud mõisted: *Ahastusse-Haud*, sks *Trübsahl* (VAKK, Blume 1667, 72), *Armo-Tibat* 'armutiivad', *Auwo-Keélet* 'ülistuskeeled', sks *Ruhm-Seiten* (VAKK, Blume 1667, 12), *Ello-Först* 'eluvürst', sks *Fürst des Lehbens* (VAKK, Blume 1667, 70), *Homiko-Wacht*, sks *Morgenwacht* (VAKK, Blume 1666, 134), *Kihtusse-Meng*

'kiidulaul', sks *Lohb-Psalter* (VAKK, Blume 1667, 12), *Pehwlikko-Mees* 'päike', sks *Sonnen-Mann* (VAKK, Blume 1667, 70), *Tenno-Kandle* 'tänu-kannel', sks *dank-Harffe* (VAKK, Blume 1667, 12), *Usko-Silmat* 'ususilmad', *Woimusse-Lipp* 'võidulipp', sks *Siegs-Fahne* (VAKK, Blume 1667, 76)

Kiriklik sõnavara:

Kiriklikud toimingud ja kirikuga seotud isikud: *Ette-Pajataja*, sks *Vohrsprächer* (VAKK, Blume 1667, 114), *Homiko-Palwe*, sks *Morgen-Gebeht* (VAKK, Blume 1666, 102), *Ilma-Surreminne* 'surematus', *Jumala-Ramat* 'piibel', sks *Bibel* (VAKK, Blume 1667, 186), *jütlusse-Am̄et*, sks *Predig-Amt* (VAKK, Blume 1667, 128), *Küssimisse-Sannat*, sks *Frage-Stücken* (VAKK, Blume 1667, 156), *Löpmissse-Offfer* 'lepitusohver', *Ochto-Sömen-Aik*, sks *Abend-Mahl* (VAKK, Blume 1667, 132), *Peh-Jssa*, sks *Ertz-Vater* (VAKK, Blume 1667, 166), *Polle-Offfer* 'põletusohver', sks *Brand-Opffer* (VAKK, Blume 1666, 92), *Risti-Usk*, sks *kristlichen Glauben* (VAKK, Blume 1667, 180), *Risti-Innimenne*, sks *Kristen-Schahr* (VAKK, Blume 1667, 172), *Risti-Kirko*, *Risti-Latw*, sks *Stam des heiligen Kreutzes* (VAKK, Blume 1676, 106), *Risti-Rachwas*, sks *Kristenheit* (VAKK, Blume 1667, 68), *Risti-Sammas*, sks *Stamm des heiligen Kreutzes* (VAKK, Blume 1666, 132), *Süh-Offfer* 'lepitusohver', *Tapmissse-Talleken* 'ohvritalleke', *Tappe-Talleken* 'ohvritalleke', *Taiwa-Trohn*, sks *Him̄els-Trohn* (VAKK, Blume 1667, 154), *teus-Offfer* 'täisohver', sks *gantze Opffer* (VAKK, Blume 1666, 92), *Ullemb-Preester* 'ülempreester', sks *Hohe-Priester* (VAKK, Blume 1667, 16), *Ullestousminne* 'ülestõusmine', sks *Aufferstehung* (VAKK, Blume 1667, 84), *Öchto-Palwe*, sks *Abend-Gebeht* (VAKK, Blume 1666, 120), *öike-Uskolinne*, sks *rächtgleubig* (VAKK, Blume 1667, 50), *öikest-risti-Uskolik* 'õigeusklik', sks *rächt-gleubig* (VAKK, Blume 1667, 32)

Jumal ja Jeesus Kristus: *Armo-Kunningas*, sks *Gnaden-König* (VAKK, Blume 1667, 32), *Jmme-Lapsokenne*, sks *Wunder-Kindlein* (VAKK, Blume 1667, 186), *Ilma-õnnis-teggija*, *Jummala-Olleminne* 'jumalikkus', sks *Gottheit* (VAKK, Blume 1667, 184), *Joulo-Werre (ande)* 'Jeesuslaps', sks *Weinacht-Schatz* (VAKK, Blume 1667, 170), *Kolmainus*, *Mariasse-Pojaken*, *Pöhax-teggija* 'pühitseja', *Onnis-teggija*, *Röhmo-Lapsekenne*, sks *Freuden-Kindlein* (VAKK, Blume 1667, 182), *Soime-Lapsoken* 'sõimelapsuke'

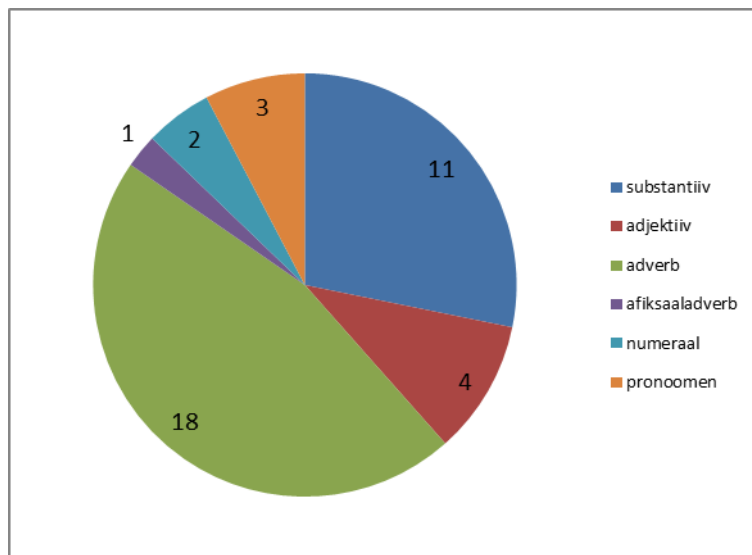
Kristlik eluviis: *Abbi-Mees*, sks *Hort* (VAKK, Blume 1667, 164), *heh-Teggo*, sks *gut Wärk* (VAKK, Blume 1666, 132), *Heh-Teggeminne*, *Heh-Töh*, *Hingmisse-Pehw*, sks *Sabbater* (VAKK, Blume 1667, 58), *Jmme-Sündminne*, sks *Wunder-Gebuhrt* (VAKK, Blume 1667, 182), *Jnnimesse-Sahminne*, sks *Mensch-werdung* (VAKK, Blume 1667, 182), *Jumala-Kartus*, sks *Gottsehligkeit* (VAKK, Blume 1667, 4), *Erra-pehstminne* 'ärapäästmine', sks *Erlösung* (VAKK, Blume 1666, 134), *Erra-wallitsetude* 'äravalitute', sks *Ausserwêelten* (VAKK, Blume 1666, 162), *Kihtusse-Laul*, sks *Lohb-Gesang* (VAKK, Blume 1667, 12), *Kurrati-Ullewoija*, sks *Teufels-Uberwinder* (VAKK, Blume 1667, 68), *Neitsi-Kombe* 'neitsilikkus', sks *Jungfrauschaft* (VAKK, Blume 1667, 178), *Paradisi-Aid*, sks *Paradies* (VAKK, Blume 1666, 78), *Röhmo-Laul*, sks *Freud-Gesang* (VAKK, Blume 1667, 186), *Taiwa-Minneminne*, *Tenno-Laul*, sks *Lohb Gesang* (VAKK, Blume 1667, 186), *Werre-Süh* 'veresüü', sks *Bluht-Schulden* (VAKK, Blume 1666, 92)

Mittekristlik eluviis: *Jummala-Laitminne*, sks *Lesterung* (VAKK, Blume 1667, 6), *Kannatamise-Södda*, sks *Passions-Krieg* (VAKK, Blume 1667, 130), *Kurja-Teggija*, *Pörko-Haud*, *Pörko-Werraw* 'pörguvärav', sks *Höllen-Pforte* (VAKK, Blume 1667, 76), *Pörko-Tormija* 'pörgutormaja', sks *Höllen-Stürmer* (VAKK, Blume 1667, 68), *Patto-Willitzus*, sks *Sünden-Elend* (VAKK, Blume 1667, 24), *Surma-Wainlane*, sks *Feind* (VAKK, Blume 1667, 26), *wanggi-Rachwas*, sks *Gefangenen* (VAKK, Blume 1666, 112), *Surma-Hedda* 'surmahäda', sks *Todes-Noht* (VAKK, Blume 1667, 122), *Wanggi-Tohrn*, *ülle-astja* 'kurjategija', sks *Übeltäter* (VAKK, Blume 1666, 90), *ülle-astminne* 'üleastumine', sks *Überträtung* (VAKK, Blume 1666, 50)

Pühad: *joulo-Aik*, *Leha-Wotme-Aik* 'lihavötteaeg', *Leha-Wotme* 'lihavöte', sks *Ohstern* (VAKK, Blume 1667, 84), *Leha-wotme-Pehw* 'lihavöttepäev', sks *Ohster-Tage* (VAKK, Blume 1667, 64), *Nelli-Pühha-Pehw*, sks *Pfingst-Tahg* (VAKK, Blume 1667, 104), *Nelli-Pühhi*, sks *Pfingsten* (VAKK, Blume 1667, 132), *Nelli-pühhi-Wöras* 'nelipühakülaline', *Nêeri-Ahsta* 'uusaasta', sks *Neue Jahr* (VAKK, Blume 1667, 28), *Neri-Pehwa-Aik*, *Nêeri-Pehw*, sks *neuen Jahre* (VAKK, Blume 1667, 28), *suhr-Rede-Pehw*

5.3. Liitadjektiivid

Liitadjektiive esineb tekstides vähe. Blumel leidub rindliitadjektiive kaks: *põha-õnnis* ja *rõhmus-kihtew*. Liitomadussõnad võivad koosneda kahest omadussõnast, nimisõnast ja omadussõnast, arvsõnast ja omadussõnast ning partiklist ja omadussõnast (Viitso 2003: 90). Esiosaks on kõige sagedamini substantiivituvi (*elu-julge*), harvem ka adjektiivne esiosa (*pisi-tilluke*). (EKG 1995: 557–558) Blume liitsõnade esiosaks on sagedamini adverb, substantiiv ja adjektiiv (vt joonis 10). Liitsõnas *igga-pehwane*, sks *tehglich* (VAKK, Blume 1666, 50) on esiosaks proadjektiiv *iga*, liitsõnas *perra-tullew* adverbiline murdesõna *perra* 'järele'. Kuna tekstides leidunud liitadjektiivide hulk on väike (39), siis ei saa nende kasutuse kohta erilisi üldistusi teha, kuigi siinse materjali hulgas paistab silma, et liitadjektiivide esiosa sõnaliik varieerub rohkem kui liitsubstantiivide puhul, kus esiosaks on enamasti (rohkem kui 2/3 juhtudest) substantiiv. Kõige sagedasem liitmismall on adverbi liitumine adjektiiviga (8 korral).

Joonis 10. Liitadjektiivide esiosa sõnaliik

Substantiivse esiosaga liitadjektiividest on kõige tavalisemad need, kus esiosa osutab põhiosaga märgitud omaduse määra, enamasti suurt määra. Võrdlus võib olla ka kaudne või puududa – siis annab esiosa põhiosale üldise intensiivistava lisavarjundi. Kromaatilisi värvusi märkivad liitadjektiivid täpsustavad värvitooni. Omaduse määra täpsustatakse ka esiosaga *-pool*, väljendades selle poolikust. Substantiivne esiosa võimaldab ka täpsustada

seda, mis asja või nähtusega ühenduses omadus esile tuleb. (EKG 1995: 558–561) Blumel leidub üks kromaatilist värvust märkiv liitadjektiiv – *Werre-punnane*, sks *Bluht-Rot* (VAKK, Blume 1666, 104). Võrdlevas seoses on täiend- ja põhisõna liitadjektiivis *Rosihn-Karwa* 'punakaspruun', sks *Rosin-Farben* (VAKK, Blume 1666, 132). Ühtlasi on selle viimane osis osastavakujuline *-karva*. Enamik Blume liitadjektiive on huvitava vormiga, mh leidub palju adverbi ja adjektiivi ühendeid, konstruktsiooni *ilma + mata*-vormis verb või *ilma + abessiivivormis* substantiiv.

Kokku kirjutatud adverbi ja adjektiivi ühenditest leiduvad nt *körkest-kihtetut*, sks *hoch-gelohet* (VAKK, Blume 1666, 144), *körkest-armastut*, sks *hoch-gelibet* (VAKK, Blume 1666, 150) ja ülivõrdevormid *köikekorkemb*, sks *höchster* (VAKK, Blume 1667, 122), *keike-weggiwenne*, mis tänapäeval kirjutatakse lahku. Lauses *Sex tarwix andko sul / minno armas Hing keike kirkemba Poik CHRJSTUS JESUS omma Armo nink põha Waimo* 'selle jaoks andku sul, mu armas hing, kõigekõrgema poeg Jeesus Kristus oma armu ning püha vaimu' (VAKK, Blume 1667, 84) esineb *keike kirkemba* substantiivina Jumala märkimiseks, ülejäänud lausetes esineb see adjektiivselt. Antonüümipaarina esineb tekstis *Jummala-kartmatta*, sks *Gottlos* (VAKK, Blume 1667, 4) ja *Jummala-kartlik*, sks *Gottsälig* (VAKK, Blume 1667, 164). Esimese puhul on tegemist leksikaliseerunud *mata*-vormiga (*ma*-infinitiiv ilmaütlevas käändes), millega väljendatakse jumalakartuse puudumist. *Jummala-kartlik* esineb vaid adjektiivina, *Jummala-kartmatta* esineb korra ka substantiivina: *Jummala kartmattal on palju waiw ke aggas JSSANDA pehle lohtap / sedda sahp Arm ümber-andma* 'jumalakartmatutel on raske, aga kes loodab issanda peale, selle osaks saab arm' (VAKK, Blume 1666, 52). Sarnaselt on moodustatud *ilma + mata*-vormiga leksikaliseerunud liitsõna *ilma-möhtmatta* 'möötmatu', sks *unermeslich* (VAKK, Blume 1667, 158). Võrdlemisi palju on kasutatud määrsõna *ilma* liitsõna osana: *ilma-lahhota* 'lahutamatu', sks *unzertrenlich* (VAKK, Blume 1667, 182), *ilma-pehstmatta*, sks *unauf löslich* (VAKK, Blume 1667, 182), *ilmarojatta* 'puhas', sks *unbeflekte* (VAKK, Blume 1667, 178), *ilma-rikmatta*, sks *unverseret* (VAKK, Blume 1667, 178). Liitsõna põhikomponendiks on tegusõna *päästmata* ja ilmaütlevas käändes nimisõna *roe*. Nendes näidetes esineb topelt abessiivsus: ilmaütleav käänne ja määrsõna *ilma*, mis kordab ilmaütleava käände

funktsiooni. Liitsõna *aino-sündinut*, sks *eingebohner* (VAKK, Blume 1667, 182) on leksikaliseerunud *nud*-partitsiip. Selle esikomponent *ainus* käändub Blumel esineb veel vanapärasel vormis *aino* 'ainsa'.

Väljakujunenud mõistetähistusteks võib pidada järgmisi liitadjektiive, mis esinevad Blumel alati kokkukirjutatult: *Jummala-kartlik*, *kolmkordalinne*, *körke-auwsa*. Veidi enam kui pooltel kordadel kirjutati kokku liitsõnad *jummala-kartmatta* (kolmel korral viiest) ja *südda-arms* (kolmel korral neljast). Pigem kirjutab Blume lahku järgmised sõnaühendid: *keike weggiwenne* (kuuest korrast viiel juhul kirjutatud lahku), *tenna pehwane* (neljast korral kolmel juhul kirjutatud lahku). Ülejäänud liitadjektiivid esinevad Blume tekstides korra või kaks.

Ka liitadjektiivide seas on liitsõnu, mille järelkomponendiks võis olla tuletis:

- **ne-tuletis:** *eddes-pittine*, *igga-pehwane*, *keik-suggune*, *keike-weggiwenne*, *Kolmsuggune*, *tennapehwane*, *weljaspittine*
- **lik-tuletis:** *ilma-sühdlik* 'süütu', *Jummalakartlik*
- **v-tuletis:** *Kihtusse-pajataw*, *perra-tullew* 'järgnev', *röhmus-kihtew*, *walko-paistew*, *önsax-teggew*, *ülles-tousew*
- **line-tuletis:** *kolmkordalinne*
- **s-tuletis:** *Südda-arms* 'südamele armas', *pöha-önnis*
- **ja-tuletis:** *Kahjo-Teggija* 'kahjurõõmus', sks *Schaden-Froh* (VAKK, Blume 1667, 26)

Tuletusliku esikomponendiga esineb vaid kaks liitadjektiivi, mõlemad *us*-tuletisest esiosaga: *Kihtusse-pajataw*, *Woimusse-teus*. Kõige enam on liitsõna põhisõnaks *ne*-tuletis või *v*-kesksõna vorm. Deverbaalsed *önsax-teggew*, sks *allein-sehligmachend* (VAKK, Blume 1666, 16), *ülles-tousew*, sks *angehend* (VAKK, Blume 1666, 4) kujutavad endast leksikaliseerunud oleviku kesksõna vorme. Blumel leidunud liitsõnad *ülles-tousew*, *önsax-teggew* tänapäevakeele sõnavaras ei leidu. Huvitav liitadjektiiv on *ja*-tegijanimest

leksikaliseerunud *Kahjo-Teggija*, mis vormiselt võiks olla substantiiv, ent saksakeelse vaste järgi otsustades (sks *Schaden-Froh*) esineb adjektiivina 'kahjurõõmus'.

Liitadjektiivide hulgas on liitsõnatuletisi, mille fraasipõhjast moodustatud tuletis iseseisva lekseemina ei esine: *eddes-pittine*, *keik-suggune*, *kolmkordalinne*, *Kolmsuggune*, *weljaspittine*. Nende puhul on tegemist kindlate liitsõnast moodustatud tuletistega. Tänapäevasega võrreldes on tähendus läbipaistmatu järgmistes liitadjektiivides: *ilma-sühdlik* 'ilmsüütu', *perratullew* 'järgnev', *walko-paistew* 'hele'.

5.4. Liitadjektiivide jagunemine tähendusrühmadesse

Kuna liitadjektiivide hulk on väike, siis ei saa teha ka suuri järeldusi tähtsamate tähendusrühmade kohta. Eraldi saabki tuua välja kristliku valdkonna liitadjektiivid ja abstraktse tähendusega liitadjektiivid. Esimene neist on tähtsaim tähendusrühm – religioosse sisuga tekstide puhul on see ootuspärane. Leidub kaks värvust märkivat liitadjektiivi ning hulk selliseid, mis liigitusid muude alla.

Liitadjektiivide puhul on näha huvitavat saksa keele mõju – Blume kasutab paralleelselt liitadjektiive *körkekihtetut* ja *körkest-kihtetut*, mõlemal juhul on saksakeelseks vasteks *hochgelobt*. Seega võib saksa keelest mõjutatuna moodustada liitsõnu, mis eesti keeles on harjumatud. Samuti on huvitav liitadjektiiv *Südda-armas*, sks *Hertz-liebst*, milles saksa keelest otse tõlgitud vormid ei väljenda komponentide vahelist seost, ehkki võib eeldada, et mõeldud on südamele armast.

Värvus: *Werre-punnane*, *Rosihn-Karwa* 'punakaspruun'

Kristlik valdkond: *ilma-lahhota* 'lahutamatu', *ilma-pehstmatta* 'päästmata', *ilma-sühdlik* 'ilmsüütu', sks *unschuldig* (VAKK, Blume 1666, 106), *ilma-sühdta* 'süütu', sks *unschuldig* (VAKK, Blume 1667, 8), *Jummalakartlik*, *jummala-kartmatta*, *Kihtusse-pajataw* 'kiitev', sks *Lohb-sprächend* (VAKK, Blume 1667, 132), *keikekorkem*, *Körke-auwsa* 'auväärne', sks *hochwürdig* (VAKK, Blume 1667, 20), *körkekihtetut* 'kõrgesti kiidetud', sks *hochgelobt* (VAKK, Blume 1667, 180), *körkest-kihtetut*, *körkest-armastut*, *keike-weggiwenne*, *Waimo-röhmas* 'vaimurõõmus', sks *Geist-frölich* (VAKK, Blume

1667, 118), *walko-paistew* 'hele', sks *helleuchtend* (VAKK, Blume 1667, 64), *önsax-teggew*, *ülles-tousew*, sks *angehend* (VAKK, Blume 1666, 4)

Abstraktne omadus: *aino-sündinut*, *Armo-teus*, sks *lieb-reich* (VAKK, Blume 1666, 98), *ilma-pohjatta* 'põhjatü', sks *unerschöpflich* (VAKK, Blume 1666, 64), *ilmarojatta* 'puhas', *ilma-üllewoitmatta* 'võitmatu', sks *unüberwündlich* (VAKK, Blume 1667, 78), *põha-önnis*, sks *heilig-sehlig* (VAKK, Blume 1667, 174), *rõhmus-kihtew*, sks *frölich-lobend* (VAKK, Blume 1667, 82), *Südda-armas*, sks *Hertz-liebst* (VAKK, Blume 1667, 176)

Muu omadus: *igga-pehwane* 'igapäevane', *ilma-hukka-minnematta* 'kadumatu', sks *unvergänglich* (VAKK, Blume 1667, 70), *ilma-möhtmatta* 'mõõtmatu', sks *unermeslich* (VAKK, Blume 1667, 158), *ilma-rikmatta*, *keik-suggune* (VAKK, Blume 1666, 122), *kolmkordalinne* 'kolmekordne', sks *drei-fach* (VAKK, Blume 1667, 74), *Kolmsuggune*, sks *drei* (VAKK, Blume 1667, 6), *monne-sarnane*, sks *vielseitig* (VAKK, Blume 1666, 152), *perra-tullew* 'järgnev', sks *Nachkommen* (VAKK, Blume 1666, 110), *tennapewane*, sks *gegenwertig* (VAKK, Blume 1667, 130), *weljaspittine*, sks *eusseracher* (VAKK, Blume 1667, 28), *Woimusse-teus* 'võidurohke', sks *sieghaftig* (VAKK, Blume 1667, 158)

6. Blume liitsõnade võrdlus G. Mülleri, H. Stahli ja H. Gösekeni liitsõnadega

Siin peatükis võrreldakse Blume tekstidest „Geistliche Wochen-Arbeit“ ja „Geistliche Seelen-Ergötzung“ leitud liitsubstantiive ja -adjektiive G. Mülleri jutlustes, H. Stahli teostes ja H. Gösekeni sõnastikus esinevate vastavate liitsõnadega. Vaadeldakse eelkõige seda, kas Blumel on liitsõnu, mida teised 17. sajandi olulised autorid ei kasuta. Samuti uuritakse, milliseid mõistetähistusi on kõik neli autorit pigem kokku kirjutanud. Näidete otsimisel pole tähelepanu pööratud liitsõnade erinevatele kirjakujuudele – näitesõnaks on valitud sagedasema kirjakujuuga liitsõna. Kui liitsõna võis esineda nii kokku- kui ka lahkukirjutatult, siis on tabelisse toodud näide mõlema kohta.

6.1. Liitsubstantiivid

Kui võrrelda Blume, Gösekeni ja Stahli kokkukirjutamistavasid, siis Blume kirjutas sõnu sagedamini kokku. Teistest sõnaliikidest moodustatud liitsõnade puhul kirjutasid Göseken ja Müller pigem kõik sõnad lahku ning Stahlil varieerus kokku- ja lahkukirjutus suurel määral. Stahli tekstides paistis silma, et substantiivse esiosaga liitsõnades (eriti kui põhiosaks oli liitsõna, eelkõige substantiiv) on rohkem varieerumist ja lahkukirjutamist, nt *risti uscko* (VAKK, Stahl 1637, 71), *rõhmo laul* (VAKK, Stahl 1641, 379), *surma hedda* (VAKK, Stahl 1637, 103), *taiwa trohn* (VAKK, Stahl 1637, 236), *tulle kahjo* (VAKK, Stahl 1637, 243), *wangki rahwas* (VAKK, Stahl 1641, 72), *weh kahjo* (VAKK, Stahl 1637, 243), *Werre punnane* (VAKK, Stahl 1641, 490), *Öchto Palwe* (VAKK, Stahl 1632, 27). Abstraktsemate liitsõnade puhul on märgata, et Göseken kirjutas need pigem lahku. Ühendverbidest moodustatud liitsõnad on kõigil autoritel, ilmselt saksa ortograafia mõjust tingituna pigem kokku kirjutatud. Ühendverbe kirjutati kokku ka verbidena, mitte ainult neist moodustatud tuletistes (nt Blumel *erra-pehstminne*), nt Gösekenil *errapehstma* ja *errawallama* ning Blumel *erra-unnustama* (VAKK, Blume 1666, 16) ja

erra-kaotan (VAKK, Blume 1666, 86). Blume on kirjutanud eessõna *ilma* kokku seotud *mata*-vormiga (*ilma-möhtmatta*), samal ajal kui Göseken pigem kirjutas need lahku. Harvem olid need kasutusel nii kokku- kui ka lahkukirjutatult.

Liitsubstantiive, mis esinevad nii Blume kui ka Gösekeni, Mülleri ja Stahli tekstides, on kokku 21 (vt tabel 2). Materjali hulgas on ka liitsubstantiive, mida kirjutas vähemasti korra kokku vaid Blume: *emaihu*, *Juudamaa*, *jumalakartus*, *ristiusk*. Kõik kirjutasid vähemasti korra kokku järgmised liitsubstantiivid: *abimees*, *äravalitu*, *käsivars*, *lihavõttepüha*, *õnnistegija*, *peatükk*, *vahemees* 'vahendaja', *sõjamees*.

Kui Blumel esineb võrdlemisi palju liitsõnalisi pühade nimetusi, siis Gösekenil ja Stahlil leidub neid üksikuid, nt Stahl kasutab liitsõna *leeha-wotme pehw* (VAKK, Stahl 1637, 39). Osalt on põhjuseks ka see, et Blumel koosnesid pühadega seotud liitsõnad sageli rohkem kui kahest komponendist, kusjuures üks osis võis olla üldisema tähendusega, nt *ajal*, *pehwal*. Nii Gösekenil kui ka Stahlil on olemas liitsõna *nelipüha*, kuid mitte *nelipühapäev* nagu Blumel. Stahlil olid aega täpsustavad osised kirjutatud pigem ülejäänud liitsõnast lahku, nt *leeha-wotme pehwal*.

Valdavalt on liitsõnade sõnesagedus väike, enamasti alla 0,15%. Sagedasemad on järgmised liitsubstantiivid: *heategemine* (Blume 0,33%, Müller 0,54%), *õnnistegija* (Blume 0,73%, Müller 0,57%, Stahl 0,26%), *ülestõusmine* (Blume 0,41%, Müller 0,16%). Müller kasutab teistest rohkem liitsubstantiive *hèè tõh* (0,31%), *rjysti Kircko* (0,64%). Blumel esinevad sagedamini *Homiko-Palwe* (0,29%) ja *Öchto-Palwe* (0,29%) ning pühade nimetused, nt *Nelli-Pühhi* (0,53%).

Blume tekstis esineb vaid korra liitsubstantiiv *erra-wallitzetude* 'äravalitu': *Keik Erra-wallit=zetude Taiwas* 'Kõik väljavalitud taevas' (VAKK, Blume 1666, 162). Mülleri ja Stahlil võis sama sõna esineda ka täiendina: *se-sinnane on mu üx erra-wallitzetut abimees* 'see on mu väljavalitud abimees' (VAKK, Stahl 1638, 167), *Iumalast erra-wallitzetuth Mehe Martino Luth : kaas* 'Jumala poolt valitud mehe Martin Lutheriga' (VAKK, Müller 1601, 11). Blumel esinenud *Luh-liggmiste* esineb somaatilises tähenduses: *ep olle muhd kud Südeame nink keik Luh-liggmiste Leikkaminne* 'ei ole muud kui südame ja luude-liikmete lõikamine' (VAKK, Blume 1669, 6). Stahlil leidub

aga ka lause, kus konteksti põhjal otsustades tundub liitsubstantiiv esinevat tähenduses 'kaasinimene, sugupõlv': *Sem-perrast heitket hennesseest erra se walle / ninck rehckiket se tödde / igka iix omma ligkimesse kahs* 'Seepärast hoiduge valest endas ja rääkige seda tõde, igäüks oma ligimestele' (VAKK, Stahl 1638, 132). Blumel esinenud *Mah ilm* (VAKK, Blume 1667, 166) ei esine kordagi teistel autoritel. Stahlil esineb liitsõna *ilmamaa*: *Keick Jhma mah on töis temma auwo* 'Kogu maailm on täitunud tema auga' (VAKK, Blume 1641, 356). *Jumalaisa* esineb Stahlil võrdlemisi harva, selle asemel kasutab ta tihti konstruktsiooni *Jummal se Jssa*, sks *Gott der Vater* (VAKK, Stahl 1632: 27). Liitsõnu *Süddame-Tundminne*, *Tapmisse-Talleken* ja *Löpmissse-Offer* teistel ei esinenud, kuigi liitsõna järelkomponendina liitunud tuletis *tapminne* esineb küll Stahlil ja ka Gösekenil. Samuti leidub kõigil autoritel iseseisvalt tuletis *Tundminne* ning *Löpminne*.

Blume	Müller	Stahl	Göseken	Tähendus
Abbi-Mehel	Abbÿ-mees	abbi-mees	Abbi mees/Abbimees	abimees
Emma-Ihho/Emma Ihhust	Eṁa Hiwust	emma ihust	Emma Jhhust	emaihu, sünnist saati
Erra-wallit=zetude	erra-wallitzetuth	Erra-wallitzetutte	errawallitzetut	äravalitu
Issa Mahl/Issa-Mah	Issa mää	issa mah / Jssa-mah	issa mah	isamaa
Judea-Mahs	Iuda Mää	Judea mah	Juhda mah	Juudamaa
Juṁala-Kartusse	Imala Kartuße	Jummala kartusse	Juṁala kartus	jumalakartus
Kessi-warrade	Kæßi-warrede	kessi-wars	kessiwars	käsivars
Kurja-Teggijat	Kuria-tegkiat	kurja-teggijat	kurri teggia	kurjategija
Leha-Wotme Pühhal / Leha Wotme Pühhi	Liha-wotme Pöhade	leeha-wotme pöhal	leehawotme pöha	lihavõttepäev
Mêle-heh / Mêle-heh	mele hêe	meele-heh/meele heh	meeleheh	meelehea

Ohto-Sömen-Aja	Öhto söman-aÿal	öchto-söhmen-ajal	öchto Söhmen Aigk	öhtusöömaaeg
Onnis-teggija	Oñis-tegkia	önnis-teggija	önnisteggia	önnistegija
Peh-Tükki	Pæ-tückit	Peh-tücki	pehTück	peatükk
Pörko-Hauda	Porgku-haud	pörgko-hauda	pörgko haud	pörguhaud
Risti-Innimesset	Risti Inimeselle	Risti-innimenne/risti innimenne	Risti Jnnimenne	kristlane
Risti-Usk	Risti Vsck	risti uscko	risti usck	ristiusk
Silma-Pilkmisses/Silma Pilkmisseni	Silma-pilckmene	silma pilgkmisses/silma-pilgkmisses	silma pilckminne	silmapilk
Södda-Mees	Sodda-mees	södda-mees	Söddamees/Södda mees	søjamees
Tulle-Kahjo	Tulle-kachio	tulle kahjo	tulle kahio	tulekahju
Wahhe-Mees	wahe-mees	wahhe-mees	wahhemees	vahendaja
Wihna=Puhd	Wina Puh	wihna puh/Wihna-puh	wijna puh	viinapuu

Tabel 2. Blume, Gösekeni, Mülleri ja Stahli ühised liitsubstantiivid

6.2. Liitadjektiivid

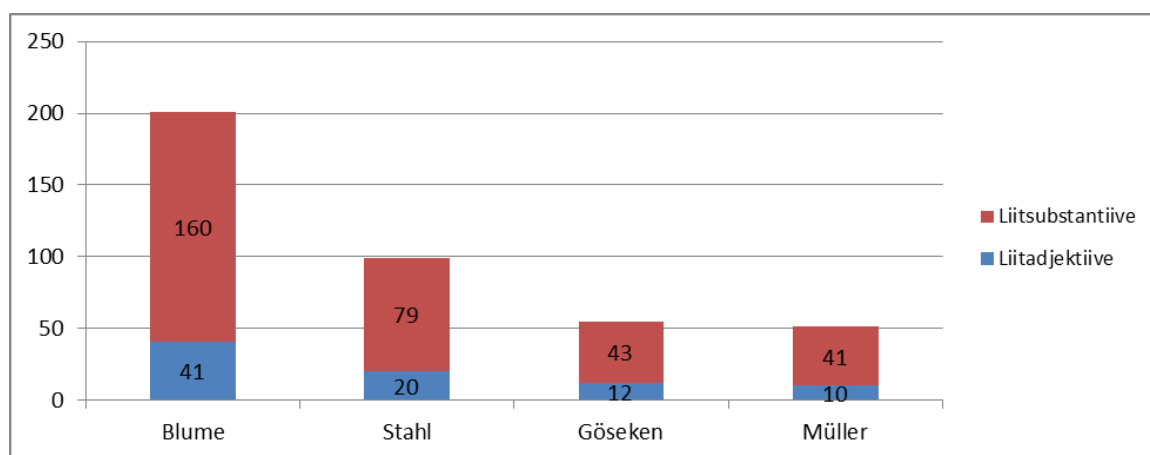
Liitadjektiive, mida kasutasid nii Blume kui ka Göseken, Müller ja Stahl, on vähem – vaid viis (vt tabel 3). Liitadjektiivi *ilma-sühdta* 'süütu' kirjutas kokku ainult Blume. Kokkukirjutatuna esineb kõigil autoritel vaid liitadjektiiv *igapäevane*.

Kui Blumel esineb tekstis liitsõna *jumalakartlik* adjektiivina, siis H. Stahli esineb see ka substantiivina: *Christus toitaþ rickalist needt Jummal-kartlickut* 'Kristus toidab rikkalikult jumalakartlikke' (VAKK, Stahl 1649, 713). Samuti on liitadjektiiv *köigekörgem* enamasti leksikaliseerunud, esinedes korra Blumel ja mõnel korral ka Stahli substantiivina: *mea peas Jummal teṁa perrast hohlma / mea peas se keicke*

körgkemb *temāst lugku piddama* 'miks peaks Jumal temast hoolima, miks peaks kõigekõrgem temast lugu pidama' (VAKK, Stahl 1641, 345). Kui enamasti kasutatakse seda liitadjektiivide aväärsuse märkimiseks ja leksikaliseerunud juhtudel Jumala tähenduses, siis Stahlil esineb see üksikutel kordadel ka otseses tähenduses, ruumilise mõõtme edasiandmisel: *Jumal istup sel keicke körgkembal assemel* 'Jumal istub kõige kõrgemal kohal' (VAKK, Stahl 1637, 140). Tuletised *önsax teggew* ja *ülles tousew* leiduvad vaid Blume tekstis.

Blume	Müller	Stahl	Göseken	Tähendus
igga-pehwase	Igke-peiwane	igga-pehwane	iggapehwane	igapäevane
ilma-sühdta	ilma Süyta	ilma südta	ilmasühdta	süütu
keike kōrkemba / keikekōrkemb/k eike-kōrkemba	keicke-kōrkemb	keicke kōrgkemb / keicke-kōrgkembast	keicke kōrgkemb	kõige kõrgem
keike-weggiwenne / keike weggiwenne	keicke wægkiwene	keicke-weggiwesse / keicke weggiwesse	keicke weggiwenne	kõigeväeline
monne-sarnasel	moñe-sarnan	monne-sarnase	monni Sarnane	mõnesarnane

Tabel 3. Blume, Gösekeni, Mülleri ja Stahli ühised liitadjektiivid

Joonis 11. Blume liitsõnade esinemine Mülleri, Gösekeni ja Stahli tekstides

Enamikku Blumel esinenud liitsõnadest Gösekeni ja Stahli tekstides ei leidunud – 201 liitsõnast on Mülleriga ühiseid 51, Gösekeniga 55 ja Stahliga 99 (vt joonis 11). Kõige suurem sarnasus on Blume liitnoomenitel Stahliga, kelle tekstides leidub pool Blume liitsõnadest. 21 liitsubstatiivi ja 5 liitadjektiivi leiduvad kõigil neljal autoril – nende kohta võib arvata, et need kuulusid 17. sajandi kirikukirjanduse traditsiooni. Liitsõnu, mida kirjutas kokku ainult Blume, on viis: *emaihu*, *Juudamaa*, *jumalakartus*, *ristiusk*, *ilma-sühda*. Kõik kirjutasid vähemasti korra kokku järgmised sõnad: *abimees*, *käsivars*, *õnnistegija*, *peatükk*, *vahemees* 'vahendaja', *sõjamees*. Liitadjektiividest esineb kokkukirjutatuna kõigil autoritel vaid *igapäevane*. Blume paistab silma ka sagedasema kokkukuuluvate mõistetähistuste kokkukirjutamisega.

Kokkuvõte

Christoph Blume kui üks parematest eesti keele tundjatest 17. sajandi kirikukirjanduses oli uuenduslik autor, kes ka põhjendas oma muudatusi keelekasutuses. Üheks oluliseks aspektiks, mis muutis eesti kirjakeele ühtlasemaks, oli määrava artikli tõlkimata jätmine, mida ta teadlikult viljeles. Arvestades siinse töö eesmärki, on empiirilise osa üldteoreetiliseks aluseks valitud 1987. aastal R. W. Langackeri tutvustatud kasutuspõhine lähenemine, mille peamiseks uurimisobjektiks on keel, mida inimesed tegelikult kasutavad ja mõistavad. Sellest lähenemisest tingituna on lisaks kirjeldusele tähelepanu pööratud ka komplekssete keeleüksuste sagedusele. Tekstidest „Geistliche Wochen-Arbeit“ (1666) ja „Geistliche Seelen-Ergötzung“ (1667) leitud nimisõna- ja omadussõnatuletiste ning liitsubstantiivide ja -adjektiivide analüüsimisel on uuritud järgmisi aspekte: tuletusliiteid ja nende sagedusi, komplekssete üksuste sagedasemaid tähendusühmasid ja liitmismalli ning liitsõnade kokku- ja lahkukirjutamist. Peale selle on tähelepanu pööratud Blume eripärastele vormidele. Leitud tuletisi ja liitsõnu on võrreldud kolme 17. sajandi olulisima autoriga, et ühest küljest mõista Blume tekstide sõnamoodustuslikku eripära ja teisest küljest kirjeldada leksikaalselt komplekssete üksuste kasutamise traditsiooni kujunemist oluliste mõistete tähistamisel. Seega saab uurimuse põhjal saab järeldusi teha Blume produktiivsemate tuletusliidete ja liitsõnade liitmismalli kohta. Samuti on võimalik mõista Blume eripära sõnamoodustuses, sh ka liitsõnade kokku- ja lahkukirjutuses.

Tuletiste analüüsimisel on kirjeldatud sagedasimaid tuletusliiteid, moodustusmalli, tähendusühmasid ning eripäraseid tuletisi vormi ja tähenduse poolest. Materjali hulka kuulus 154 erinevat nimisõnatuletist ja 48 omadussõnatuletist. Sagedasemateks nimisõnatuletusliideteks on *-mine* ja *-us*, mille abil on moodustatud enam kui pool tekstis esinenud tuletistest. Blume teonimede tähistamist *us*-tuletiste kõrval ka *mine*-tuletistega võiks pidada tema eripäraks. Omadussõnatuletusliidetest on kõige rohkem kasutatud *ne*- ja *lik*-sufiksit. Blume sagedasimad tuletusliited (*-mine*, *-us*, *-lik*, *-ne*) on tänapäevalgi väga produktiivsed, kusjuures *mine*-liitega saab teonimesid vabalt moodustada kõikidest verbidest (Kasik 2009: 24). Hoolimata tuletiste väikesest tüübisagedusest on

nimisõnatuletiste hulgas *u-* ja *nd-*tuletiste ja omadussõnatuletistest *s-*tuletiste sõnesagedus suur, eelkõige tänu teatud tuletiste (*Jssand, armas, Ello*) juurdumisele 17. sajandi kirjakeeles. Blume keelelise eripära uurimisel on tähelepanu pööratud tänapäeva mõistes erilistele ja läbipaistmatutele vormidele. Blumel leidub mitmeid arhailisi tuletisi, mida tänapäeval sellisel kujul ei kasutata, nt *Jahhutaminne* 'kosutus', (*Südda*) *Kerriseminne* 'rahutus', *Kaddominne* 'kahetsus', *Kannatus* 'kurvastus', *Parrandus* 'meeleparandus', *Kaunikenne* 'lill', *Armokenne* 'arm, kaunis', *Körkus* 'au', *Nöddrus* 'nõrkus', *Woimus* 'võit', *Pehwlik* 'päike', *Willine* 'õnnetu inimene', *heddalinne* 'vilets', *parrandalik* 'pattu kahetsev', *immetellelik* 'imeline', *teutelik* 'täiuslik', *murriseja* 'mõirgav'. Mõne tuletise puhul on tänapäevasega võrreldes sufiks muutunud või kadunud: *Rikkus* 'riik', *Saddane* 'sajas', *pattolik* 'patune', *Hexitus* 'eksimus', *Surredus* 'surelikkus', *wastodus* 'eksimus', *Suggulinne* 'sugulane', *judalinne* 'juut', *allandik* 'alandlik', *Terwus* 'tervis'.

Blume tuletiste võrdlemisel 17. sajandi autoritega ilmnes, et Gösekeniga kattuvad kõige enam *us-*nimisõnatuletised, Mülleri sõnavaraga on suurim sarnasus *ja-*tuletiste puhul ning Stahli sõnavaras on esindatud kõige rohkem Blumel esinenud *mine-*, *ke(ne)-* ja *lik-*tuletisi. Kolme tuletusliitega (*-u*, *-nd*, *-nu*) moodustatud tuletised esinevad kõigil autoritel. Töös on esile toodud ka leksikaliseerunud tuletisi, nt kasutas Stahl adjektiiv *Parrandalick* 'pattu kahetsev' ka substantiivina pattu kahetseva inimese märkimiseks. Mõnel juhul võib homonüümse vormiga tuletise tähendus ulatuslikult varieeruda: tuletist *viline* kasutab Stahl adjektiivses tähenduses 'vilets' ja Blume kasutab seda substantiivselt 'õnnetu inimese' märkimiseks, ent Gösekenil ja Mülleril leidub see hoopis tähenduses 'viljakas'. Ühel juhul on tuletusaluseks adjektiiv *vile*, teisel juhul substantiiv *vili* (Habicht, Prillop 2013: 32). Materjali hulgas oli 26 tuletist, mis leiduvad vaid Blumel: *Orjus*, *wastodus* 'eksimus', *Wiggadus* 'viletsus', *Surredus* 'surelikkus', *Ullendus*, *Jmmetelleminne* 'imetlemine', *Jütlemine*, *Hawwatelleminne* 'ahvatlemine', *Kerriseminne* 'rahutus', *Lessiminne*, *Motlemine*, *Oppetamine*, *Sahtminne*, *Ühhendamine*, *Tullikenne*, *Soimekenne*, *saddane* 'sajas', *pattolik*, *immetellelik* 'imeline', *Prowêetlik*, *apostlik*, *teutelik* 'täiuslik', *Perrandaja* 'pärandaja', *Kihtja*, *hellisew*.

Uurimuses on analüüsitud Blume tekstidest leitud liitsubstantiive ja -adjektiive: liitmismalli (liitsõna esiosa sõnaliiki ja käänat), kokku- ja lahkukirjutust ning eripäraseid

liitsõnu vormi ja tähenduse poolest. Kokku leidub Blumel 41 liitadjektiivivi ja 160 liitsubstantiivi. Enamik neist on laiendliitsõnad, rindliitsõnu leidub vaid neli: *Luh-Kontit*, *Luh-Liggimesset*, *põha-õnnis*, *rõhmus-kihtew*. Laiendsõnaks on enamasti olnud substantiiv, ehkki liitadjektiivide puhul on pooltel juhtudel (18) laiendsõnaks adverb. Enamasti liitub täiendsõna genitiivselt, harvem nominatiivselt. Seega Blume liitsõnade puhul on tüüpilisim liitmismall genitiivse substantiivi liitmine substantiiviga (74 korral) ja liitadjektiivide puhul adverbi liitmine adjektiiviga (8 korral). Liitsubstantiivide moodustusmall on tänapäeval sama. Noomenitüvelise laiendosa puhul on genitiivne moodustuvi produktiivne liitmismall (Kasik 2013: 210), ent liitadjektiivide puhul on tänapäeval adverbilise laiendosa asemel substantiivne või adjektiivne laiendosa (Kasik 2013: 226).

Tänapäevasega võrreldes on eripärase tähendusega järgmised Blumel leidunud liitsõnad: *Emma-Tarwas* 'emahirv', *Ilma-Surreminne* 'surematus', *Jnnimesse-lehasus* 'inimsus, lihalikkus', *Jnnimesse-Nathur* 'inimkond', *Lapse-Wohdalinne* 'sünnitaja', *Neitsi-Kombe* 'neitsilikkus', *Pehwlikko-Mees* 'päike', *Perris-Mah* 'isamaa', *Püti-Rahha* 'taskuraha', *ilma-sühdlik* 'ilmsüütu', *perratullew* 'järgnev', *walko-paistew* 'hele'. Nende hulgas on arhailistest komponentidest koosnevaid liitsõnu (*Pehwlikko-Mees*), huvitava konstruktsiooniga liitsõnu (*ilma* liitsõna esikomponendina) ja saksa keele tõlkelaenusid (*Püti-Rahha*).

Ehkki Blume liitsõnade kokku- ja lahkukirjutus varieerus tollasele ajale omaselt, paistis ta teiste 17. sajandi autoritega võrreldes silma julgema kokkukirjutusega. Mõjutatuna kokku kirjutatud saksakeelsetest vastetest kirjutab Blume sageli sidekriipsu abil kokkukuuluvaid mõisteid tervikuna. Võrreldes Blume liitsõnade kokku- ja lahkukirjutust Rein Kulli uurimuse tulemustega, ilmes, et erinevalt sama perioodi teistest autoritest kirjutab Blume nt kokku liitsõna *ristiusk*, atributiivsed *mine*-vormid oma põhiosaga (*Hingmisse-Pehw*), definiitse pärisnime üldnimega (*Judea-Mah*), paljude tähtpäevade nimetused ning tugeva ülekantud tähendusega liitsõnas pikema genitiivvorm (*Ahhastusse-Haud*). Sellest võib järeldada, et Blume oli uuenduslik autor ka sõnamoodustuse seisukohast.

Enamikku Blumel esinenud liitsõnadest Gösekeni ja Stahli tekstides ei leidunud: 201 liitsõnast oli Mülleri ühiseid 51, Gösekeniga 55 ja Stahliga 99. Sellegi poolest on Blume keelekasutuses ka liitsubstantiivide ja -adjektiivide puhul suurim kokkulangevus Stahliga. Leidub 21 liitsubstantiivi ja viis liitadjektiivi, mis olid kasutusel kõigil neljal autoril, neist vähemasti korra on kokku kirjutatud järgmised: *abimees*, *käsivars*, *õnnistegija*, *peatükk*, *vahemees* 'vahendaja', *sõjamees*, adjektiividest *igapäevane*. Loetelus esitatud liitsõnu võiks pidada 17. sajandiks väljakujunenud mõistetähistusteks, mis on seotud tollal kujunenud kirikukirjanduse traditsiooniga.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Blume tekstidest leitud tuletised ja liitsõnad on esindatud kõige rohkem Stahli ning kõige vähem Mülleri sõnavaras. Tulemus on ootuspärane eelkõige seetõttu, et Stahli keelekasutus oli Blume aktiivse tegutsemise ajal normi staatuses ja tema trükiteksid kättesaadavamad. Gösekeni sõnaraamatus on tõenäoliselt esitatud vaid kõige juurdunud sõnad, eelkõige kristlik terminoloogia (abstraktsed mõistetähistused). On ootuspärane, et Mülleri on kõige vähem sarnasusi – Mülleri jutluste ja Blume teoste kirjapaneku ajavahe on u 60 aastat. Sellele lisaks on Mülleri tekstid käsikirjalised, tegemist oli tema vaba tõlgendusega. Siinne uurimus aitab mõista eesti kirjakeele komplekssete noomenite kujunemise ja kasutamise üksikasju, tehes sissevaate 17. sajandi keskpaiga noomenimoodustusse Christoph Blume kui uuendusmeelse, ent seni veel vähe uuritud autori keelekasutuse seisukohast. Võrdlus Gösekeni, Mülleri ja Stahliga ilmestab hästi Blume eripära: talle omaseid kompleksseid leksikaalseid struktuure, kokku- ja lahkukirjutustava kujunemist, samuti kinnitab, et Blumet on kõige enam mõjutanud Stahli keelekasutus.

Lühendid

<i>s</i>	substantiiv e nimisõna
<i>adj</i>	adjektiiv e omadussõna
<i>v</i>	verb e tegusõna
<i>num</i>	numeraal e arvsõna
<i>pron</i>	pronoomen e asesõna
<i>adv</i>	adverb e mäarsõna
<i>adp</i>	adpositsioon e kaassõna
<i>afadv</i>	afiksaaladverb e abimäarsõna
<i>pts pt ips</i>	<i>tud</i> -partitsiip ehk -kesksõna
<i>pts pt ps</i>	<i>nud</i> - partitsiip ehk -kesksõna
<i>mata</i>	<i>ma</i> -infinitiivi abessiivi vorm e <i>ma</i> -tegevusnime ilmaütleva vorm
<i>indekl</i>	indeklinaabel ehk muutumatu sõna (partikkel ja käändumatu noomen)
<i>N</i>	nominatiiv e nimetav kääne
<i>G</i>	genitiiv e omastav kääne
<i>P</i>	partitiiv e osastav kääne
<i>illat</i>	illatiiv e sisseütlev kääne
<i>el</i>	elatiiv e seestütlev kääne
<i>transl</i>	translatiiv e saav kääne
<i>abess</i>	abessiiv e ilmaütlev kääne
GWA	„Geistliche Wochen-Arbeit“

GSE „Geistliche Seelen-Ergötzung“

Jooniste ja tabelite nimekiri

JOONIS 1. REIN KULLI LIITNIMISÕNADE PÕHILIIGITUS.....	35
TABEL 1. TULETISED BLUME TEKSTIS	43
JOONIS 2. BLUME NIMISÕNA- JA OMADUSSÕNATULETISED ABSOLUUTARVUDENA	43
JOONIS 3. NIMISÕNATULETUSLIIDETE ÜLDARV JA SÕNEDE ARV	44
JOONIS 4. OMADUSSÕNATULETUSLIIDETE ÜLDARV JA SÕNEDE ARV.....	55
JOONIS 5. BLUME TULETISTE ESINEMUS TEISTE 17. SAJANDI AUTORITE SÕNAVARAS	68
JOONIS 6. BLUME LIITSUBSTANTIIVID JA -ADJEKTIIVID ABSOLUUTARVUDENA.....	70
JOONIS 7. LIITSUBSTANTIIVIDE JA -ADJEKTIIVIDE ESIOSA SÕNALIIK.....	71
JOONIS 8. LIITSÕNADE ESIOSA KÄÄNE.....	72
JOONIS 9. LIITSUBSTANTIIVIDE ESIOSA SÕNALIIK.....	75
JOONIS 10. LIITADJEKTIIVIDE ESIOSA SÕNALIIK	86
TABEL 2. BLUME, GÖSEKENI, MÜLLERI JA STAHLI ÜHISED LIITSUBSTANTIIVID.....	94
TABEL 3. BLUME, GÖSEKENI, MÜLLERI JA STAHLI ÜHISED LIITADJEKTIIVID	95
JOONIS 11. BLUME LIITSÕNADE ESINEMINE MÜLLERI, GÖSEKENI JA STAHLI TEKSTIDES ...	95

Kirjandus

Aarma, Liivi 2007. Põhja-Eesti vaimulike lühielulood 1525–1885. Tallinn: Vali Press OÜ.

Argus, Reili 2008. Eesti keele muitemorfoloogia omandamine. Analüütiline ülevaade. http://e-ait.tlulib.ee/113/1/argus_reili1.pdf. Vaadatud 24.06.2013.

Ariste, Paul 1958. Metanalüüsi osa keele arengus. – Keel ja Kirjandus 11, 681–688.

Ariste, Paul 1969. Kas *ism* võib olla sõna? – Emakeele Seltsi aastaraamat 14–15 (1968–1969). Tallinn, 79–86.

Barlow, Michael, Suzanne Kemmer 2000. Introduction: a Usage-based Conception of Language. – Usage-based Models of Language. Eds. M. Barlow, S. Kemmer. Stanford–California: CSLI Publications, vii–xxviii.

Bauer, Laurie 2001. Morphological Productivity. Cambridge: Cambridge University Press.

Booij, Geert 2009. Compounding and construction morphology. – The Oxford Handbook of Compounding. Eds. Rochelle Lieber, Pavol Štekauer. Oxford: Oxford University Press, 201–216.

Bybee, Joan 2010. Language, Usage and Cognition. Cambridge: Cambridge University Press.

Bybee, Joan L., Clay Beckner 2010. Usage-based Theory. – The Oxford Handbook of Linguistic Analysis. Eds. Bernd Heine and Heiko Narrog, Oxford: Oxford University Press, 827–856.

Brinton, Laurel J., Elizabeth C. Traugott 2005. Lexicalization and grammaticalization in language change. Cambridge: Cambridge University Press.

EBL = Eesti biograafiline leksikon 1926–1929. Koost. Arno Rafael Cederberg. Akadeemilise Ajaloo-Seltsi Toimetused II. Tartu: Loodus.

TE 8 = Tea Entsüklopeedia 8. köide 2012. Tallinn: TEA Kirjastus.

Ehala jt = Ehala, Martin; Külli Habicht, Petar Kehayov, Anastassia Zabrodsckaja 2012. Keel ja ühiskond. Õpik gümnaasiumile. Kännimees.

Vitso, Tiit-Rein 2003. Structure of the Estonian Language. – Estonian language. Koost. Mati Erelt. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Kirjastus.

EKG = Mati Erelt, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995. Eesti keele grammatika I. Morfoloogia, sõnamoodustus. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.

EKK = Erelt, Mati, Tiiu Erelt, Kristiina Ross 2007. Eesti keele käsiraamat. Kolmas, täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Götz, Dieter, Hans Wellmann 2012. Suur saksa-eesti sõnaraamat. Tallinn: TEA Kirjastus.

Habicht, Külli 1995. *us*-liitelistest abstraktnimisõnade areng eesti kirjakeeles. Magistritöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

Habicht, Külli 2001a. Lexicalization and Grammaticalization – Opposite Phenomena? – Estonian: Typological Studies V. Koost. Mati Erelt. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 23–73.

Habicht, Külli 2001b. Eesti vanema kirjakeele leksikaalsest ja morfosüntaktilisest arengust ning Heinrich Stahli keele eripärad selle taustal. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Habicht, Külli 2003. Vana kirjakeele uurimine. – Eesti keele uurimise analüüs. Koost. Mati Erelt. Emakeele Seltsi aastaraamat nr 48. Tallinn, lk 135–165.

Habicht, Külli 2006. Grammatiseerumise ja leksikaliseerumise suhtest eesti vana kirjakeele modaalpartiklite näitel. – Finest linguistics. Proceedings of the annual Finnish

and Estonian Conference of linguistics. Tallinn, May 6–7, 2004. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, lk 159–178.

Habicht, Külli, Külli Prillop 2013. Sõnahruldusi Heinrich Stahli teostest. – Eesti ja soome-ugri keelekeatuse ajakiri ESUKA 4(3) / Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics JEF 4(3), 13–36.

Habicht jt = Habicht, Külli, Valve-Liivi Kingisepp, Urve Pirso; Külli Prillop 2000. Georg Mülleri jutluste sõnastik. Tartu.

Helk, Vello 1978. Lisaandmeid Christoph Blume (1625–1669) tõlgete kohta. – Tulimuld 4, 198–202.

Kasik, Reet 1997. Typology of Estonian and Finnish Word-Formation. The Verb. – Estonian: Typological Studies II. Koost. Mati Ereht. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 42–69.

Kasik, Reet 2009. Eesti keele sõnatuletus. Kolmas, parandatud trükk. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kasik, Reet 2011. Stahli mantlipärijad. Eesti keele uurimise lugu. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kasik, Reet 2012. Nulltuletus ja konversioon. – Keel ja Kirjandus 11, 793–806.

Kasik, Reet 2013. Komplekssete sõnade struktuur. Preprint. Tartu: Tartu Ülikooli eesti keele osakond.

Kasik, Reet 2014. Eesti sõnamoodustus ja süntaks. – Keel ja Kirjandus nr 2, 100–111.

Kasik, Reet, Silvi Vare, Krista Kerge 2003. Tänapäeva eesti kirjakeele uurimine: sõnamoodustus. – Eesti keele uurimise analüüs. Koost. M. Ereht. Tartu: Emakeele Selts, 49–62.

Kastovsky, Dieter 2009. Diachronic perspectives. – The Oxford Handbook of Compounding. Eds. Rochelle Lieber, Pavol Štekauer. Oxford: Oxford University Press, 323–340.

Kibbermann jt = Kibbermann, Elisabeth, Salme Kirotar, Paula Koppel 2007. Saksameesti sõnaraamat. Tallinn: Valgus.

Kingisepp jt = Kingisepp, Valve-Liivi, Kristel Ress, Kai Tafenau 2010. Heinrich Gösekeni grammatika ja sõnastik 350. Tartu: Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituut.

Kolbuszewski, Stanislaw Franciszek 1982. Christoph Blume senitundmatud varatrükised. – Keel ja Kirjandus 11, 572–575.

Kull, Rein 1963a. Kindlad ja ebakindlad liitsõnad. – Keel ja Kirjandus 11, 656–663.

Kull, Rein 1963b. Kindlad ja ebakindlad liitsõnad. – Keel ja Kirjandus 12, 720–732.

Kull, Rein 1964. Liitnimisõnade kolm peamist liitumisrühma. – Emakeele Seltsi aastaraamat X, 137–150.

Kull, Rein 1967. Liitnimisõnade kujunemine eesti kirjakeeles I: väitekiri filoloogiateaduste kandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. Tallinn: Eesti NSV Teaduste Akadeemia.

Laanekask, Heli 2004. Eesti kirjakeele kujunemine ja kujundamine 16.-19. sajandil. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.

Langacker, Ronald W. 1990. Concept, Image, and Symbol: the Cognitive Basis of Grammar. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.

Lepsalu, Liina 2012. Christoph Blume käändesüsteemi kirjeldus. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

Lieber, Rochelle 2004. Morphology and Lexical Semantics. Cambridge: Cambridge University Press.

- Lieber, Rochelle, Pavol Štekauer 2009.** The problem of definition: what's a compound? – The Oxford Handbook of Compounding. Eds. Rochelle Lieber, Pavol Štekauer. Oxford: Oxford University Press, 3–18.
- Lill, Anne 1988.** Christoph Blume ja XVII sajandi eesti kirjakeel. – Keel ja Kirjandus 1, 7–17; 2, 90–102.
- Park, Külli 2012.** Christoph Blume nimisõna- ja omadussõnatuletised. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Pärismaa, Liina 2013.** Christoph Blumele omistatava proovijutluse autorsusest keelekasutuse põhjal. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Riikoja, Elli 1960.** Eesti keele nimisõnade nominatiivse liitumise reeglite rahvakeelne alus. Kandidaadiväitekiri. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele õppetoolis.
- Matthews, Peter Hugoe 2009.** Morphology. Teine, täiendatud trükk. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rebane, Epp 1977.** Liitkäändsõnad, nende ortograafia kujunemine ja rakendus eesti kirjakeeles. Diplomitöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas. Tartu.
- Rätsep, Huno 2002.** Sõnaloo raamat. Tartu: Ilmamaa.
- Saareste, Andrus 1956.** Christoph Blume keelest. – Virittäjä 3, 275–292.
- Scalise, Sergio, Antonietta Bisetto 2009.** The classification of compounds. – The Oxford Handbook of Compounding. Eds. Rochelle Lieber, Pavol Štekauer. Oxford: Oxford University Press, 34–53.
- Scalise, Sergio, Emiliano Guevara 2005.** The lexicalist approach to word-formation and the notion of the lexicon. – Handbook of Word-Formation. Eds. Rochelle Lieber, Pavol Štekauer. Holland: Springer, .
- Tauli, Valter 1973.** Standard Estonian Grammar. Part I. Phonology, morphology, word-formation. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Terling, Arvo 1988. Uut Christoph Blume õpingute kohta. – Keel ja Kirjandus 2, 106–107.

Tomasello, Michael 2000. First Steps toward Usage-based Theory of Language Acquisition. – *Cognitive Linguistics* 11, 61–82.
<http://terpconnect.umd.edu/~israel/Tomasello-FirstSteps-01.pdf>. Vaadatud 13.06.2013.

VAKK = Vana kirjakeele korpus. <http://www.murre.ut.ee/vakkur/Korpused/korpused.htm> (17.05.2014).

Vare, Silvi 1994. Nimi- ja omadussõnatuletus tänapäeva eesti kirjakeeles. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Vare, Silvi 2012. Eesti keele sõnapered. Tallinn: Eesti keele Sihtasutus.

Velsker, Eva 2010. Leksikaliseerumine keelemuutuses. – Keel ja kirjandus 7, 521–536.

Wiedemann, Ferdinand Johann 1973. Eesti-saksa sõnaraamat. Tallinn: Valgus.

Christoph Blume's noun and adjective derivatives and compounds

Abstract

The aim of the present MA thesis is to analyze the compound nouns and adjectives as well as noun and adjective derivatives that occur in Christoph Blume's books "Geistliche Seelen-Ergötzung" (1667) and "Geistliche Wochen-Arbeit" (1666) which would help to understand the word-formation system of the 17th century. As one of the best Estonian language specialists among the 17th-century religious authors, Christoph Blume was an innovative writer who also explained his changes in language use. The present paper therefore combines two areas that have not been extensively researched: the language use of Christoph Blume and, on the other hand, the word-formation of the 17th century.

In analyzing the empirical material, the following aspects have been focused on: derivational affixes and their frequency, whether compounds are written as a single word or two words, and how derivatives and compounds are joined together. The compounds and derivatives that were found in the empirical material have also been compared to the compounds and derivatives which occur in Heinrich Göseken's dictionary and in Heinrich Stahl's and Georg Müller's texts; Blume's unique forms have been emphasized and the similarities and differences which are based on whether compounds are written as a single word or two words have been analyzed. The theory supporting the empirical part of the MA thesis is based on the usage-based approach that was introduced by R. W. Langacker in 1987 and which focuses on the language that people in fact use and understand. Reet Kasik's system has been adopted as a theoretical framework for word derivation. The principles presented in "Eesti keele grammatika" ("Estonian Language Grammar") and "Eesti keele käsiraamat" ("Estonian Language Handbook") have been taken as a basis for the theory behind compound formation.

Blume's books contained 154 different noun derivatives and 48 adjective derivatives. The most frequently used noun-forming suffixes are *-mine* and *-us* with the help of which

more than half of the derivatives in the text have been formed. The most frequently used adjective-forming suffixes are *-ne* and *-lik*. Despite the low type frequency of the derivatives, the token frequency of the *-u* and *-nd* derivatives among noun derivatives and of the *-s* derivatives among adjective derivatives is high. Several archaic derivatives not in use today can be found in Blume's books: *Ülle astminne* 'a crime', *Hingminne* 'rest, peace', *Jahhutaminne* 'aliment', (*Südda*) *Kerriseminne* 'uneasiness', *Kaddominne* 'regret', *Ahhastus* 'fear', *Kannatus* 'ruefulness', *Lojus* 'a living creature', *Parrandus* 'penitence', *Tenno* 'praise', *Kaunikenne* 'a flower', *Armokenne* 'darling, beautiful', *Heldus* 'goodness, mercy', *Kibbedus* 'bitterness', *Körkus* 'glory', *Nöddrus* 'weakness', *Süggawus* 'ruination', *Wiggadus* 'destitution', *Willitzus* 'sadness', *Woimus* 'victory', *Pehwlik* 'the sun', *Willine* 'an unlucky person', *heddalinne* 'wimpish', *parrandalik* 'penitent', *immetellelik* 'wonderful', *teutelik* 'perfect', *murriseja* 'roaring', and a combination of two derivatives *hiljolik Méeleline* 'understanding'. In the case of some derivatives, the suffix has changed or disappeared: *Rikkus* 'a country', *Saddane* 'one hundredth', *pattolik* 'sinful', *Hexitus* 'a mistake', *Surreodus* 'mortality', *wastodus* 'a mistake', *Suggulinne* 'a relative', *judalinne* 'a Jew', *allandik* 'humble', *Terwus* 'health', *Joht* 'a drink'.

Göseken's and Blume's texts were most similar in their use of *-us* derivatives among noun derivatives. Müller's vocabulary resembled most to Blume's in its use of *-ja* derivatives and Stahl's vocabulary in its use of *-mine*, *-ke(ne)* and *-lik* derivatives. In the case of three derivational suffixes (*-u*, *-nd*, *-nu*) all the authors had used all the derivatives which could be found in Blume's texts. The analysis also involves looking at the occurrence of derivatives found in Blume's texts in the vocabulary of other 17th-century authors, namely Müller, Göseken and Stahl. In the empirical material, there were 26 derivatives which could only be found in Blume's books: *Orjus* 'slavery', *wastodus* 'a mistake', *Wiggadus* 'destitution', *Surreodus* 'mortality', *Ullendus* 'aggrandizement', *Immetelleminne* 'admiring', *Jütlemine* 'preech', *Hawwatelleminne* 'tempting', *Kerriseminne* 'uneasiness', *Lessiminne* 'lying', *Motlemine* 'thinking', *Ochkminne* 'sighing', *Oppetaminne* 'teaching', *Sahtminne* 'sending', *Ühhendamine* 'connecting', *Tullikenne*, *Soimekenne* 'cradle', *saddane* 'one hundredth', *pattolik* 'sinful', *immetellelik*

'wonderful', *Prowêetlik* 'prophetic', *apostlik* 'apostolic', *teutelik* 'perfect', *Perrandaja* 'inheriter', *Kihtja* 'praiser', *hellisew* 'sonorous'.

All in all Blume's books contained 41 compound adjectives and 160 compound substantives. Most of them were modified compounds. There were only four copulative compounds: *Luh-Kontit* 'bones', *Luh-Liggimesset* 'bones', *pöha-önnis* 'holy', *röhmuskihtew* 'joyful-praising'. In most cases the modifier was a substantive, even though in half the cases (18) of compound adjectives, the modifier was an adverb. The modifier is mostly joined genitively, less often nominatively. In the case of compound substantives, the genitive substantive is mostly added to the substantive (in 74 cases) and in the case of compound adjectives, the adverb is mostly added to the adjective (in 8 cases). Even though whether compounds were written as a single word or two words varied a lot in Blume's books, he was more prone than other 17th-century authors to write them as a single word. For example, he writes as a single word the compound *ristiusk*, joins together the attributive *mine*-forms with their main part (*Hingmisse-Pehw*), the proper name with the general name (*Judea-Mah*), the name of many important dates and the longer genitive form in the case of compounds with a strong metaphorical meaning (*Ahfastusse-Haud*)—all of these were mostly written as two words in the 17th century.

Compared to today, the following compounds found in Blume's books had a different meaning: *Emma-Tarwas* 'a female deer', *Jlma-Surreminne* 'immortality', *Junimesselehasus* 'humanness, carnality', *Junimesse-Nathur* 'the mankind', *Lapse-Wohdalinne* 'someone giving birth', *Neitsi-Kombe* 'virginity', *Pehwlikko-Mees* 'the sun', *Perris-Mah* 'fatherland', *Püti-Rahha* 'pocket money', *ilma-sühdlik* 'completely innocent', *perratullew* 'what follows', *walko-paistew* 'bright'.

Most of the compounds found in Blume's books did not occur in Göseken's and Stahl's texts—out of 201 compounds, 51 coincided with Müller, 55 coincided with Gösekenig and 99 with Stahl. Therefore the greatest overlap in the case of compound substantives and compound adjectives was also with Stahl. All in all there were 21 compound substantives and 5 compound adjectives which could be found in the texts of all four authors and at least once the following compounds were written as a single word:

abimees ‘helper’, *käsivars* ‘arm’, *õnnistegija* ‘blissful’, *peatükk* ‘chapter’, *vahemees* ‘mediator’, *sõjamees* ‘warrior’, and the adjective *igapäevane* ‘daily’. These ways to mark these concepts could be considered to have been established by the 17th century.

In conclusion, it could be said that the derivatives and compounds which could be found in Blume’s books were most present in Stahl’s vocabulary and least present in Müller’s vocabulary. This result could be expected, mostly because Stahl’s language use was regarded as the norm at that time and his texts were also more available. Still there were some unique forms which could only be found in Blume’s books.

Lisa 1. Empiirilise materjali tabel. Tuletised

Märksõna	Tekstis esinenud sõned	Blume sagedus liitsõnade		sõnaliik	täendus	H. Göseken	G. Müller	Mülleri normaliseeritud sagedus promillides (‰)	H. Stahl	Stahli normaliseeritud sagedus promillides (‰)
		absoluut-arv	normaliseeritud sagedus (promillides)							
ahastus	Ahhastusse (5), Ahhastusse-Hauwa (1), Hinge Ahhastusse 'hingepiin' (1)	7	0,29	s	ahastus, hirm	ahhastus			ahastus (106)	0,16
aitaja	Awwitaja (1), Awwittaja (1), Awwittajast (1)	3	0,12	s	aitaja	aitaja	awitaja (24)	0,2	Awwitaja (13)	0,02
ajalik	ajalik (1), ajalikko (1)	2	0,08	adj	ajaline	Ajalick			ajalick (76)	0,12
alandik*	allandik (1)	1	0,04	adj	alandlik	Allandick 'alandlik'			allandick (22)	0,03
alandus	Allandusse (4)	4	0,16	s	alandus	Allandus	allandus 'alandus, alandlik' (8)	0,07	allandus (28)	0,04
algamine	halkmisse (1), Alkminne (1), Alkmisse (1)	3	0,12	s	algus	halkmissest	algkmene (48)	0,4	algkminne (68)	0,1
andmine	(andix) Andmisse (3), (Andix) Andminne (1), (Andix) Andmisse (1)	5	0,2	s	(andeks) andmine		andmene (37)	0,31	andminne (103)	0,16
apostlik	apostlikko (1)	1	0,04	adj	apostlik					
armas	armas (45), armsa (17), keike armsamb (5), armsat (5), armsal (2), armsade (4), Südda-armsamba (2), Südda-armas (1), südda armas	82	3,34	adj	armas	armas	armas (125)	1,03	armas (388)	0,59

	(1)									
armukene	Armokenne (1)	1	0,04	s	arm	armokenne				
armulik	armolikkule (1), armolikko (3), armolik (1), armolikkode (1)	6	0,24	adj	armulik		armuliko (38)	0,31	armolicko (6)	0,01
armuline	armolinne (15), armolisse (1)	16	0,65	adj	armuline	armolinne	armuline (64)	0,53	armolinne (224)	0,34
avalik	Awwalikkust (1)	1	0,04	adj	avalik	awwalick			awwalickude (17)	0,03
eksitus	Hexitusset (1), hexitusse (1)	2	0,08	s	eksimus	hexitus			hexitus (147)	0,23
elajas	Ellajade (1)	1	0,04	s	loom		Ellayat (7)	0,06	ellajat (10)	0,02
elamine	Ellaminne (1), Ellamisse (1), Ellamist (1), jures-Ellaminne (1)	4	0,16	s	elamine		Ellomeße (1)	0,01		
elav	ellawa (1), ellawaks (1), ellaw (1)	3	0,12	adj	elav	ellaw	ellaw (40)	0,33	ellaw (122)	0,19
elu	Ello (35), Ellux (2), Ello Aja (2), Abbi-Ello- Seissus (1), Abbi-Ello- Seissus (1)	41	1,67	s	elu	Ello	ello (292)	2,41	ello (982)	1,5
emand	Eṁmand (1)	1	0,04	s	emand	Emmand	Emandat (2)	0,02	Emmand (65)	0,1
ahvatlemine	Hawwatellemisest (1)	1	0,04	s	ahvatlemine					
heldus	Heldusse (5), Heldus (1)	6	0,24	s	heldus	heldus	heldus (2)	0,02	heldus (25)	0,04
helisev	hellisewat (1)	1	0,04	adj	helisev					
hiljulik*	hiljolik (Mêelelinne) (1)	1	0,04	adj	mõistev	hiliolickmeelelinne 'aeglane'			hiljolick (3), hiljolick- meelelinne (11), hiljolick meelelinne (2)	0,02
hingamine	Hingamiste (1), Hingmisse (1), Hingmisse-Pehwade (1)	3	0,12	s	puhkus, rahu	hingaminne	hengmeße (3)	0,02	hingamisse (27)	0,04
hingeke	Hingekesse (1)	1	0,04	s	hingeke				hingekesse (1)	0,002

hukatus	Hukkatusse (2), Hukkatussest (1)	3	0,12	s	hukatus	huckatus	huckudus (23)	0,19	huckatus (60)	0,09
ulumine	Hullumisse (2)	2	0,08	s	ulumine				hullumine (19)	0,03
hõimlane	Hoimlaste (1)	1	0,04	s	hõimlane	hoijmlane	Heimlane (2)	0,02	hõimlane (3)	0,004
hädalik*	heddalikko (1)	1	0,04	adj	ohtlik	heddalick				
hädaline*	heddalissest (1)	1	0,04	adj	vilets	heddaliñe	heddaliβet (1)	0,01	heddalinne (74)	0,11
igavene	Jggawessest (1), iggawesse (15), iggawenne (4), iggawessex (5)	25	1,02	adj	igavene	Jggawenne	igkewene (205)	1,69	igkawenne (616)	0,94
ihulik	ihholikkode (Silmade) (1), ihholikkux (1), ihholik (1), ihholikkust (1)	4	0,16	adj	ihulik	Jhholick			iholicko (23)	0,04
ilmalik	ilmalikko (1), Jlmlikkus (1)	2	0,08	adj	ilmalik	ilmlick			ilmalick (49)	0,08
imetelik*	immetellelik (2), im̄metellelik (1), immetellelikko (1)	4	0,16	adj	imeline					
imetlemine	Jmmetellemissse (2), Im̄metellimissest (1)	3	0,12	s	imetlemine					
inglike	Englikeste (1), Englikesset (1), Englikest (1)	3	0,12	s	inglike				Englikesset (2)	0,003
isalik	issalikko (4), issalikkul (1), issalikkust (1)	6	0,24	adj	isalik	issalick	Issaliko (13)	0,11	Jssalick (27)	0,04
issand	Jssand (1), Jssand (67), Jssanda (35), Jssandal (8), Jssandast (2)	113	4,61	s	issand (isand)	Jssand	Issandt (48)	0,4	Jssand (2422)	3,71
istumine	Jstmissse (1)	1	0,04	s	istumine		Istmene (1)	0,01	istmissse (1)	0,002
jahutamine	Jahhutamisse (1)	1	0,04	s	kosutus, värskendus				jahutamist (1)	0,002
Jeesukene	Jesukenne (2), Jesuken (2), Jesukesse (1), Jesukenn (1)	6	0,24	s	Jeesukene				Jesukenne (16)	0,02
joot*	Joto (1)	1	0,04	s	jook	joht	Ioto (2)	0,02	joto (4)	0,01

julgus	julgedusse (1)	1	0,04	s	julgus	julgkedus	Iulgktus (1)	0,01	julgkedus (6)	0,01
jumalik	jummalikko (9), jumalik (1), jummalikkust (1)	11	0,45	adj	jumalik	Jummalick	Iumaliko (5)	0,04	Jummalick (115)	0,18
jutlemine	Jütlemisse (1)	1	0,04	s	jutlus					
jutlus	Jütlusse (3), jütlus (1)	4	0,16	s	jutlus	jütlus	Iütlus (73)	0,6	jütlus (42)	0,06
juudaline	judalisselt (1), judaliste (1)	2	0,08	s	juut	Judalinne			Judalinne (145)	0,22
kadumine	Kaddomisse (2)	2	0,08	s	kahetsus	kadduminne	Kaddomene (2)	0,02	kaddominne (12)	0,02
kaebus	Kaibtusse (1)	1	0,04	s	kaebus	kaibatus	kaibtus (7)	0,06	kaibtus (8)	0,01
kahetsemine	Kahhetzamise (1), kahet=zemisse (1)	2	0,08	s	kannatus	kahhezaminne			kahetzamise (2)	0,003
kaitmine	Kaitzmissse (1), kait=zminne (3), Kait=zmissse (7)	11	0,45	s	kaitse	Kaitzminne	kaitzmeße (1)	0,01	kaitzminne (15)	0,02
kannatamine	Kannatamisse (3), Kannatamisse-Södda (1)	4	0,16	s	kannatus				Kannatamisse (16)	0,02
kannatlik	kannatalik (1)	1	0,04	adj	kannatlik	kannatalick			kannatalick (67)	0,1
kannatus	Kannatusse (1), Kannatusse (1), Kañatussex (1)	3	0,12	s	kannatus, kurvastus	kannatus	kannatus (70)	0,58	kannatus (162)	0,25
karjumine	Karjominne (1)	1	0,04	s	hüüdmine	kariominne			karjominne (34)	0,05
karjus	karjus (1), karjusset (1)	2	0,08	s	karjus				karjus (4)	0,01
kasv	Kaswo (2), Kaswust (1), Kaswux (1)	4	0,16	s	kasv	(olle) kaswo	kaswus (1)	0,01	kaswo (69)	0,11
katus	Kattuxe (1)	1	0,04	s	katus	kattus			kattus (9)	0,01
kaunike*	Kaunikesset (2)	2	0,08	s	lill	kaunikenne			kaunikenne (5)	0,01
kavalus	Kawwalus (1), Kawwalusse (3)	4	0,16	s	kavalus	kawwalus	kawwalus (8)	0,07	kawwalus (69)	0,11
kerjamine	Kerjaminne (1)	1	0,04	s	kerjamine				Kerjamine (2)	0,003
kibedus*	Kibbedus (1)	1	0,04	s	kibestumus	kibbedus 'valu'			kibbedus (17)	0,03
kiitja	Kihtjat (1)	1	0,04	s	kiitja					

kiitus	Kitusse (3), Kittusse (1), Kihtus (3), Kitus (1), Kihtusse (1), Kitusse (1), Kitussex (4), Kihtusse-Laul (1), Kihtusse-Laulo (1), Kihtusse-Menge (1), Kihtusse-pajatawa (1)	18	0,73	s	kiitus	kihtus	kýtus (8)	0,07	kihtus (144)	0,22
kiusamine	Kiusamisse (1)	1	0,04	s	kiusamine				kiusamine (49)	0,08
kiusatus	Kiusatusse (1)	1	0,04	s	kiusatus	Kiusatus	kiuwsatus (18)	0,15	kiusatus (108)	0,17
kodanik	Koddanikkode (1)	1	0,04	s	kodanik	Koddanick			koddanicko (9)	0,01
kogodus	Koggodusse (1), Koggodussest (1)	2	0,08	s	kogodus	koggodus	Kogkodus (4)	0,03	kogkodus (111)	0,17
Kurbus	Kurbadusse (1)	1	0,04	s	kurbus	kurbadus	kurbtus (27)	0,22	Kurbadus (44)	0,07
kurjus	Kurjusse (10)	10	0,41	s	kurjus	kurjus			kurjus (37)	0,06
kutsumine	Kutsmissest (1), Kutsmisse (1)	2	0,08	s	elukutse		kutzmene (7)	0,06	kutzminne (11)	0,02
kuulutamine	Kuhlutamisse (1), kulumamisse (1)	2	0,08	s	kuulutamine				kuhlutamine (5)	0,01
kõrgus	Kõrkusse (2)	2	0,08	s	au, tähtsus	Kõrgkus	Korckus (2)	0,02	kõrgkus (35)	0,05
käimine	Keimisse (1)	1	0,04	s	käimine	keiminne	keuwmene (1)	0,01	keiminne (3)	0,05
kärisemine	(Südda) Kerrisemisse (1)	1	0,04	s	rahatus					
käsk	Keskut (1)	1	0,04	s	käsk	kesck	Kesck (58)	0,48	kesck (381)	0,58
küsimine	Küssimisse (1), Küssimisse-Saňat (1), Küssimisse-Sannat (3)	5	0,2	s	küsimine	küssiminne	küßimene (1)	0,01	küssimisse (2)	0,003
lapsuke	Lapsokenn (1), Lapsokenne (1), Lapsoken (3), Lapsokesse (1), Innimesse-Lapsoken (1), Innimesse-Lapsokenne (1), Röhmo-Lapsekesse (1), Soime-Lapsoken (1)	10	0,41	s	lapsuke	Lapsoken	lapsukene (163)	1,34	lapsokenne (99)	0,15

laul	Laulo (1), Laulode (1), Laul (13), Rõhmo- Laulo (1), Tenno-Laulo (1), Kihtusse-Laul (1), Kihtusse-Laulo (1)	19	0,77	s	laul	laul	laul (309)	2,55	laul (47)	0,07
lesimine	Lessimisse (1)	1	0,04	s	lesimine					
ligimene	Liggimesse (4), Liggimissel (1), Liggimisset (1)	6	0,24	s	ligimene	liggimmenne			ligkimenne (74)	0,11
linnuke	Linnokesset (1)	1	0,04	s	linnuke	Linnoken	Liñokeβe (3)	0,02	Linnokesset (5)	0,01
loojus, lojus	Lojusset (1), Lojusset (1), Lojusse (1)	3	0,12	s	olend, loodu	lohjus 'olevus'	loius (39)	0,32		
looja	Loja (3)	3	0,12	s	looja, Jumal	loja	Loŷa (6)	0,05	Loja (24)	0,04
lootus	Lotusse (1), Lootusse (1), Lohtus (1)	3	0,12	s	lootuse		lotus (20)	0,16	Lotus (98)	0,15
lunastaja	Lunnastaja (10)	10	0,41	s	lunastaja		lunnastaŷa (10)	0,08	lunnastaja (57)	0,09
lunastamine	Lunnastamisse (2)	2	0,08	s	lunastamine				lunnastaminne (31)	0,05
lõikamine	Leikkaminne (1)	1	0,04	s	lõikamine	leickamisse-[Aigk]			leickamisse (1)	0,002
manitsemine	Mainitsemisse (1)	1	0,04	s	manitsemine				mainitzeminne (2)	0,003
meeeline*	(hiljolic) Meeelinne (1)	1	0,04	adj	mõistev	hiliolickmeeelinne 'aeglane'			meeelinne (3), hiljolic- meeelinne (11), hiljolic meeelinne (2)	0,02
minemine	(Põrkulle) minnemisse (1), Sisse-Minnemisse (1), sisse-minneminne (1), Taiwa-minnemisse (1), Welja-Minnemisse (1), welja-minneminne (1)	6	0,24	s	minemine		mennemene (10)	0,08	Minneminne (34)	0,05
minev	minnewa (2), minnewal (1)	3	0,12	adj	minev, mõõdunud	minnewal			minnewa (1)	0,002
muriseja*	murriseja (1)	1	0,04	adj	mõirgav				murriseja (11)	0,02
mõistlik	moistlikko (1),	2	0,08	adj	mõistlik	moistlick			moistlick (11)	0,02

	moistlikkux (1)									
mõistus	Moistus (Silmat) (1), Moistus (1)	2	0,08	s	mõistus	moistus	moistus 'mõistmine' (32)	0,26	moistus (58)	0,09
mõtlemine	Motlemisses (1), Motlemisse (4), mottlemist (1)	6	0,24	s	mõtlemine, kaalutlemine					
mäletus	Melletus (1), Melletussex (1)	2	0,08	s	mälestus	melletus	mellestus (4)	0,03	melletusse (13)	0,02
mässamine	(Kurrati) Messamise (1)	1	0,04	s	mässamise	messaminne	mæßamene (2)	0,02	messaminne (18)	0,03
nutmine	Nutmisse (1)	1	0,04	s	nutt		nuthmene (2)	0,02	nutmist (1)	0,002
nutt	Nutto (1)	1	0,04	s	nutt	nutto	Nuttu (3)	0,02	nutto (17)	0,03
nõtrus*	Nõddrussest (1)	1	0,04	s	nõrkus	nõddrus	nõddruß (19)	0,16		
nõudmine	Noudmisse (2)	2	0,08	s	püüdlemine	noudminne			noudminne (14)	0,02
ohkamine	Ochkminne (1), Ochkmisse (2)	3	0,12	s	ohkamine				ochkamisse (1)	0,002
olemine	Ollemisse (5), Ollemisses (2), Jummala-Ollemisse (1), Jumala Olleminne (2)	10	0,41	s	olemine	olleminne	ollemesest (16)	0,13	olleminne (35)	0,05
orjus*	Orjadussest (1), Orjussest (1)	2	0,08	s	orjus					
palumine	Pallumisse (1)	1	0,04	s	palvetamine		Palweße (1)	0,01	pallumisse (3)	0,004
palve	Palwe (33), Öhto-Palwe (7), Homiko-Palwe (7)	47	1,92	s	palve	palwe	palwe (99)	0,82	Palwe (186)	0,28
parandalik*	parrandalikkulle (1)	1	0,04	adj	pattu kahetsev	parrandalick			parrandalickut (3)	0,004
parandus	Parrandusse (1)	1	0,04	s	meeleparandus	parrandus	parrandus (28)	0,23	parrandus (62)	0,09
patulik	Patlikko (1), pattolikkust (1), pattolikko (1), pattolikkust (2)	5	0,2	adj	patune					
patune	pattune (1), pattose (1), pattuselle (1)	3	0,12	adj	patune	pattune	pattune (63)	0,52	pattune (303)	0,46
pimedus	Pimmedusse (1)	1	0,04	s	pimedus	pimmedus	Piñmedus (13)	0,11	pimmedus (92)	0,14

pisukene	Pissokesse (1), pissokenne (1)	2	0,08	adj	pisikene	püssokenne	pissokene (50)	0,41	pussokenne (3)	0,004
puhumine	Pohhumissel (1), (pehle) Puhhumisse (1)	2	0,008	s	puhumine	pohhuminne				
pojakene	Pojakesse (1), Pojaken (1), Mariasse-Pojaken (1)	3	0,12	s	pojakene				Poakenne (2)	0,003
prohvetlik	Prowêetlik (1)	1	0,04	adj	prohvetlik					
puhastus	Puhhastussex (1)	1	0,04	s	puhtus	pohhastus	Puhastuße (1)	0,01		
päevlik*	Pehwlikko (1), (Oikedusse) Pehwlik (3), Pehwlikko-Mees (1)	5	0,2	s	päike	pehwlick	peiwick (16)	0,13	pehwlick (54)	0,08
pärandaja	Perrandajat (2), Perrandajax (1)	3	0,12	s	pärandaja					
pärandus	Perrandus (1)	1	0,04	s	pärandus	perrandus			perrandus (35)	0,05
pühastus	Pöhasusse (2), pöhasust (1)	3	0,12	s	pühadus	pöhhastus	pöhasust (5)	0,04	pöhasust (47)	0,07
püüdu*	Püdduse (Pailat) (1)	1	0,04	s	püügi-	pühdusse (keel)			pühdusse (5)	0,01
rikkus	Rikkus (2), Kunninga- Rikkusset (1)	3	0,12	s	riik; rikkus	rickus	rickus (68)	0,56	Rickus (431)	0,66
ristilik	ristilikkut (1), ristilikko (3), ristilik (2), ristilikkul (1)	7	0,29	adj	kristlik				ristilickux (1)	0,002
ristimine	Ristminne (2), Ristmisse (1), Ristmisses (1)	4	0,16	s	ristimine	Ristminne	Ristmeße (5)	0,04	Ristminne (95)	0,15
rojane	rojane (1), Rojaset (1)	2	0,08	adj	roojane, must	rojane			rojane (26)	0,04
rumalus	rummalus (1), Rummalusses (1), Ruṁālusse (1)	3	0,12	s	rumalus	ruṁalus			Rummalusse (8)	0,01
rõõmus	rõhmsa (11), keike rõhmsamba (1), rõhmsax (4), Rõhmus (5), rõhmsal (1), rõhmsat (3), rõhmus (1), rõhmsa-kihtwa (1)	27	1,1	adj	rõõmus	rõhmus	rõhmus (77)	0,63	rõhmus (101)	0,15
rõõmustaja	Rõhmustaja (5)	5	0,2	s	rõõmustaja		Rõymustaja (1)	0,01	rõhmustaja (39)	0,06

saamine	Samine (1), Sahmisse (2), Innimesse-Sahmisse (1)	4	0,16	s	saamine	Sahminne			sahmisse (2)	0,003
saatmine	Sahtminne (1)	1	0,04	s	saatmine					
sadane*	saddane (3)	3	0,12	adj	sajas					
seadmine	Sehdminne (2)	2	0,08	s	liitumine (püha vaimuga)	Sehdminne	seedmeße (2)	0,02	sehdmisse (1)	0,002
seadus	sehdusses (2), sehdusse (1)	3	0,12	s	seadus, kord	sehdus	Sædtuße (7)	0,06	sehdus (52)	0,08
segamine	Seggamisse (1)	1	0,04	s	segamine				segkamisse (5)	0,01
seismine	Seismisse (1)	1	0,04	s	seismine				seisminne (2)	0,003
seisus	Seisusses (2), Abbi-Ello-Seissus (1)	3	0,12	s	seisus	Seisus			seisus (27)	0,04
suguline*	suggulisset (1)	1	0,04	s	sugulane	Suggulinne 'söber'			sugkulinne (15)	0,02
suremine	Surremisse (1)	1	0,04	s	suremine	surremisse	surremene (3)	0,02	surreminne (4)	0,01
surnu	Surnut (3), Surnust (7)	10	0,41	s	surnu	Surnude	Surnu (19)	0,16	surnu (235)	0,36
suretus*	Surredusset (1)	1	0,04	s	surelikkus					
sõimekene	Soimekesse (1)	1	0,04	s	sõimekene					
südamlik	süddamelikko (6), süddamelik (2), süddamelikkule (1), süddamelikkus (1)	10	0,41	adj	südamlik	süddamelick	Süddamelick (15)	0,12	süddamelick (25)	0,04
sügavus	Süggawusse (1)	1	0,04	s	sügavus				süggawus (1)	0,001
sündimine	Sündmisse (8), Sündimisse (1), Sündmissest (3), Sündmine (1), Imme-Sündmisse (1), Sündmisse-Pehwal (1)	15	0,61	s	sündmine	Sündminne	sündmene (27)	0,22	sündminne (69)	0,11
taevalik	Taiwalik (4), taiwalikko (8), taiwalik (2), taiwalikkode (1)	15	0,61	adj	taevalik				taiwalick (56)	0,09
taevane	taiwane (1)	1	0,04	adj	taevane	taiwane	Taiwane (78)	0,64	taiwane (145)	0,22
tahtmine	Tachtminne (2),	4	0,16	s	kavatus	tachtminne	tachtmene	0,45	tachtminne	0,27

	Tachtmisse (2)						(54)		(176)	
tallaja	(Ussi) Tallaja (1)	1	0,04	s	tallaja		tallaia (17)	0,14		
taplus	Tapplusse (1)	1	0,04	s	taplus, lahing	Tapplus	taplus (3)	0,02	taplus (3)	0,004
tarkus	Tarkusse (4)	4	0,16	s	tarkus	tarckus	tarckus (26)	0,21	tarckus (64)	0,1
tarvidus	Tarwedus (1)	1	0,04	s	tarvidus				tarwedusse (17)	0,03
teenistus	denistusse (2)	2	0,08	s	teenistus	tenistus	Thenistuße (4)	0,03	denistus (85)	0,13
tegemine	Teggemisse (1), hehteggomiste (1), hehteggomiste (1), Hehteggemisset (2), Hehteggomiste (1), hehteggemiste (1), Hehteggemisse (2)	9	0,37	s	tegemine	teggemist	tegomene (79)	0,65	Tegkeminne (73)	0,11
tegu	Teggust (4), Teggode (3), Teggut (5), hehteggode (1)	13	0,53	s	tegu	teggode	teggode (17)	0,14	teggode (299)	0,46
tervus*	Terwusse (1), Terwusses (1)	2	0,08	s	tervis, heaolu	Terwus	Terwus (3)	0,02	Terwus (23)	0,04
tõotus	Towotusse (1), Towotussel (1)	2	0,08	s	tõotus	towotus	toiwotus (55)	0,45	towotus (90)	0,14
tulemine	Tulleminne (1), Tullemissa (1)	2	0,08	s	tulemine	Tulleminne	tullemene (52)	0,43	tulleminne (31)	0,05
tulev	tullewal (2), tullewa (1)	3	0,12	adj	tulevane	tullew			tullew (31)	0,05
tulikene	Tulikessa (1)	1	0,04	s	tulikene					
tuline	Tulline (4), tullise (2), tullisest (1), tulliset (1), tullisex (1), tulliste (1)	10	0,41	adj	tuline		Tulline (4)	0,03	tulline (52)	0,08
tundmine	Tundmisse (1), Tundmisses (1), Südda Tundmisse (1), Südda-Tundmisse (2), Süddame-Tundmisse (3)	8	0,33	s	tundmine	tundminne	tundmene (14)	0,12	tundminne (18)	0,03
tunnike	Tundikesse (1), Tundikeñe (1), Surma-Tundiken (1)	3	0,12	s	tunnikene		tunnikene (1)	0,01	tundikesse (1)	0,002
tunnistus	Tunnistusse (1)	1	0,04	s	tunnistus	tunnistus	tunnistus	0,21		

							(25)			
tuvike	Duwikenne (1)	1	0,04	s	tuvikene	Tuwikenne			duwikenne (7)	0,01
tõsine	Tõssine (19), tõssise (3), tõssine (3), tõssisel (1)	26	1,06	adj	tõeline	tõssine	toßine (36)	0,3	tõssine (197)	0,3
tänamine	Tennamisse (1)	1	0,04	s	tänamine		tæñomene (25)	0,21		
tänu	Tenno (3), Tenno-Kandle (1), Tenno-Laulo (1)	5	0,2	s	tänu, kiitus	tenno	tænno (26)	0,21	tenno (83)	0,13
tänulik	tennolik (1), tennolikko (1)	2	0,08	adj	tänulik	teñolick			tennolick (13)	0,02
täutelik*	teutelik (3), teutelikkux (1)	4	0,16	adj	täiuslik					
usklik	Uskolikkode (2), õikest-risti-Uskolikkode (1)	3	0,12	adj	usklik	uscklick			usckolickux (5)	0,01
vaenlane	wainlaset (1), Wainlane (2), Wainlase (2), Wainlasest (1), Wainlaset (4), Surma-Wainlane (1)	11	0,45	s	vaenlane	wainlane	Wainlane (112)	0,92	Wainlaine (223)	0,34
vaesus	Waisusse (3), Waisus (1)	4	0,16	s	vaesus	waisus	waÿsus (23)	0,19	waisus (52)	0,08
vaevaline	waiwalisest (1)	1	0,04	adj	vaevaline	waiwalinne			waiwalinne (1)	0,002
vaimuke	Waimokeste (1)	1	0,04	s	hingeke	waimoken				
vaimulik	waimolik (1), waimolikkus (1), waimolikko (2), waimolikkode (2), waimolikkul (1), waimolikkulle (1), waimolikkult (1)	9	0,37	adj	vaimulik	waimolick	waimoliko (12)	0,1	waimolick (76)	0,12
valgus	Walkusse (1), Silmade Walkus 'nägemisvõime' (1), Pehwa-Walkusse (1)	3	0,12	s	valgus	walgkus	walgkus (24)	0,2	walgkus (127)	0,19
valitsus	Wallitsusses (1), wallitsus (1)	2	0,12	s	valitsus	Wallizus	wallitzust 'valitsemine' (2)	0,02	wallitzus (7)	0,01
vastutus	wastoduste (1)	1	0,04	s	eksimus					

vennake	Wennaken (1)	1	0,04	s	vennake				Wennakenne (1)	0,002
verine	Werrise (4)	4	0,16	adj	verine	werrinne	werriset (1)	0,01	werrise (8)	0,01
värisemine	Werriseminne (1)	1	0,04	s	värisev		werrisemene (4)	0,03	werriseminne (22)	0,03
vigadus*	Wiggadusse (1)	1	0,04	s	viletsus					
viimne	wihmsel (5), wihmsele (1), wihmse (1)	7	0,29	adj	viimne	wihmne	wýmne (83)	0,68	wihmne (116)	0,18
viline*	Willitze (1), Willitzet (2)	3	0,12	s	õnnetu inimene				willitzelle (9)	0,01
viletsus	Willitsusse (4), willitsusses (1), Willit=zusse (3), Willit=zusset (1)	9	0,37	s	viletsus	willizus	willetzus (225)	1,85	willitzus (242)	0,37
võlglane	Wõlkleisille (1)	1	0,04	s	võlglane		wõlgklaßet (1)	0,01	wõlgklissel (9)	0,01
võimus*	Woimusse (5), Woimusse-neutmisse (1), Woimusse-Lippo (1), Woimusse-Pehwal (1), Woimusse-teus (2)	10	0,41	s	võit	woimus	woimus 'vägi, võim' (39)	0,32	woimus (90)	0,14
vägev	Weggiw (2), weggiwa (2), keike(-) weggiwenne (7), keike weggiwamb (1), keike weggiwesse (1), keike weggiweste (1), weggiwat (2), weggiwaste (1), weggiwast (1)	18	0,73	adj	vägev, kõigeväeline	weggiw, keicke weggiwenne	wegkewa (75)	0,62	weggiw (285)	0,44
õigus	Õikedusse (6), Oikedusse (2), Õikedusseks (1), Oikusse (2), Oikussel (1), Õikusse (1)	13	0,53	s	õiglus	oigkus/oigkedus	eikedus (38)	0,31	oigkusse (4)	0,01
õnnetus	õnnetusses (1), õnnetusse (1), Onnetus (1), (Hinge) Onnetusse (1)	4	0,16	s	õnnetus	õnnetus			õnnetus (10)	0,02

õnnis	õnnis (2), Õnsa (5), õnsax (4), õnsal (1), õnsast (2), Onnisteggijast (1), õnnisteggija (5), Onnisteggija (5), Õnnis- teggija (5), Onnis- teggija (1), Õnnis- teggija (1), Ilma-õnnis- teggija (1), Ilma õnnis- teggija (1), õnsax teggewa (1), õnsax- teggewa (1), põha-õnsa (1)	37	1,51	adj	õnnis	õnnis	oñis (166)	1,37	õnnis (448)	0,69
õnnistus	õnnistusse (2), Onnistusse (1), Onnistus (2), Onnistussex (4), Õnnistussest (1)	10	0,41	s	sügav õnnetunne	õnnistus	Õñistuße (7)	0,06	Õnnistus (143)	0,22
õpetamine	oppetamise (1)	1	0,04	s	õpetamine					
õpetus	Oppedusset (1), Oppedus (4), Õppedus (1)	6	0,24	s	õpetus	oppedus	oppetuße (64)	0,53	oppedus (33)	0,05
õppija	oppija (1)	1	0,04	s	õppija		oppia 'õpetaja' (29)	0,24	oppija (153)	0,23
ägamine	Eggamise (6), Eggamisest (1)	7	0,29	s	ohkamine				egkamise (3)	0,005
ähvardamine	Efferdamisse (2)	2	0,08	s	ähvardamine				efferdamisse (9)	0,01
äkiline	hekkilisse (1)	1	0,04	adj	äkiline	heckilinne	eckillitze (3)	0,02	heckilinne (4)	0,01
ühendamise	Ühhendamisse (1)	1	0,04	s	osasaamine					
ülendus	Ullendusse (Seisusse) (2)	2	0,08	s	ülendus					

Lisa 2. Empiirilise materjali tabel. Liitsõnad

Märksõna	sõned	Blume liitsõnade sagedus		sõnaliik	liitumismall	täendus	H. Göseken	G. Müller	Mülleri liitsõnade normaliseeritud sagedus promillides (‰)	H. Stahl	Stahli liitsõnade normaliseeritud sagedus promillides (‰)
		absoluutarv	normaliseeritud sagedus (promillides)								
abielu ärarikkumine	Abbi-Ello-errarikkumisest (1)	1	0,04‰	s	$S_{N/G} + S_{N/G} + adv + s$	abielurikkumine		Abbirickmeße (1)	0,01‰	abbi-ello errarikkumisse (3), abbi-ello-errarikkumisse (5), abbi ello errarickminne (1)	0,01‰
abieluseisus	Abbi-Ello-Seissus (1)	1	0,04‰	s	$S_{N/G} + S_{N/G} + s$	abieluseisus				Abbi ello seisusse (4)	0,01‰
abimees	Abbi-Mehel (1)	1	0,04‰	s	$S_{N/G} + s$	abistaja, abimees	Abbi mees, Abbimees	Abby-meess (1)	0,01‰	abbi-meess (11)	0,02‰
ahastuse haud	Ahastusse-Hauwa (1)	1	0,04‰	s	$S_G + s$	ahastuse auk, kurvastus					
ainusündinud	aino-sündinut (2)	2	0,08‰	adj	adj _G + pts pt ps	esimene		Aino sündinut (2)	0,02‰	aino sündinut (9), aino-sündinut (23)	0,05‰
armu täis	Armo-teus (2)	2	0,08‰	adj	$S_{G/P} + adj$	armulik					
armukuningas	Armo-Kunningas (1)	1	0,04‰	s	$S_G + s$	armukuningas				armo / o Kunningas (1)	0,002‰
armutiib	Armo-Tibat (1)	1	0,04‰	s	$S_G + s$	armutiib					
aukeel	Auwo-Keélet (1)	1	0,04‰	s	$S_{N/G} + s$	ülistuskeel (kandlel)					
edaspidine	eddes-pittisex (1)	1	0,04‰	adj	adv + adj	edaspidine					
Egiptusemaa	Egipti-Mahst (1)	1	0,04‰	s	$S_G + s$	Egiptus		Ægypti Maa (11)	0,1‰	Egipti mah (6)	0,01‰
eluaeg	Ello-Ajal (1), Ello Aja (1)	2	0,08‰	s	$S_{N/G} + s$	eluaeg				ello aja (20)	0,03‰

eluvürst	Ello-Först (1)	1	0,04‰	s	$s_{N/G} + s$	eluvürst				Ello Först (1)	0,002‰
emaihu	Emma-Jhhust (1), Emma-Jhhus (1), Emma-Jho (1), Emma Jhhust (1), Ema-Jhhust (1)	5	0,2‰	s	$s_{N/G} + s$	sünnist saati, emaihu	Emma Jhhust	Ema Hiwust (13)	0,11‰	emma ihust (15)	0,02‰
ematarvas *	Emma-Tarwast (1)	1	0,04‰	s	$s_{N/G} + s$	emahirv					
ettepajataja	Ette-Pajataja (1), Ette Pajataja (1)	2	0,08‰	s	adv + s	eestkõneleja				ette-pajataja (11)	0,02‰
heategemine	heh-teggomiste (1), heh-teggemiste (1), Heh- teggemisset (2), Heh-Teggomiste (1), hehteggemiste (1), Heh- Teggemisse (2)	8	0,33‰	s	adj $_{N/G} + s$	heategu		hæ- teggomene (38), hêê teggomene (28)	0,54‰	heh-teggemisse (40), heh teggemisse (8)	0,07‰
heategu	heh-Teggode (1)	1	0,04‰	s	adj $_{N/G} + s$	heategu	heh teggo			heh teggo (12), heh-teggo (12)	0,04‰
heatöö	Heh-Töh (2)	2	0,08‰	s	adj $_{N/G} + s$	heategu		hêê tõh (38)	0,31‰	heh tõh (3)	0,004‰
heinamaa	Heina-Maide (1)	1	0,04‰	s	$s_G + s$	heinamaa	heina mah				
hingamispäev	Hingmisse- Pehwade (1)	1	0,04‰	s	$s_G + s$	hingamispäev				hingamisse Pehwat (1)	0,002‰
hommikupalve	Homiko-Palwe (7)	7	0,29‰	s	$s_G + s$	hommikupalve				Homicko Palwe (1)	0,002‰
hommikuvaht	Homiko-Wachtist (1)	1	0,04‰	s	$s_G + s$	hommikuvaht					
igapäevane	igga-pehwase (1)	1	0,04‰	adj	pron $_{N/G/P} + adj$	igapäevane	iggapehwane	Igke-peiwane (9)	0,07‰	igga-pehwane (5), igga pehwase (1)	0,01‰
ilma hukka minemata	ilma-hukka- minnematta (1)	1	0,04‰	adj	adv + $s_{illat} +$ v_{mata}	kadumatu	ilma huckaminnem atta			ilma-hucka- minnematta (1)	0,002‰
ilma õnnistegija	Ilma-õnnis-teggija (1), Ilma õnnis- teggija (1)	2	0,08‰	s	$s_G + adj_N + s$	maailma õnnistegija		Ilma Oñis- teckia (6)	0,05‰	ilma õnnis- teggia (3)	0,004‰
ilma ülevõitmata	ilma-üllewoitmatta (1)	1	0,04‰	adj	adv + afadv + v_{mata}	võitmatu					
ilmalahuta*	ilma-lahhota (1), ilma-lahhotata (1)	2	0,08‰	adj	adv + s_{abess}	lahutamatu					

ilmamöötmata	ilma-möhtmata (1)	1	0,04%	adj	adv + v _{mata}	möötmata	ilma möhtmata			ilma-möhtmata (7), ilma möhtmata (2)	0,01%
ilmapõhjata	ilma-pohjatta (1)	1	0,04%	adj	adv + s _{abess}	põhjatu	ilmapohiata/ilma pohlatta				
ilmapäästmata	ilma-pehstmatta (1)	1	0,04%	adj	adv + v _{mata}	(lahti) päästmata					
ilmarikkumata	ilma-rikmatta (1)	1	0,04%	adj	adv + v _{mata}	rikkumata	ilmarikkumatta			ilma-rikmatta (6)	0,01%
ilmaroojata	ilmarojatta (1)	1	0,04%	adj	adv + s _{abess}	puhas	ilma Roija			ilma-rojatta (1)	0,002%
ilmarõõm	Ilma-Rõõmo (1)	1	0,04%	s	s _G + s	maailma rõõm					
ilmasuremine	Ilma-Surremisse (1)	1	0,04%	s	adv + s	surematus					
ilmasüüdlük*	ilma-sühdlikkode (1)	1	0,04%	adj	adv + adj	süütu, ilmsüütu				ilma-sühdlickut (1)	0,002%
ilmsüüta	ilma-sühdta (1)	1	0,04%	adj	adv + s _{abess}	süütu	ilmasühdta	ilma Süüta (13)	0,11%	ilma südta (2)	0,003%
imelapsuke	Jmme-Lapsokessest (1), imme-Lapsoken (1)	2	0,08%	s	s _{N/G} + s	imelapsuke					
imesalaasi	Jmme-Salla-Asja (1)	1	0,04%	s	s _{N/G} + adj _{N/G/P} + s	ime saladus					
imesündimine	Jmme-Sündmisse (1)	1	0,04%	s	s _{N/G} + s	ime sündimine					
inimeseks saamine	Jnnimesse-Sahmisse (1)	1	0,04%	s	s _G + s	inimeseks saamine					
inimeselapsuke	Jnnimesse-Lapsoken (1), Jnnimesse-Lapsokenne (1)	2	0,08%	s	s _G + s	inimlapseke					
inimeselihasus*	Jnnimesse-lehasusse (1)	1	0,04%	s	s _G + s	inimsus, lihalikkus					
inimesenatuur*	Jnnimesse-Nathurt (1)	1	0,04%	s	s _G + s	inimkond					
isamaa	Jssa Mahl (1), Jssa-Mah (1)	2	0,08%	s	s _{N/G} + s	isamaa	issa mah	Issa mää (5)	0,04%	issa mah (9), Jssa-mah (3)	0,02%
jumalaisa	Jummal-Jssalt (1)	1	0,04%	s	s _N + s	Jumalaisa		Iumal Issa (29)	0,24%	Jummal Jssa (16)	0,02%

jumalakartlik	Jummalakartlikkut (2), Jummalakartlikkult (1), Juṃala-Kartlik (1), Jummala-kartlikko (1), Juṃala-kartlikkut (1), Juṃala-kartlikkult (1)	7	0,29‰	adj	s _G + adj	jumalakartlik				Jummala-kartlicko (33), Jummala kartlick (6)	0,06‰
jumalakartmata	Jummala kartmattal (1), jummala-kartmatta (1), Jummalakartmatta (2), jummala kartmatta (1)	5	0,2‰	adj	s _G + v _{mata}	jumalakartmatu	Juṃala kartmatta			Jummala-kartmatta (79), Juṃala kartmatta (12)	0,4‰
jumalakartus	Juṃala-Kartusse (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	Jumala kartus	Juṃala kartus	Iumala Kartuṃe (15)	0,04‰	Jummala-kartusse (2), Jummala kartusse (34)	0,06‰
jumalalaitmine	Jummala-Laitmisse (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	laitmine					
jumalaolemine	Jummala-Ollemisse (1), Juṃala Olleminne (2), Jummala Ollemisse (1), Jummala ollemisse (1), Juṃala Ollemisses (1)	6	0,24‰	s	s _G + s	jumalikkus		Iumala ollemesest (1)	0,01‰		
jumalaraamat	Juṃala-Ramato (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	piibel	Jummala raamat				
jutluseamet	Jütlusse-Ammeti (1), jütlusse Ammeti (1), jütlusse-Amet (1)	3	0,12‰	s	s _G + s	jutluseamet		Iütlus Ammeti (2)	0,02‰	Jütlusse ammeti (7)	0,01‰
Juudamaa	Judea-Mahs (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	Juudamaa	Juhda mah	Iuda Mää (1)	0,01‰	Judea mah (17)	0,03‰
juureselamine	juures-Ellaminne (1)	1	0,04‰	s	adv + s	juureselamine					
jõuluaeg	Joulo-Ajal (2)	2	0,08‰	s	s _G + s	jõuluaeg					
jõulurõõm	joulo-Rõõm (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	jõulurõõm					

jõuluvereand*	Joulo-Werre (ande) (1)	1	0,04‰	s	s _G + s _G (+ s)	Jeesuslaps					
kahjutegija	Kahjo-Teggija (1)	1	0,04‰	adj	s _{N/G} + s	kahjurõõmus				kahjo-tegijade (3)	0,004‰
kannatamise sõda	Kannatamise-Sõdda (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	kannatuste sõda					
katkutõbi	Katko-Tõbbe (2)	2	0,08‰	s	s _G + s	katk	katko tõbbe			Katko tõbbe (1), katko-tõbbe (6)	0,01‰
kiituselaul	Kihtusse-Laul (1), Kihtusse-Laulo (1)	2	0,08‰	s	s _G + s	kiidulaul	kihtusse laul			kihtusse laulo (11), kihtusse-laulo (3)	0,02‰
kiitusemäng	Kihtusse-Menge (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	kiidulugu					
kiitust-pajataav	Kihtusse-pajataava (1)	1	0,04‰	adj	s _G + adj	kiitev					
kohtukoda	Kochto-Kodda (1)	1	0,04‰	s	s _{N/G} + s	kohtumaja				kocho-kodda (4)	0,01‰
kohtupäeval	Kochto-Pehwal (1)	1	0,04‰	s	s _{N/G} + s	kohtupäev	kocho pehw			kocho pehwal (13)	0,02‰
kohtuvanem	Kohto-wannamb (1)	1	0,04‰	s	s _{N/G} + s	kohtuvanem	kocho wannamb			kocho-wannambat (3), kocho wannambat (2)	0,01‰
kolmainus	Kolmainus(1), kolmaino (2), kolm-ainus (2), kolmajnus (1)	6	0,24‰	s	num _N + adj	kolmainus	kolmainus			kolme ainus (7), Kolme-Ainus (2)	0,01‰
kolmkordaline*	kolmkordalisse (3)	3	0,12‰	adj	num _N + adj	kolmekordne				kolme-kordalinne (1)	0,002‰
kolmsugune	Kolmsugguset (1)	1	0,04‰	adj	num _N + adj	kolmemoodi					
kuningakepp	Kunninga-Kep (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	valitsuskepp	Kunninga Kepp				
kuningariik	Kunninga-Rikko (1), Kunninga-Rikkusset (1)	2	0,08‰	s	s _G + s	kuningriik		Kuningrickust (2), Kunninga Rickus (6)	0,07‰		
kurati ülevõitja	Kurrati-Ullewoija (1)	1	0,04‰	s	s _G + adv + s	kuradi võitja				Kurrati üllewoijat (1)	0,002‰
kurjategija	Kurja-Teggijat (1)	1	0,04‰	s	s _{G/P} + s	kurjategija	kurri teggia	Kuria-tegkiat (3)	0,02‰	kurja-teggijat (45),	0,07‰

kõigekõrgem	keike kõrkemba (2), keikekõrkemb (1), keike-kõrkemba (1)	4	0,16‰	adj	adv + adj	kõige kõrgem, jumal	keicke kõrgkemb	keicke-korgkemb (1), Keicke kõrgkemb (76)	0,63‰	keicke kõrgkemb (24), keicke-kõrgkembast (10)	0,05‰
kõigevägivene	keike-weggiwenne (1), keike weggiwenne (3), keike weggiwesse (1), keike weggiweste (1)	6	0,24‰	adj	adv + adj	kõige vägevam, kõigeväeline	keicke weggiwenne	keicke wægkiwene (47)	0,39‰	keicke-weggiwesse (31), keicke weggiwesse (27)	0,09‰
kõiksugune	keik-sugguse (1), keik sugguset (1)	2	0,08‰	adj	pron _N + adj	igasugune				keicke-sugkuse (9), keicke sugkuse (2)	0,02‰
kõrgeausus	Körke-auwsa (2), kõrke-auwsat (2)	4	0,16‰	adj	adj _{N/G} + adj	auväärne					
kõrgekiidetud	körkekihtetud (1)	1	0,04‰	adj	adj _{N/G} + adj	palju kiidetud				kõrgke kihtetud (1)	0,002‰
kõrgesti armastatud	körkest-armastut (2)	2	0,08‰	adj	adv + pts pt ips	palju armastatud					
kõrgesti kiidetud	körkest kihtetud (4), körkest-kihtetud (2)	6	0,24‰	adj	adv + pts pt ips	palju kiidetud				kõrgkest kitetud (3), Kõrgkest-kihtetud (2)	0,01‰
käemees	Keh-Mehex (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	käendaja					
käsivars	Kessi-warrade (1)	1	0,04‰	s	s _N + s	käsivars	kessiwars	Kæßi-warrede (1)	0,01‰	kessi-wars (8), kessi warrede (2)	0,02‰
küsimisesõnad	Küssimisse-Saānat (1), Küssimisse-Sannat (3)	4	0,16‰	s	s _G + s	küsimused					
lapsevoodiline*	Lapse-Wohdalissel (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	sünnitaja	Lapse wohdallinne				
lihavõte	Leha-Wotme (10)	10	0,41‰	s	s _{N/G} + s	lihavõte		Liha-wotme (2)	0,02‰	leeha-wotme (23), leeha wotme (1)	0,04‰
lihavõtteaeg	Leha-Wotme-Ajal (2)	2	0,08‰	s	s _{N/G} + s _G + s	lihavõtte ajal					
lihavõttepäev	Leha-wotme-Pehwal (1), Leha-wotme Pehwal (3), Leha-Wotme	5	0,2‰	s	s _{N/G} + s _G + s	lihavõttepäev				leeha-wotme pehwal (7)	0,01‰

	Pehwa (1)										
luukondid	Luh-Kontit (4)	4	0,16%	s	s _{N/G} + s	luud-kondid				luh-kontit (29)	0,04%
luuliikmised	Luh-liggmiste (1)	1	0,04%	s	s _{N/G} + s	luud-liikmed		Luh-lieckmeßet (12)	0,1%	Luh-lihckmisset (23)	0,03%
lõpmise-ohver	Lõpmisse-Offer (1)	1	0,04%	s	s _G + s	lepitusohver					
lõvikoer	Lõhw-Koir (1)	1	0,04%	s	s _N + s	lõvi				Lew-koira (10), lew kojjer (1)	0,02%
maailm	Mah-Jlm (1), Mah-Jlma (2), Mah Jlma (1)	4	0,16%	s	s _{N/G} + s	maailm					
mahajätmine	maha-jetmisse (1)	1	0,04%	s	adv + s	maha jätmine					
Maria pojake	Mariasse-Pojaken (1)	1	0,04%	s	s _G + s	Maarja pojakene					
meelehea	Mêle-heh (3)	3	0,12%	s	s _G + adj	meelehea	meeleheh	mele hêe (3)	0,02%	meele-heh (57), meele heh (14)	0,11%
metskits	Metz-Kitzal (2)	2	0,08%	s	s _N + s	metskits	metzkitz/Met z Kitz			metz-kitzat (3)	0,004%
mõnesarnane	monne-sarnasel (1), monnesarnase (1)	2	0,08%	adj	pron _G + adj	mitmesugune	monni Sarnane	moñe-sarnan (82)	0,68%	monne-sarnase (50)	0,08%
neitsikomme	Neitsi-Kombe (1)	1	0,04%	s	s _{N/G} + s	neitsilikkus					
nelipüha	Nelli-Pühhi (5), Nelli=Pühhal (2), Nelli-Pühhil (1), Nelli pühhal (1), Nelli pühhi (1), nelli=pühhi (2), nelli pühha (1)	13	0,53%	s	num _N + s	nelipüha	Nelli põha			Nelli-põhal (4), nelli põhas (1)	0,01%
nelipühapäev	Nelli-Pühha-Pehwal (1), Nelli Pühhi-Pehwal (1)	2	0,08%	s	num _N + s _{N/G/P} + s	nelipühapäev					
nelipühavõõras	Nelli-pühhi-Wörast (1), Nelli-pühhi Wöras (1)	2	0,08%	s	num _N + s _P + s	nelipühakülaline					
nääriaasta	Nêeri-Ahsta (1)	1	0,04%	s	s _G + s	uusaasta					

nääripäev	Nerri-Pehwal (1), Neri-Pehwal (2), Nööri-Pehwal (1)	4	0,16%	s	s _G + s	nääripäev					
nääripäevaeg	Neri-Pehwa-Ajal (1)	1	0,04%	s	s _G + s _G + s	nääripäeva ajal					
paradiisiaed	Paradisi-Aida (1)	1	0,04%	s	s _G + s	paradiisiaed				Paradisi aid (4)	0,01%
patu-viletsus	Patto-Willitzusse (1)	1	0,04%	s	s _{G/P} + s	patuhäda					
peaisa	Peh-Jssalt (1), Peh- Jssa (1)	2	0,08%	s	adj _{N/G} + s	peaisa					
peatükk	Peh-Tükki (2), Peh-Tükkist (1), Peh Tükki (1), Peh-Tük (1)	5	0,2%	s	adj _{N/G} + s	peatükk	pehTükk	Pæ-tükkit (4), Pæ tükkit (1)	0,04%	Peh-tücki (60)	0,09%
perra tulev	perra-tullewalle (1)	1	0,04%	adj	adv + adj	järgnev					
puusepp	Puh-Seppa (1)	1	0,04%	s	s _{N/G} + s	puusepp	PuhSepp			puh-seppa (2)	0,003%
põleohver*	Polle-Offrist (1), Polle-Offer (1)	2	0,08%	s	v (lüh) + s	põletusohver					
põrguhaud	Pörko-Hauda (4), Pörko-Haud (1)	5	0,2%	s	s _{N/G} + s	põrguhaud	pörgko haud	Porgku-haud (48)	0,4%	pörgko-hauda (123), pörgko hauda (2)	0,19%
põrgutormija*	Pörko-Tormija (1)	1	0,04%	s	s _{N/G} + s	põrgutormija					
põrguvärav	Pörko-Werrawast (1)	1	0,04%	s	s _{N/G} + s	põrguvärav		Pörgku- werradt (6), Pörgku werrade (1)	0,06%		
päevavalgus	Pehwa-Walkusse (1)	1	0,04%	s	s _G + s	päevavalgus				pehwa walgkusse (1)	0,002%
päevliku*-mees	Pehwlikko-Mees (1)	1	0,04%	s	s _G + s	päike					
pärismaa	Perris-Mah (1)	1	0,04%	s	indekl adj + s	isamaa	perris mah 'pärismaa, päritav maa'			perris-mah (2)	0,003%
pühaks tegija	Pöhax teggija (1), pöhax-Teggija (1)	2	0,08%	s	adj _{transl} + s	pühaks tegija, pühitseja					
püha-õnnis	pöha-önsa (1)	1	0,04%	adj	adj _{N/G+} adj	püha-õnnis					
pütiraha	Püti-Rahha (1)	1	0,04%	s	s _G + s	taskuraha					
rahuvürst	Rawo-Försti (1)	1	0,04%	s	s _{N/G} + s	rahuvürst					

ristiinimene	Risti-Jnnimesset (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	kristlane	Risti Jnnimenne	Risti Inimeselle (47)	0,39‰	Risti-innimenne (98), risti innimenne (161)	0,4‰
ristikirik	Risti-Kirk (2), Risti-Kirko (2), Risti Kirko (1)	5	0,2‰	s	s _G + s	ristikirik		rÿsti Kircko (78)	0,64‰	risti Kircko (116), Risti-kircko (1)	0,18‰
ristilatv	Risti-Ladwas (1), Risti-ladwas (1)	2	0,12‰	s	s _G + s	ristilatv		Risti Ladwa (4)	0,03‰	Risti ladwas (23)	0,04‰
ristirahvas	Risti-Rachwa (3), Risti-Rachwas (1), Risti-Rachwal (1)	5	0,2‰	s	s _G + s	ristirahvas		Risti Rachwalle (25)	0,21‰	Risti rahwalle (19), Risti-rahwast (2)	0,03‰
ristisammas	Risti-Samba (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	ristisammas				risti samba (18), risti-sambas (5)	0,04‰
ristiusk	Risti-Usk (1), Risti-Usko (5), ristiusk (1)	7	0,29‰	s	s _G + s	ristiusk	risti usck	Risti Vsck (8)	0,07‰	risti uscko (22)	0,03‰
rosinakarva	Rosihn-Karwa (1)	1	0,04‰	adj	s _G + s _P	punakaspruun					
rõõmulapsekene	Rõõmo-Lapsekesse (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	rõõmulapseke					
rõõmulaul	Rõõmo-Laulo (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	rõõmulaul		roimo laulo (1)	0,01‰	rõõmo laulu (2)	0,003‰
rõõmupilkumine	Rõõmo-Pilkmissse (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	rõõmupilk					
rõõmus-kiitev	rõõmsa-kiitwa (1)	1	0,04‰	adj	adj _N + adj	rõõmus-kiitev					
silmapilkumine	Silma-Pilkmisssest (1), Silma Pilkmisseni (1)	2	0,08‰	s	s _{G/P} + s	silmapilk	silma pilckminne	Silma-pilckmene (15)	0,12‰	silma pilgkmissse (2), silma-pilckmisses (24)	0,04‰
silmaterra	Silma-Terra (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	silmaterra	Silma. Terra 'silmamuna'	Silma-terraße (3), Silma terraße (1)	0,03‰		
silmavesi	Silma-wessi (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	pisar	Silma Wett			silma-wessi (4), silma weh (8)	0,02‰
sisseminemine	Sisse-Minnemisse (1), sisse-minneminne (1)	2	0,08‰	s	adv + s	sisseminemine				sisse-minneminne (2)	0,003‰
surmahäda	Surma-Hedda (2), Surma-Heddas (1)	3	0,12‰	s	s _G + s	surmahäda		Surma hedda (10)	0,08‰	surma hedda (48), surma-hedda (2)	0,08‰

surmatunnike	Surma-Tundiken (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	surmatunnike					
surmavaenlane	Surma-Wainlane (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	surmavaenlane					
Suure Reede päev	suhre Rede-Pehwa (1), suhr-Rede-Pehwal (1)	2	0,08‰	s	adj _G + s _{N/G} + s	Suur Reede					
suveaeg	Suiwa-Ajal (1), Suiwe Ajal (1)	2	0,08‰	s	s _G + s	suveaeg					
sõimelapsuke	Soime-Lapsoken (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	sõimelapsuke					
sõjamees	Sõdda-Mees (1)	1	0,04‰	s	s _N + s	sõjamees, kangelane	Sõddamees, Sõdda mees	Sõdda-mees (4), Sõdda mehet (1)	0,04‰	sõdda-mees (18), sõdda mees (1)	0,03‰
südame põhjast	Süddame-Pohjast (1), Süddame Pohjast (3)	4	0,16‰	s	s _G + s	südame põhjast				süddame pohjast (59)	0,09‰
südametundmine	Südda Tundmisse (1), Südda-Tundmisse (2), Süddame-Tundmisse (3)	6	0,24‰	s	s _{N/G} + s	südametunnistus					
südda-argas	Südda-armsamba (2), Südda-argas (1), südda argas (1)	4	0,16‰	adj	s _N + s	südamele armsaim					
sündimispäev	Sündmisse-Pehwal (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	sünnipäev					
süüohver	Süh-Offrix (1)	1	0,04‰	s	s _{N/G} + s	lepitusohver					
taeva minemine	Taiwa-Minnemisse (1)	1	0,04‰	s	s _{illat} + s	taevaminek		Taiwase meñemeße (1)	0,01‰	taiwa-minneminne (4), taiwa minnemisse (1)	0,01‰
taevatroon	Taiwa-Trohni (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	taevatroon				taiwa trohnist (1)	0,002‰
tapmisetalke	Tapmisse-Talleken (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	ohvritalleke					
tappetalke	tappe-Talleken (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	ohvritalleke					
tulease	Tuld-Assi (1)	1	0,04‰	s	s _P + s	tulekahju	tulle asse				
tulekahju	Tulle-Kahjo (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	tulekahju	tulle kahjo	Tulle-kachio (1)	0,01‰	tulle kahjo (1)	0,002‰

turteltuvike	Turtel-Duwikenne (1)	1	0,04‰	s	indekl + s	turteltuvike					
täisohver	teus-Offer (1)	1	0,04‰	s	adj _N + s	täisohver					
tänapäevane	tenna pehwne (1), tenna pehwse (1), tennapewhase (1), tenna pehwase (1)	4	0,16‰	adj	adv + adj	praegune		tæña-peiwase (2)	0,02‰	tenna-pehwane (45)	0,07‰
tänukannel	Tenno-Kandle (1)	1	0,04‰	s	s _{N/G} + s	tänukannel					
tänulaul	Tenno-Laulo (1)	1	0,04‰	s	s _{N/G} + s	tänulaul		Tæño-laulode (6), tænno Laulud (4)	0,08‰		
tööriist	Töh-Rihst (1)	1	0,04‰	s	s _{N/G} + s	tööriist	töh rihst				
unenägu	Unne-Neggode (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	unenägu					
ususilm	Usko-Silm (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	ususilm					
vahemees	Wahe-Mées (1), Wahhe-Mees (1)	2	0,08‰	s	s _{N/G} + s	vahendaja	wahhemees	wahe-mees (4), Wahe Mees (4)	0,07‰	wahhe-mees (24)	0,04‰
vaimurõõmus	Waimo-rõhmas (1)	1	0,04‰	adj	s _G + s	vaimurõõmus				waimo rõhmo (1)	0,002‰
valgupaistev*	walko-paistwa (1)	1	0,04‰	adj	s _G + adj	hele, särav					
vangirahva	wanggi-Rachwa (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	vangirahvas				wangki rahwa (2)	0,003‰
vangitorni	Wanggi-Tohrni (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	vangitorn	wangitohrn			wangi-tohrnis (30), wangi tohrni (1)	0,05‰
vastukõne	wasto-Kõnne (1)	1	0,04‰	s	adv + s	vastukõne					
veekahju	Wêe-Kahjo (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	veeuputus				weh kahjo (1)	0,002‰
veeuputus	Wêe-huppotusset (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	veeuputus	weeh uppokus			weh-huppotus (4), weh huppatusse (1)	0,01‰
veiselaut	weixe-loutas (1), Weixe-Lout (1)	2	0,08‰	s	s _G + s	loomalaut	weixe Lautt				
verepunane	Werre-punnaset (1)	1	0,04‰	adj	s _G + adj	veripunane		Werri-punnaset (2), Werry Punnaset (2)	0,03‰	Werre punnane (3)	0,004‰
veresüü	Werre-Sühst (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	veresüü					
veretilgake	Werri-Tilkakeste	1	0,04‰	s	s _N + s	veretilgake					

	(1)										
viinapuu	Wihna-Puhd (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	viinapuu	wijna puh	Wina Puh (1)	0,01‰	wihna puh (2), Wihna-puh (6)	0,01‰
võimuse* näitamine	Woimusse- neutmisse (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	võidutsemine					
võimuselipp*	Woimusse-Lippo (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	võidulipp					
võimusepäev*	Woimusse-Pehwal (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	võidupäev					
võimusetäis*	Woimusse-teus (1), Woimusse teus (2)	3	0,12‰	adj	s _G + adj	võidurohke					
väevaim	Wehje-Waim (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	väevaim					
väljainemine	Welja-Minnemisse (1), welja- minnemine (1)	2	0,08‰	s	adv + s	väljainemine				welja minnemisse (1)	0,002‰
väljaspidine	weljaspittise (1)	1	0,04‰	adj	adv + adj	väljaspidine	weljaspittine				
väljavalamine	Welja- Wallamissest (1)	1	0,04‰	s	adv + s	väljavalamine					
vürstivald	försti-Waldat (1)	1	0,04‰	s	s _G + s	vürstiriik	worsti wald/Forsti wald				
õhtupalve	Öchto-Palwe (7)	7	0,29‰	s	s _{N/G} + s	õhtupalve				Öchto Palwe (1)	0,002‰
õhtusöömaaeg	Ochto-Sömen-Aja (1)	1	0,04‰	s	s _{N/G} + s _G + s	õhtusöömaaeg	öchto Söhmen Aigk	Öchto söman- ajal (1)	0,01‰	öchto-söhmen- ajal (54), öchto- sömen aja (2), Öchto sömen- aja (3), öchto söhmen aicka (1)	0,09‰
õigeristusklik	öikest-risti- Uskolikkode (1)	1	0,04‰	s	adv + s _G + s	õigeusklik					
õigeusklik	öike-Uskolisset (1)	1	0,04‰	s	adj _{N/G} + s	õigeusklik	oigke uscklick			öigke- usckolisset (10), öigke usckolisset (9)	0,03‰
õndsaks tegev	önsax teggewa (1), önsax-teggewa (1)	2	0,08‰		adj _{transl} + adj	önnistav, öndsaks tegev					

õnnistegija	Õnnistegijast (1), õnnistegija (5), Õnnistegija (5), Õnnis-teggija (5), Õnnis-teggija (1), Õnnis-teggija (1)	18	0,73‰	s	adj _N + s	õnnistegija	õnnistegija	Oñis-tegkia (69)	0,57‰	õnnis-teggija (170)	0,26‰
ärapäastmine	Erra-pehstminne (1)	1	0,04‰	s	adv + s	lunastamine		erra- pæstmene (9)	0,07‰	erra-pehstmisse (5)	0,01‰
äravalamine	erra-wallamisse (1)	1	0,04‰	s	adv + s	äravalamine				erra-wallamisse (5)	0,01‰
äravalitsetu	Erra-wallitsetude (1)	1	0,04‰	s	adv + s	äravalitu	errawallitsetu t	erra- wallitsetuth (11)	0,09‰	Erra- wallitsetutte (52)	0,08‰
üleastuja	ülle-astjat (1)	1	0,04‰	s	adv + s	üleastuja, kurjategija				ülle-astjat (1)	0,002‰
üleastumine	ülle-astmisset (1)	1	0,04‰	s	adv + s	rikkumine, kuritegu		ülle-astmeβet (16)	0,13‰	ülle-astmisset (13)	0,02‰
ülempreester	Üllemb-Preester (1)	1	0,04‰	s	adj _N + s	ülempreester	üllemb Preester				
ülestõusev	ülles-touswa (1)	1	0,04‰	adj	adv + adj	üles tõusev					
ülestõusmine	Ülestõusmisse (8), Ülestõusmissex (1), Ülestõusmisest (1)	10	0,41‰	s	adv + s	ülestõusmine		ülles- tõuβmeset (20)	0,16‰	ülles-tõusmisse (61)	0,09‰
ülevarjamine	Üllewarjemisse (1)	1	0,04‰	s	adv + s	varjamine, kaitsmine				ülle-warjomisse (1)	0,002‰

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Külli Park (sünnikuupäev: 16.08.1990),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Christoph Blume substantiivi- ja adjektiivimoodustus“, mille juhendaja on Külli Habicht,
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace'i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi Dspace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 23. mail 2014